Бутун дунё пролетарлари, бирлашингиз!

ТОШКЕНТ ҲАҚИҚАТИ

ЎЗБЕКИСТОН КОММУНИСТИК ПАРТИЯСИ ТОШКЕНТ ОБЛАСТЬ КОМИТЕТИ ВА ХАЛҚ ДЕПУТАТЛАРИ ТОШКЕНТ ОБЛАСТЬ СОВЕТИНИНГ ОРГАНИ

ГАЗЕТА 1928 ЙИЛ 11 ДЕКАБРДАН ЧИҚА БОШЛАГАН • № 94 (9340). • 1988 йил 13 май • жума • Баҳоси 3 тийин.

МУСОБАҚА ҒОЛИБЛАРИГА БАЙРОҚЛАР

Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети, Ўзбекистон ССР Министрлар Совети, Ўзбекистон Касаба союзлари республика Совети ва Ўзбекистон ЛКСМ Марказий Комитети Иваново, Владимир, Новгород ва Тюмень областларида оталиқ ёрдами бераётган қурилиш ташкилотлари коллективларининг 1988 йил 1 кварталдаги республика социалистик мусобақаси якунларини кўриб чиқдилар.

Ўзбекистон ССР Автомобиль йўлларини қуриш ва улардан фойдаланиш министрлигининг «Узурайдорстрой» трести,

Ўзбекистон ССР Сув хўжалиги қурилиши давлат комитетининг «Узвладимирводстрой» трести

коллективлари республика социалистик мусобақасининг ғолиблари деб топилдилар ва Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети, Ўзбекистон ССР Министрлар Совети, Ўзбекистон Касаба союзлари республика Совети ҳамда Ўзбекистон ЛКСМ Марказий Комитетининг кўчма Қизил байроқлари билан мукофотландилар.

БУТУНИТТИФОҚ XIX ПАРТИЯ КОНФЕРЕНЦИЯСИ ОЛДИДАН

ОММАВИЙ ТУС ОЛМОҚДА

«УЗБЕКСЕЛЬМАШ» ишлаб чиқариш бирлашмаси бўлинмалари ўртасида Бутуниттифоқ XIX партия конференциясини муносиб кутиб олиш юзасидан бошланган ватанпарварлик ҳаракати тобора оммавий тус олмоқда. Кўпчилик ишлаб чиқариш илғорлари қутлуғ анжумангача уч йиллик топшириқни бажариш юзасидан бошланган ташаббусда фаол қатнашмоқдалар.

Машинасозлардан М. Рашидов, С. Медведьев, Р. Кенжаев, В. Кузнецов, П. Науменколар, 10-цехнинг Р. Исмоилов бошчилигидаги бригадаси аъзолари мусобақада пешқадамлик қилмоқдалар. Уларнинг ҳар сменадаги ўртача иш кўрсаткичлари 115 процент ва ундан ҳам ортиқ бўлмоқда. Қўлидан чиқаётган деталлар ва узеллар сифатли бўлганлиги учун биринчи тақдимдаёқ қабул қилинмоқда. Улар ўзларининг унумли ишлари билан корхона коллективи ютуқларига муносиб ҳисса қўшмоқдалар, барча касбдошларини юксак меҳнат кўрсаткичларига эришишга ундамоқдалар.

С. САЪДИЕВ.

КОМПЛЕКС БРИГАДАДА

ЧКАЛОВ номидаги Тошкент авиация ишлаб чиқариш бирлашмаси бўлинмаларида Бутуниттифоқ XIX партия конференцияси шарафига социалистик мусобақа давом этмоқда. Унда фаол иштирок этаётган кўплаб коллективлар ва ишчи-хизматчилар топшириқларини тўла ва ошириб бажариш ҳамда фақат сифатли маҳсулот тайёрлашга эришмоқдалар.

Илғор коллективлар ҳақида сўз борганда катта мастер А. Юнусов раҳбарлигидаги бўлинма коллективи биринчилар қаторида тилга олинади. Чунки, бўлажак самолётнинг айрим мураккаб узелларини тайёрлаш билан шуғулланаётган бу коллектив йил бошидан бери мусобақада пешқадамлик қилмоқда. Ўртача иш кўрсаткичлари 110 процентни ташкил этяпти.

Бўлинмадаги группалар ўртасидаги меҳнат беллашувида ёш ишлаб чиқариш мастери У. Эрматов раҳбарлигидаги коллектив олдинда бормоқда. Группанинг К. Малахов бошчилик қилаётган комплекс бригадасининг иш кўрсаткичлари юқори бўлмоқда. Бу коллектив ойлик топшириқларини доим ортиғи билан бажармоқда, шу кунларда июнь ойи ҳисобига маҳсулот беряпти.

А. КАШАПОВ,
«Ударник» кўпнусхали газетасининг мухбири.

• Ғўза парвариши кундалиги

БИРИНЧИ ИШЛОВ ТУГАДИ

МАШРАБ Тўйчиев бошлиқ бригада аъзолари Янгийўлдаги «Ленинизм» колхозида биринчи бўлиб экишни тугалладн. Оби-тобида ерга ташланган уруғлик бир текис униб чиқди. Коллектив механизатори Ақилбек Бекназаров пешма-пеш дастлабки культивацияни ҳам бошлаб юборди. Ҳозиргача 48 гектар майдондаги экин қатор оралари сифатли юмшатиб қўйилди.

Бригадада бошқа дала ишлари ҳам уюшқоқлик билан бораяпти. Деҳқонлар ўн иккинчи беш йилликнинг учинчи йилида ҳосилдорликни гектар бошига 29 центнерга етказишга аҳд қилганлар.

З. СУЛТОНОВ.

ҲАР ДАҚИҚА ҒАНИМАТ

БЕКОБОД района деҳқонлари ўн иккинчи беш йилликнинг учинчи йилида 24473 гектар майдонда пахта етиштиришмоқда. Ҳозиргача районда барча хўжаликларда экилган уруғлик тўлиқ униб чиқди. Айни кунларда далаларда олиб борилаётган тадбирлар ҳақида район агросаноат бирлашмасининг бош агрономи Хўжаахмад БОБОМУРОДОВ шундай ҳикоя қилади:

— РАЙОН агросаноат бирлашмасида бажариладиган ҳар бир тадбир олдиндан пухта тузилганлиги яхши иш бераяпти. Чунки чигитни тўлиқ ундириб олдим, деб, хотиржамликка берилган деҳқон кўп нарсани ютқазиб қўйиши мумкин. Шунинг учун ғўза икки қулоқ бўлган карталарда пешма-пеш биринчи культивацияни бошлаб юбордик. Ҳозир РАПО мутахассислари фақат далаларда фаолият кўрсатишмоқда. Деҳқонларга амалий ёрдам беришяпти. Кунига 364 та техника ёрдамида 2,3 минг гектардан ортиқ ғўза қатор оралари дастлабки культивация қилинмоқда.

Ҳозирги шароит ишни жадаллаштиришни талаб қилмоқда. Шуни ҳисобга олиб биз уруғлик дастлабки униб чиққан ва ишлов берилган карталарда биринчи озиқлантиришни ҳам бошлаб юбордик. 26 та техника ёрдамида 500—550 гектар ердаги ниҳол озиқлантирилмоқда. Кетма-кет бу майдонларга сув қўйилмоқда.

Деҳқонларимиз шу кунлардаги яна бир энг муҳим тадбир — ғўза яганасини ҳам уюшқоқлик билан олиб боришяпти. Ишчи кучидан тўғри фойдаланган колхоз ва совхозларда ягана деярли якунланди. Район бўйича 11 минг гектардан ортиқ майдондаги ғўза қўлдан ўтказилди. Дзержинский номли, Ленин номли колхозлар, Ойбек номли, «Партия XXV съезди», «Далварзин» совхозларида ғўза парвариши пухта ташкил этилаётганлигини алоҳида таъкидлаш керак. Бу хўжаликларда барча тадбирлар аниқ, қисқа фурсатда сифатли бораяпти.

Айни пайтда «Авангард» ва Мавлонов номли совхозда ғўзанинг ривожи яхши эмас. Экиш давридаги эътиборсизлик, пала-партишлик бугун панд бераяпти. Айрим карталарда ғўзанинг оласини экишга тўғри келмоқда. Район агросаноат бирлашмаси ҳозирданоқ бутун диққат-эътиборни ривождан бир мунча кечика бошлаган карталардаги ниҳолни қўшимча парвариш қилишга, амал олишини жадаллаштиришга қаратмоқда.

Деҳқоннинг тили билан айтганда ҳозир мўл ҳосилга пойдевор қўйиладиган пайт. Шундай экан, ҳар дақиқани ғанимат билиб парваришга зўр беришимиз керак.

УЛАР МАССИВ ҚУРИШАЯПТИ

РЕСПУБЛИКАМИЗ пойтахтининг йирик уй-жой массиви — Юнусободнинг истиқболи янада порлоқдир. Ўн иккинчи беш йиллик давомида бу ерда 780 минг квадрат метр турар-жой барпо этиш назарда тутилган. Массивни бунёд этишда қатнашаётган 1, 2, ва 3-уйсозлик комбинатлари коллективлари бу масъулиятли ва шарафли вазифани муваффақиятли уддалаш, айни вақтда кўплаб маданий-маиший хизмат кўрсатувчи объектларни барпо этиш йўлида фидокорлик кўрсатмоқдалар.

Массивнинг биргина Мирзааҳмедов кўчасида ҳар бири 108 квартирали 6 та кўп қаватли уй барпо этилмоқда. Унинг биринчиси фойдаланишга топширилди. Юздан ортиқ тошкентлик оилалар бу ерда ҳовли тўйлари ўтказишди. Бунёдкорлик ишларида 3-уйсозлик комбинатининг У. Зокиров бошчилигидаги коллективи унумли ва сифатли ишламоқда. Ҳар ойда қўшимча ўнларча минг сўмлик пудрат ишлари амалга оширилмоқда.

2-уйсозлик комбинатининг Н. Ванин, А. Закусиловлар бошчилик қилаётган бригадалари меҳнати натижаси ҳам баракали бўлмоқда. Улар графикдагидан уч ой илгарилаб кетишган. Бутуниттифоқ XIX партия конференциясигача планга қўшимча 60 минг сўмлик қурилиш ишларини амалга ошириш ҳақидаги мажбуриятларини шараф билан уддаламоқдалар.

С. СУЛТОНОВ.

Делегатликка номзодлар

РАҲБАР, ТАРБИЯЧИ, ТАШКИЛОТЧИ

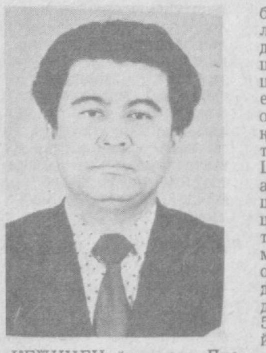

КЕЙИНГИ йилларда Пискент районидаги Охунбобоев номли колхознинг номи катта йиғинларда тез-тез тилга олинадиган бўлиб қолди. Бу бежиз эмас. Хўжалик юксалишнинг ойдин йўлига чиқиб олмоқда. Энг яхши тажрибалар, иш услублари, янгиликлар дадиллик билан жорий этилмоқда.

Аслини олганда бунда ҳеч қандай сир йўқ. Ҳамма гап шундаки, ишда қатъий тартиб-интизом ўрнатилган. Раисдан тортиб, оддий колхозчигача ўз ишини билиб қилишга ҳаракат қилади. Топшириқни астойдил сидқидилдан бажариш учун курашади.

Хўжаликда инсон омили биринчи ўринга қўйилган. Пахтакор ҳам, чорвадор ҳам, қўйингки, хўжаликда моддий бойлик яратишга ҳисса қўшишга даъват этилган ҳар бир киши меҳр билан меҳнат қилади. Чунки, у ўз меҳнатининг пировард натижаси яхши бўлса, даромади шунчалик мўмай, турмуши фаровон бўлишини сезиб, билиб туради: меҳнатни ташкил этишнинг илғор усули коллектив, оила пудрати бу хўжаликда аллақачоноқ бошланган. Шунинг учун ҳам ҳар бир тармоқда меҳнат унумдорлиги кескин ошган. Колхоз ҳар йили план топшириқларини ортиғи билан бажаради. Рентабеллик ортиб, соф даромад кўпаяётганлигининг сабаби ҳам шунда. Пахтачиликнинг ўзидан ҳар йили 750 минг сўмдан ортиқ даромад қилинмоқда. Даромаднинг бир қисми қишлоқни ободонлаштиришга, колхозчиларнинг турмуш фаровонлигини оширишга сарфланмоқда. Бунда ҳеч шубҳасиз колхоз раиси Муносиб Авазовнинг ташкилотчилик роли катта бўлаётир.

Бутуниттифоқ XIX партия конференциясига делегатликка номзод кўрсатиш учун очиқ партия йиғилишига тўпланганлар буни яхши билишарди. Улар номзодлар энг актив, қайта қуришнинг олдинги сафларида бораётган, ишлаб чиқариш новаторлари, мутахассислар, партия ва совет ходимлари орасидан кўрсатилишини дилдан ҳис этардилар. Шу боисдан кўпчилик колхоз раиси Муносиб Авазовнинг номзодини лойиқ деб топди.

— Менга раисимизнинг битта хислати жуда ёқади. У ҳар бир ишда ҳисоб-китоб бўлишини талаб этади. Ўзи ҳам ҳисоб-китобни яхши билади,— деди илғор колхозчи Туроб Асраев.— Мана ҳозир хўжалигимизда пахтачилик, чорвачилик, сабзавотчилик, бу йилдан бошлаб ерёнғоқ етиштиришда ҳам коллектив пудрати, оила пудрати қўлланилмоқда. Авваллари кўплар бу усулнинг истиқболига шубҳа билдиришарди. Қанча ҳаракат қилмайлик, барибир натижа яхши бўлмайди, деб ўйлашарди. Лекин раисимиз бу фикрнинг нотўғрилигини исботлаб берди. Оила пудрати шартлари, имкониятлари, олинадиган даромад қанча бўлишини ипидан игнасигача тушунтирди. Планидан ташқари етиштирилган маҳсулот учун олинадиган устама мукофот, қўшимча ҳақлар ҳақида батафсил тушунча берди. Шартнома бандларининг аниқ-пухта ишлаб чиқилишига ўзи бош қош бўлди, бу шартларга ҳар бир коллективда қатъий амал қилинмоқда. Мана менинг ўзим оила пудрати бўлиб уч йилдан буён беда етиштирардим. Ўртача ойлик маошим 500 сўмга тўғри келди. Бу йил бедани бузиб, 22 гектар ерда оиламиз билан пахта етиштиришга аҳд қилдик. Ҳамма ишни ўзимиз қиламиз. Четдан ёрдам олмаймиз. Арзон, сифатли пахта етиштирамиз. Бунга менинг ишончим комил. Мен М. Авазовнинг номзодини қўллаб-қувватлайман.

— Ҳақиқатан ҳам колхозимиз экономикаси мустаҳкамланиб, ободончилик ишлари авж олди. Хўжалик территориясида янги мактаб иш бошлади. Янги касалхона ишга тушди. Болалар боғчаси қайта ремонт қилиниб, барча қулайликлар яратилди,— деди болалар боғчаси мудираси Ҳури Холиқулова.— Бундай ишларга раиснинг ўзи бош-қош бўлаётганлигини айтиш керак. Мен ҳам ўртоқларнинг фикрига қўшиламан.

— Бир вақтлари,— деди сут-товар фермаси 6-бригадаси соғувчиси Файзиниса Эркаева,— одамлар чорвада ишлашдан безиллаб қолишган эди. Ҳозир эса бизга ишга кириш учун навбатда турганлар кўпайиб кетди. Нега? Чунки, чорвачиликда ҳам тубдан қайта қуриш ишлари амалга оширилди. Бу иш одамларга яхши меҳнат шароити яратишдан бошланди. Шунинг учун ҳам биз зўр ғайрат ва кўтаринки руҳ билан ишлаяпмиз. Ҳар куни эрталаб соат 8 да иссиқ овқатимиз тайёр. Дам олиш хонаси, чорвадорлар уйи ва бошқа хизмат воситаларидан беминнат фойдаланамиз. Ҳар ким унум билан ишлаяпти. Шунинг учун ҳам маҳсулот олиш кўпайиб бормоқда. Ферма тобора кўпроқ фойда келтираётир. Биз чорвадорларнинг ойлик маошимиз 300—350 сўмданга тўғри келмоқда. Меҳнатинг муносиб тақдирлангандан кейин, касбингга бўлган меҳринг ортиб бораверади.

Ўша кунги йиғилишда сўзга чиққан бошқа нотиқлар ҳам колхоз раиси Муносиб Авазовнинг фазилатлари ҳақида кўп гапларни айтишди. У ниҳоятда камтар, ҳар бир ишни бошлашда аввало ўзи намуна кўрсатади. Бундан уч-тўрт йил илгари пилла тарқатиш ғоят машаққатли ҳисобланарди. Ҳозир эса пилла қурти боқиш иштиёқида бўлганлар кўпайиб кетди. Сабаби бу тармоқда ҳам пиллабоқарларнинг меҳнатини рағбатлантиришга алоҳида эътибор берилди. Айрим пиллачилар мавсумда 1200—1300 сўм даромад қилишмоқда. Оила пудрати пиллачиликда ҳам ишларни жадал ривожлантириш имконини бермоқда.

Кўпчиликнинг фикри бир ердан чиқди. Улар хўжалик раҳбари, район партия комитети аъзоси, район Советининг депутати Муносиб Авазов номзодини Бутуниттифоқ XIX партия конференцияси делегатлигига кўрсатдилар.

Н. РИХСИЕВ,
«Тошкент ҳақиқати»нинг махсус мухбири.

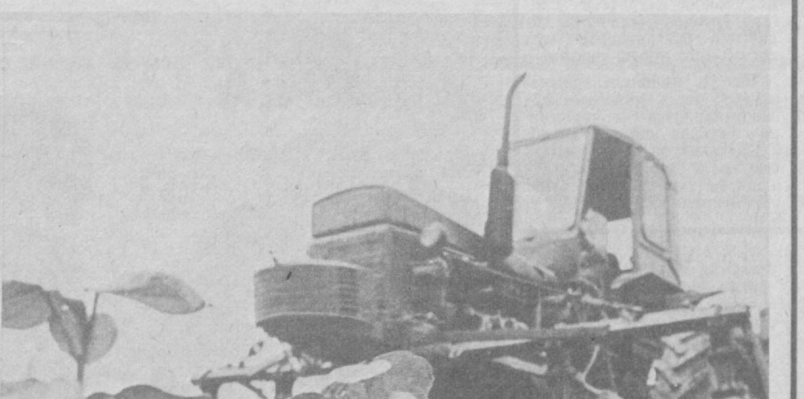

Парвариш қизғин

✦ ЯНГИЙЎЛДАГИ «Коммунизм» колхозининг Тошпўлат Азимжонов бошчилик қилаётган звено пахтакорлари хўжаликда ғўза парваришини кун сайин авж олдирмоқдалар. Коллектив деҳқонлари ўн иккинчи беш йилликнинг учинчи йилида 82 гектар майдоннинг ҳар гектаридан 35 центнердан пахта ҳосили етиштиришга аҳд қилишган. Суратларда: (чапдан) звено экономисти Турғун Лутфиев ва звено бошлиғи Тошпўлат Азимжонов; ғўза қатор ораларига ишлов бериш пайти.

А. Зуфаров фотолари.

ТИНЧ ОСМОН УЧУН

Ўзбекистон меҳнаткашлари Европада хавфсизлик ва ҳамкорлик учун анъанавий халқаро кураш ҳаракати ҳафталиги тадбирларига фаол қўшилдилар. Бу тадбир Жаҳон Тинчлик Кенгашининг даъватига кўра, бир неча йилдан бери ўтказилмоқда.

Москвада Олий даражада ўтказиладиган Совет — Америка учрашувини, Европада қуролсизланиш ва ҳамкорлик юзасидан бўладиган Вена конференциясини, Бирлашган Миллатлар Ташкилоти Бош Ассамблеясининг қуролсизланишга бағишланган махсус сессияси мақсадлари ва вазифаларини актив қўллаб-қувватлаш мазкур ҳафталикнинг муддаосидир. «Ҳамкорлик орқали қуролсизланиш» — ҳафталикнинг бош шиоридир.

Европада хавфсизлик ва ҳамкорлик учун урушга қарши ҳаракатлар халқаро ҳафталиги доирасида, 11 май куни бўлиб ўтган урушга қарши митингда «Средазкабель» ишлаб чиқариш бирлашмасининг юзлаб ишчилари, инженер-техник ходимлари ва хизматчилари қатнашдилар.

— Биз Ер юзида тинчликни мустаҳкамлаш борасидаги куч-ғайратларни астойдил қўллаб-қувватлаймиз,— деди ишчи Э. Шамсиев.— Сайёрамиздаги яхши ниятли барча кишиларни қурол-яроғларни камайтириш учун курашда ўз сафларини жипслаштиришга, космос ҳарбийлаштирилишига қарши қатъий курашишга даъват этамиз. Шунга эришиш керакки, фақат Европадагина эмас, бутун дунёда осмон мусаффо бўлмоғи керак. Тинчликсеварлик, янгича сиёсий фикрлаш намуналарини кўрсатаётган социалистик Ватанимиз фаровонлиги йўлидаги зарбдор меҳнатимиз тинчлик ишига қўшган ҳиссамиз бўлади.

Сўзга чиққан бошқа кишилар ҳам Э. Шамсиевни қўллаб-қувватладилар. Улар Европа хавфсизлиги — Ер юзида тинчликнинг гарови эканлигини таъкидладилар. Урушга қарши ҳаракатлар ҳафталигида фаол қатнашиш ҳар бир меҳнаткашнинг, ҳар бир совет кишисининг бурчидир.

Митинг қатнашчилари Совет Иттифоқининг ялпи ва тўла қуролсизланишни, бошқа мамлакатлар билан тинч ҳамкорликни ривожлантиришни кўзловчи ҳаракатларини жаҳонда тобора кўпроқ қўллаб-қувватлайверадилар, деб ишонч билдирдилар.

(ЎзТАГ).

АФРИКАЛИК ЖУРНАЛИСТЛАР ТОШКЕНТДА

Африка давлатларидан келиб Москва халқаро журналистика институтида таълим олаётган журналистларнинг катта бир группаси Ўзбекистон ҳаёти билан танишмоқда. Улар орасида Бенин, Мали, Мадагаскар, Сенегал, Гвинея, Конго, Того, Кот-дъивуар вакиллари бор.

11 май куни меҳмонлар Ўзбекистон ССР халқ хўжалиги ютуқлари виставкасида бўлиб, Ўзбекистон Журналистлар союзининг раҳбарлари, Ўзбекистон информация агентлигининг (ЎзТАГ) ходимлари билан учрашдилар, Тошкентнинг диққатга сазовор жойларини кўздан кечирдилар.

Африкалик журналистларнинг Ўзбекистон бўйлаб сафари программасида республика газета ва журналлари редакцияларининг ходимлари, Ўзбекистон Касаба союзлари Советининг раҳбарлари, чет мамлакатлар билан дўстлик ва маданий алоқалар Ўзбекистон жамиятининг активлари билан учрашувлар, саноат корхоналарини, шаҳар атрофидаги совхозни бориб кўриш кўзда тутилган.

СССРнинг фавқулодда ва муҳтор элчиси Л. Мақсудов группанинг республика бўйлаб сафарида ҳамроҳлик қилмоқда.

(ЎзТАГ).

САМАРАЛИ ТЕХНОЛОГИЯ

ЎЗБЕКИСТОН ССР Фанлар академияси физиология институтининг олимлари хлорелладан ўсимлик оқсил моддаларини олишнинг самарали технологиясини ишлаб чиқдилар. Улар мўйна берадиган ҳайвонларнинг озуқа рационидаги гўшт ва балиқни ўсимлик оқсили билан алмаштиришни таклиф қилдилар.

Ҳайвонлардан олинган оқсиллар қораўзак ейдиган озуқанинг 25 процентгача бўлган қисмини ташкил этади. Сув ўсимликларидан ажратиб олинган оқсил моддаси тўйимлилик жиҳатидан ҳам, калориялилик жиҳатидан ҳам ундан қолишмайди.

Тошкент областидаги Бўстонлиқ мўйна ҳайвонлари хўжалигида орттирилган тажриба шуни кўрсатдики, емга ўсимлик оқсили қўшилиши натижасида ҳайвонлар тез ўсади. Териларининг сифати ҳам пасаймайди. Ўсимлик оқсилининг қўлланилиши қораўзакларни боқишга кетадиган сарф-харажатларни анча камайтириш, мўйна таннархини арзонлаштириш имконини беради.

(ЎзТАГ мухбири).

«Прогресс» тараққиётга ёрдамлашмоқда

✦ **АНГРЕНДАГИ 4-темир-бетон буюмлари заводининг коллективи «Прогресс» маҳаллий кооперативи билан ҳамкорлик тўғрисида шартнома тузди. Бу ерда кенг истеъмол буюмларини биргаликда ишлаб чиқариш йўлга қўйилди. Корхона кооператорларга тегишли майдон ажратиб берди, уларни асбоб-ускуналар ва материаллар билан таъминлади. Дастлабки буюртмалар ҳам бажарилди: миллий каравотлар, бадиий қуйма буюмлар тайёрлаб берилди.**

(ЎзТАГ).

СССР РАҚАМЛАРДА

СССР давлат статистика комитети тайёрлаган «СССР 1987 йилда — рақамлар тили билан» деган қисқача статистик тўпламни «Молия ва статистика» нашриёти босмадан чиқарди. Китобда СССРни 1987 йилда иқтисодий ва социал ривожлантириш тўғрисидаги маълумотлар, шунингдек 1940, 1980, 1985, 1986 ва бошқа йиллар кўрсаткичлари билан таққослашга оид рақамлар бор.

Тўпламда бошқа социалистик мамлакатларнинг иқтисодий ва маданий ривожланишига тааллуқли баъзи маълумотлар ҳам келтирилган. Бир қанча кўрсаткичлар капиталистик давлатлар билан қиёсланган.

(ТАСС).

Қайта қуриш: СЎЗДА ВА АМАЛДА

Бизга нималар халақит бермоқда?

АГРОНОМ бўлиб ишлаётганимга 30 йилдан ошди. Дастлаб пахта етиштирардик. Мана бир неча йилдирки, сабзавотчилик билан шуғулланмоқдамиз. Бу соҳа ҳам қишлоқ хўжалигининг анча мураккаб тармоғи эканлиги ҳаммага аён. Лекин шунга қарамай, озми-кўпми тажриба тўплаганмиз. Ҳар йили, ҳар қандай шароитда ҳам экиш ва маҳсулот олиш планларини бажаришга, даромадни кўпайтиришга ҳаракат қилиб келаяпмиз ва бир мунча ютуқлар қўлга киритилмоқда. Шу туфайли ҳам райондаги рентабелли хўжаликлар қаторидан ўрин олганмиз. Деҳқонларимиз СССР Озиқ-овқат программасининг бажарилишига муносиб ҳисса қўшмоқдалар. Ўтган йили 12240 тонна сабзавот етиштириб, планни 103 процентга адо этдик. Бундай ютуққа интенсив технология омилларидан фойдаланиб, илғорлар тажрибасини, фан ютуқларини қўллаётганлигимиз туфайли эришмоқдамиз. Хўжалик ҳисоби, ўзини-ўзи маблағ билан таъминлашга ўтишга қизғин тайёргарлик кўрилаётган ҳозирги шароитда оила пудратини кенг жорий этишнинг аҳамияти ғоят каттадир. Сарф-харажатларни ҳисоблашнинг чек усулини қўллашнинг ҳам фойдаси бекиёсдир. Буни тажрибада обдон синаб кўрмоқдамиз.

Ўтган йили оила пудратида ишлаган коллективларда энг юқори кўрсаткичларга эришилди. Жумладан, Қурбонали Ҳожиев бошлиқ оила аъзолари 1 гектар ерга экилган пиёздан 52 тонна, 1 гектар сабзидан 37 тонна, яъни белгиланганидан 2—2,5 баробар кўп маҳсулот сотдилар ва мўмай даромад олдилар.

Оқилона иш юритиб, оз меҳнат сарфлаш эвазига мўл-кўл, сифатли маҳсулот етиштираётган бундай оилалар кўп. Ўтган йили бундай коллективлар сони 160 дан ортган эди, бу йил икки юзга яқинлашиб қолди. Чунки пудрат ҳамма соҳаларга кириб бормоқда.

Аммо, хўжалик иқтисодини янада мустаҳкамлашга, моддий бойлик етиштиришни кўпайтириш, колхозчилар фаровонлигини янада оширишга халақит бераётган камчилик ва муаммолар талайгина. Колхозчиларнинг Бутуниттифоқ IV съездида қатнашиб, ўртоқ М. С. Горбачевнинг доклади мағзини чақиб, нотиқлар, хусусан, Черкасск область Чернобай районидаги «Шлях до ком-

Б. СУЛАЙМОНОВ,
колхозчиларнинг Бутуниттифоқ IV съезди делегати, Оржоникидзе районидаги «Правда» колхози бош агрономи, Ўзбекистон ССРда хизмат кўрсатган агроном

●

мунизму» колхози раиси Р. А. Гонтар, Амур область Константинов районидаги «Вперед к коммунизму» колхози раиси П. И. Воропаев, Сурхондарё область Жарқўрғон районидаги Боймуродов номли колхоз раиси Ж. Норалиев ўртоқларнинг сўзларини тинглаб, кўпроқ шулар ҳақида ўйладим. Ишимизга халақит бераётган муаммолар қаердан келиб чиқмоқда, уларни ҳал қилиш учун қандай йўл тутиш, кооперация имкониятларидан қандай фойдаланиш кераклиги ҳақида мулоҳаза юритдим. Ҳақиқатан ҳам сабзавот маҳсулотларининг харид нархлари арзон, деб ҳисоблайман. Бунинг устига не-не машаққатлар билан етиштириладиган ҳосил ўз вақтида қабул қилиб олинмайди, ортиқча маблағ ва ишчи кучи сарфланади. Масалан ўтган йили бир килограмм ош лавлагининг тан нархи 11 тийинга тўғри келди. Биз эса уни 9 тийиндан топширишга мажбур бўлдик. Одатда «бошқа экинлар» деб юритиладиган бақлажон, булғор қалампири, турп, шолғом каби маҳсулотларнинг ҳам харид баҳолари лоақал сарф-харажатни қопламайди. Жойларда бундай маҳсулотларни сақлаш учун омборхоналар етишмаслигини, кўплаб ҳосил истеъмолчига етиб бормай, ириб-чириб кетишини кўриб юрагинг ачийди.

Иккинчидан колхозимизда ишчи кучи кам. Айниқса сувчилар танқис.

Бундай қараганда сувчилик жуда осонга ўхшаб кўринади. Аслида у машаққатли меҳнат билан боғлиқ ишдир. Агар биз сувчи меҳнатини қадрлаш, уларнинг соғлиғини мустаҳкамлаш билан боғлиқ чора-тадбирларни амалга оширмасак, очиқ айтиш керак, яна беш-олти йилдан сўнг бу касбга одамларни жалб этиш амри-маҳол бўлиб қолади. Сабаби, ўринбосарлар йўқ. Ёшлар хоҳлашмаяпти. Умуман, ёшларни қишлоқда ушлаб қолиш қийин бўлиб қоляпти. Уларни социал соҳадаги амалга оширилган ишлар қониқтирмаяпти. Буни тушуниш қийин эмас: қишлоқ ёшлари ҳам яхши кийинишни, вақтида дам олишни, кечқурунлари кўнгилочар йиғинларда қатнашиб, концертлар томоша қилишни хоҳлайдилар. Аммо бунинг учун бизда шароит йўқ. Маданий-маиший объектлар қурилиши талаб даражасида эмас. Колхозчилар ўз қишлоқларида ҳам маиший хизмат уйи, ҳам бичиш-тикиш корхоналари бўлишини, клуб иши рисоладагидек йўлга қўйилишини жуда-жуда хоҳлайдилар. Бу муаммолар тезроқ ҳал этилишини орзу қиламиз.

Биз шу кунларда ана шу ниятларимиз ва орзуларимиз билан мўл ва арзон сабзавот маҳсулотлари етиштиришга ҳаракат қиляпмиз. Лекин қилаётган меҳнатларимиз самарасидан кўпинча ўзимиз қониқмаяпмиз. Сабаби олимларимиз баъзи муаммоларни ҳал этишни чўзиб юбормоқдалар. Масалан, кечки қилиб экишга мўлжалланган картошка уруғлиги йўқ. Олимлар тавсия этган «Приекульская» нави эртаги қилиб экилсагина яхши ҳосил беради. Аммо кечкисидан кўзланган ҳосилни ололмай хунобмиз. Ҳосилдорлик бор-йўғи 80—100 центнерга тўғри келяпти, холос.

Ўйланиб қоласан киши. Картошканинг бир вақтлар ота-боболаримиз томонидан экиб келинган ва мўл ҳосил олинган «Қайчибарг» деб юритилган нави қани? Наҳотки, йўқ бўлиб кетган бўлса? Уни тиклаш мумкин эмасми? Бу ва шунга ўхшаш муаммолар ҳал этилмас экан, картошка етиштиришни кўпайтириш ва унинг таннархини арзонлаштириш бундан буён ҳам мураккаб масала бўлиб қолаверади.

Хўжалигимиз меҳнат аҳлининг бу йилги режалари янада улкан. Ялпи сабзавот ҳосилини 13 минг тоннага, мевани 855 тоннага етказиш учун ҳаракат қиламиз. Айни кунларда Кабир Тошпўлатов, Карим Қосимов, Абдумажид Жўрабоев сингари ўртоқлар бошчилик қилаётган бригадаларда мўл ҳосил учун кураш қизғин.

Биз ўз имкониятларимизни тўла ишга соламиз. Сабзавотчиликдаги ишларимизни тубдан қайта қуриб, СССР Озиқ-овқат программасининг бажарилишига қўшадиган ҳиссамизни янада кўпайтирамиз.

● *Техника тараққиётига кенг йўл*

САМАРАСИ ИККИ МИЛЛИОН СЎМ

БУГУНГИ кунда қурилиш жараёни ниҳоятда мураккаблашиб ва кўлами кенгайиб бормоқда. Бу қурилиш технологиясининг барча соҳаларида янгидан-янги, дадил, аниқ ва мукаммал инженерлик ҳисоб-китоблари ва ғояларини амалга оширишни, бутун қурилиш комплексида фан ва техника ютуқларини, илғор тажрибаларни кенг жорий қилишни тақозо этмоқда.

Шу ўринда «Главташкентстрой» қурувчиларининг янги техника, технология ва рационализаторлик таклифларини амалда тадбиқ этиш борасида олиб бораётган ишлари эътиборга лойиқдир.

Бош бошқармага қарашли «Таштрансспецстрой» тресети коллективи инженерлик иншоотлари қурилишида пластмасса қувурларидан фойдаланиш технологиясини, 11-«Высотстрой» тресети коллективи эса металларга юқори ҳарорат ва ёнғиндан ҳимоя қилувчи қоплама юргизувчи ускунани жорий этдилар. Бу технология биринчи марта телеминора қурилишида қўлланилган эди. Шу кунларда эса М. Горький номли рус драма театри қурилишида амалга оширилмоқда. Бу ишлар технологияси айтарли мураккаб бўлмагани ҳолда катта иқтисодий самара беради.

1-уйсозлик комбинатида эса хона деворлари сурилувчан уйлар ишлаб чиқарила бошланди. Корхона коллективи қурилаётган ТДСК 71 А/85 типидаги биноларнинг панеллари чокларининг мустаҳкамлигини кучайтириш ҳисобига бинолар қаватини 4 — 5 тадан тўққизтага етказишга эришди. Биринчи тадбир туфайли шу уйларда истиқомат қилувчиларга анчагина қулайликлар яратилган бўлса, иккинчисидан эса катта иқтисодий самара олишга эришилди.

Тўртинчи трест коллективи ҳам қурилиш технологиясини муттасил такомиллаштириб бормоқда. Жумладан, бетон ва керамзит қатламларидан иборат панеллар биринчи бор 5-мева-савбзавот комбинати қурилишида ишлатилади. Лойиҳаси «Гипроторг»нинг Ўрта Осиё филиали томонидан яратилган бу комбинатнинг илгариги лойиҳаси анча мураккаб, кўп меҳнат ва қурилиш материалларини талаб этарди. Трест техника бўлими таклиф этган усул эса барча техника норма ва талабларга жавоб бергани ҳолда иш сифати ва меҳнат унумдорлигини оширишга олиб келди. Бу янгилик биргина шу объектда 70 куб метр ёғоч-тахта материаллари, 7230 квадрат метр асбоцемент тахтаси ва бошқа материалларни тежаб қолиш ва жами 85 минг сўмлик иқтисодий самара олиш имконини берди.

Учинчи уйсозлик комбинатининг Янги-Полтарацкая кўчасида бунёд этилаётган 16 қаватли экспериментал турар-жой биноси қурилишида ҳам янгиликлар қўлланмоқда. Республикамизда биринчи марта фақат йирик панеллардан барпо этилаётган бу бинонинг лойиҳасини «ТашЗНИИП» лойиҳа институтининг коллективи яратган. Уй 63 оилага мўлжалланган бўлиб, хоналарнинг жойлашиши, лифт холлари ва зина майдончаларининг кенглиги ҳамда бошқа бир қанча қулайликлари билан ажралиб туради.

Ҳозирги давр шаҳарсозлигида кўп қаватли бинолар қурилиши тенденцияси ва техника-иқтисодий кўрсаткичларини назарда тутадиган бўлсак, бу бинонинг бошқа шу каби кўп қаватли бинолардан афзаллиги яққол равшан бўлади. Шу сабабдан бинога лойиҳачилар, мутахассислар, шу жумладан чет эллик мутахассислар ҳам юқори баҳо бермоқдалар. Энг муҳими бинодаги барча қурилиш-монтаж ишлари тугагач, уй қурилиши практикасида биринчи маротаба, қаватларга махсус мосламалар қўйилиб, сунъий зилзила йўли билан бинонинг сейсмик мустаҳкамлиги синаб кўрилади. Синовдан кейин инженерлик кафолати берилгач, пардозлаш ишлари бажарилиб, уй эгаларига топширилади.

Юқоридаги каби фан-техника ютуқларидан ўтган йили 117 таси амалга оширилди ва 2 миллион сўмга яқин иқтисодий самара олинди. Меҳнат унумдорлиги эса 1,8 процент ошди.

Бош бошқарма бўлинмаларида қурилиш ишлаб чиқаришини такомиллаштириш билан боғлиқ бўлган тадбирлар бу йил бошидан ҳам кўплаб амалга оширилмоқда. Бу кўпминг кишилик пойтахт бинокорлари меҳнати натижасининг янада самарали бўлишига ёрдам беради.

Т. ЛУТФУЛЛАЕВ,
«Тошкент ҳақиқати»нинг штатсиз мухбири.

✦ **ЧИРЧИҚ шаҳар Совети ижроия комитетида ҳар ойда бир марта завод ва фабрикаларнинг вакиллари йиғилишади. Улар корхоналарда кенг истеъмол товарлари ишлаб чиқариш планларининг бажарилишини муҳокама қиладилар. СУРАТДА: шундай йиғилишларнинг бирида.**
В. Миленький, Б. Юсупов фотолари. (ЎзТАГ).

✦ **«ТАШКЕНТГЕОЛОГИЯ» бирлашмасининг комплекс қидирув экспедицияси коллективи областимиз территориясидаги ер ости бойликларини топишда катта ҳисса қўшмоқда. Геологларнинг ёрдами билан тоғ зоналарида кўплаб янги конлар очилди. Ушбу суратда экспедициянинг тажрибали геологларидан Р. Исломов ва Л. Синявскаяларни кўриб турибсиз.**

Н. Муҳаммаджонов фотоси.

Зардали хатлар

ҚИЙНАЛИБ КЕТДИК-КУ!

ПОСЁЛКАМИЗНИНГ номи — Соғлом. Аммо вазият — носоғлом. Бунинг сабаби кўп. Бир бошдан санайдиган бўлсак, аввало шаҳар маркази билан боғлайдиган маршрутдаги автобуслар қатновининг тайини йўқ. Иккинчидан, 200 дан зиёд хонадонли посёлкада биттагина дўкон бор, холос. У аллақачон эҳтиёжимизни қондиролмай қолган. Почта хизматини айтмай қўяқолайлик.

Энг ёмони шуки, ичимлик сувдан жуда қийналиб кетдик. Мана, ўзингиз тасаввур қилиб кўринг: 10—15 километр масофадан оқиб келадиган анҳордан сув ичамиз. Унинг икки томонида хонадонлар жойлашган. Баъзи аёллар кирларини анҳорда ювишади. Кимдир сувга ахлат ташласа, бошқаси анҳор ёқасига молини боғлайди. Болалар эса баҳордан бошлаб кеч кузгача чўмилганлари чўмилган.

Хуллас, анҳор суви ичишга ярқсиз, аммо ичишга мажбурмиз. Чунки бошқа илож йўқ. Бу ҳақда илгарилари ҳам юқори ташкилотларга кўп мурожаат қилганмиз, ҳатто газеталарда танқидий мақолалар ҳам босилди. Бироқ натижа чиқмагач, ҳафсаламиз пир бўлган эди.

Энди тақдирга тан бергандек, индамай ўтираверишжонга тегди, жуда қийналиб кетдик. Посёлкамизнинг шундоққина ёнидан Ангрен шаҳар корхонасига катта қувур орқали сув олиб ўтилган. Агар посёлкамизга водопровод қувурлари ётқизилса, уни катта қувурга улаб, сув чиқариш жуда осон. Бунинг учун, аввало посёлка Совети ижроия комитети ходимлари, қолаверса, ўзимиз сайлаб қўйган депутатлар жон куйдиришлари керак.

Посёлка аҳли номидан:
М. ЭСОНБОЕВ,
Қ. БЕРДИҚУЛОВ,
Ғ. ТУРМОНОВ.

БУ ЁҒИ НИМА БЎЛАРКИН?

БИЗ бир группа ота-оналар қишлоғимизда яшаш ниҳоятда оғирлашиб кетганлигидан ушбу хатни ёзишга мажбур бўлдик. Йўқ, биз осмон билан туташ тоғ орасидаги чекка қишлоқда эмас, Бекобод районидаги «Авангард» совхозининг 4-бўлимига қарашли Охунбобоев номли қишлоқда яшаймиз. Аммо атрофимизда бизнинг дардимизга қулоқ соладиган ташкилот ёки раҳбар йўқ. 2—3 йилдан бери арзимизни эшитмай қўйишди.

Қишлоқда яшаётганимизга 40 йилдан ошди. Шу пайтгача биз болалар боғчаси нима эканлигини билмаймиз. Ўзимиз ҳам чанг-лойга ботиб катта бўлган эдик. Болаларимизнинг тақдири ҳам шундайга ўхшайди.

Қишлоғимиз ҳаммага маълум Бекобод шамолининг йўлида жойлашган. Тез-тез чанг-тўзон кўтарилиб туради. Бундай пайтларда ўйинқароқ болаларгина эмас, балки катталарнинг ҳам усти-боши ифлосланиб кетади. Лекин афсуски, дарҳол ювиниб, покиза бўлолмаймиз. Чунки ҳаммом йўқ.

Бу ҳам майлику-я, шундай замонда сувни бир чақирим масофадан эшак ва араваларда ташиб ичишимиз жуда-жуда алам қилади.

30 — 40 йилдан бери аҳвол-тирикчилигимиз шу. Бундан буён нима бўлади — билмаймиз. Биз ёзаётган ариза-шикоятларнинг ҳам, тегишли ташкилотлар раҳбарлари бераётган қуруқ ваъдаларнинг ҳам охири кўринмайди.

Ҳурматли редакция ходимлари, охирги умидимиз сизлардан.

Хатга йигирма киши имзо қўйган.

МАҲАЛЛА КОМИТЕТЛАРИ ФАОЛИЯТИДАН

ҲАММАМИЗ ЖАВОБГАРМИЗ

Маҳалла комитетининг тўйларни узоғи билан соат ўн бирларда тугатиш, ичкиликбозлик ва алкоголизмнинг ҳар қандай кўринишига қарши муросасиз курашиш, ота-оналар ва ёшлар ўртасида тарбиявий ишларни кучайтириш ҳақидаги қарори қатъий эди. Лекин у жуда секинлик билан амалга оширилмоқда.

Лоқайдлик касали ўтган йили маҳаллани ободонлаштириш, ариқ-зовурларни тозалаш, дарахт кўчатлари ўтқазишда билинди. Баъзилар уйларидан чиқмай, бу ишни «маҳалла жонкуярларига» ташлаб қўйишди. Дунёни сел босса тўпиғига келтирмайдиган кишилар, деб мана шуларни айтса бўлади. Аслида маҳалла кимники, уни ободонлаштиришдан кимлар манфаатдор? Албатта, булар ўзимиз учун, ҳар биримиз ва ҳаммамиз учун керак.

Ўтган йили «ўзимиздан» чиққан бир тўда ўғри болалар устидан маҳаллада ўртоқлик суди ўтказилди. Майда безорилик билан шуғулланган ўсмирлар ичида кўчат ўғрилари ҳам бор эди. Не-не умидлар билан экилган мевали, манзарали дарахт кўчатлари, гуллар кўча юзлари, хиёбонлардан гумдон қилинган эди. Булар ҳалиги судланганларнинг иши эди. Ажабланарли жойи шундаки, кўчат ўғриларини ота-оналари ҳам терговашмаган, ақалли буни қаердан олиб келдинг, деб сўрашмаган ҳам.

Тўйларни спиртли ичимликларсиз ўтказишга ҳаракат қиляпмиз. Аммо, баъзиларнинг қуюшқондан чиқиб кетаётганликлари, тўқликка шўхлик қилиб мавжуд тартиб-қоидаларни бузаётганликларидан ҳам кўз юмиб бўлмайди. Ёнгинамизда 29-озиқ-овқат магазини жойлашган. Бу ерда аҳоли эҳтиёжига зарур моллар етарли бўлмаса ҳам, кимнингдир рухсати билан бу магазинда алкоголли ичимликлар бемалол сотилмоқда. Маҳалла комитети ва аҳолининг огоҳлантиришига эса назар писанд қилишмаяпти. Бундан баъзи ўзини тута олмаган кимсалар фойдаланиб, кўчаларда маст-аласт юрибди.

Яқинда Ёдгор Шоносиров деган кимса оёқда туролмайдиган даражада ичиб олиб, маҳалла идорасига кириб келди. Оғзидан боди кириб, шоди чиқарди. Стол-стулларни кўтариб отмоқчи бўлди. Биз уни тартибга чақирдик, албатта. Бундай салбий ҳодисаларга участка милиция инспектори бепарво қарамоқда, тартиббузарликларни кўриб-кўрмасликка олмоқда, келишувчилик йўлини тутмоқда.

Ҳозирги кунда табиатни муҳофаза қилиш, ариқ ва каналларни тоза сақлаш ҳақида жуда кўп гап-сўзлар айтилмоқда. Ҳақиқатан ҳам тозалик, мусаффолик инсон саломатлигининг гаровидир. Тозалик, аввало, маҳалладан, сиз билан биз яшаб турган жойдан бошланади.

Бу ҳақда гапирар эканман, баъзи ота-оналарнинг ножўя хатти-ҳаракатларини тилга олмасдан ўта олмайман. Гап шундаки, маҳалламиздан Кайковус ариғи ва Дамариқ суви оқиб ўтади. Хонадонлардан чиққан ахлатлар эса тўғридан-тўғри ариқларга олиб бориб ташланади.

Мен юқорида ўз маҳалламиз мисолида ғашимизга тегаётган баъзи камчиликларни тилга олдим. Бундан ишимиз нуқул нуқсонлардан иборат экан-да, деган хулоса чиқармаслик керак. Қайта қуриш талабларини тўғри тушуниб, маҳалла учун жон куйдираётган, оила ва фарзанд тарбиясида намунали иш олиб бораётган оилалар сони кўпаймоқда, айни вақтда камчиликлар ва нуқсонлар ҳам ошкоралик вазиятида юз-хотирсиз очиб ташланмоқда.

Ҳ. ДАМИНОВ,
Собир Раҳимов районидаги «Правда» маҳалла комитетининг раиси.

Замон ва ҳужжатли кино

ФИЛЬМ СЦЕНАРИЙДАН БОШЛАНАДИ

ҲУЖЖАТЛИ кинонинг жамиятимиз ҳаётидаги аҳамияти ниҳоятда катта. У давримиз учун характерли бўлган ранг-баранг воқеаларнинг мажмуасини яратиши ҳамда ана шу солномани авлодлар учун сақлаб қолиши талаб этилади. Бундай ҳаётий ленталар жамоатчилик эътиборини долзарб вазифаларга қаратиши, маълум жиҳатдан разведкачи ролини ўйнаши лозим. Шу билан бирга бундай лентaларнинг катта эстетик қиммати бор: улар йирик бадиий асарлар яратилишида ижод мактаби ҳам бўлади.

Аввало, фильмлар пойдевори бўлмиш сценарийлар устида ишлашга қодир бўлган муаллифларни студияга кўплаб таклиф этиш ва улар билан сидқидилдан ишлаш зарурлигини англаш учун бир йиллик маҳсулотни кўздан кечириш кифоя. Ўзбек адиблари, турли соҳаларда тажриба орттирган мутахассислар ҳужжатли фильм сценарийсини ёзишда фаол иштирок этишидан студия ҳам, томошабин ҳам манфаатдор. Бу масала ҳал этилганида ленталар шакл ва мазмун жиҳатдан янада хилма-хил бўларди, фильмларнинг таъсир кучи янада ошарди. Шунда ҳужжатли кинода ечилмаётган масала — умумлашган фикрларни илгари суриш, муаммоларни ҳал этиш йўлларини кўрсатиш имкони туғиларди. Келинг, яхшиси бир қатор ўзбек ҳужжатли кинолентaларига мурожаат этайлик.

Режиссёр Ш. Маҳмудовнинг «Ҳужум» фильми хотин-қизларнинг ҳақиқий озодлиги масаласини янги шароитда кескин қўяди. Унда ўтмиш воқеалари қайта идрок этилади ва ҳозирги кун нуқтаи назаридан баҳоланади. «Ҳужум» ҳаракатининг 60 йиллиги муносабати билан вужудга келган бу асар қуйидаги мавзуда фикр юритишга ундайди: ўз хонадони остонасини ҳатлаб ўтиб, паранжи ташлаб, клубга, фабрикага бориб, ижтимоий активлик кўрсатишга интилганларнинг ҳозирги — 80-йиллардаги ҳаёти қандай, яхшими? Бахтга қарши бу саволга бир хил жавоб бериб бўлмайди. Сценарий муаллифи Р. Мергенбоева ва режиссёр шундай фикрга келадилар, уларнинг қаҳрамонлари ҳам худди шундай мулоҳазаларни билдирадилар. Айрим аёллар, айтайлик, рақкосаларнинг шахсий ҳаёти ижодий фаолиятларидек мазмунли эмаслигини фильм иштирокчилари афсуслар билан қайд қиладилар. Рақкосани саҳнада кўриб завқ олганлар уларни оилавий ҳаётга нобоп ҳисоблайдилар. Фақат рақкосалар, хонандаларгагина эмас, оддий уй бекаларига ҳам оила даврасида эркакларнинг муносабати ҳар доим кўнгилдагидек эмас... Фильм ана шу масалалар юзасидан фикр юритишга ва уларни ҳал этиш йўлини излашга ундайди.

Режиссёр Даврон Салимов журналист В. Ниязматов сценарийси асосида яратган «Эркаклар, Эркаклар! Эркаклар?» фильми фельетон шаклида бўлиб, юқоридаги саволга қисман бўлса-да жавоб беради. Меҳнатда енгил йўл излаган эркаклар, ижтимоий ҳаётдан йироқ бўлган уй-оилада ўзларини қандай тутарканлар? Пахта далаларида ким меҳнат қиляпти? Магазинлардаги сотувчилар орасида кимлар кўпроқ? Аёлларми ё эркакларми?.. Шу каби саволларга жавоб излаган кинопублицистлар гоҳ киноя, гоҳ ўткир сўзлар билан томошабин диққатини тортадилар.

Бу жиҳатдан яна бир асар — «Қадр-қиммат ёки табассум сири» (режиссёр Ш. Маҳмудов) ҳам ажралиб туради. Бу лентада ҳажв ҳам, фош этишга интилиш ҳам бор. Унинг публицистик руҳи ҳар бир кадрда яққол сезилади. Кинематографчилар йўлдан адашган аёлларнинг ҳаётидан бир-икки лавҳа намойиш этадилар. Фильм шундай шахсларга аёлнинг қадр-қимматини, самимий табассумини, латофати ва покизалигини эслатиб қўяди. Бир қатор фазилатларга эга бўлган мазкур лента ижодкорлари афсуски, воқеаларнинг баъзан пассив кузатувчисига айланиб қоладилар. Шу ўринда ҳар бир кадр, эпизод ва кадр ортида айтилган сўз кўча аёлига айланиб қолганларни аёвсиз фош этиши зарур эди.

«Ўз боласидан воз кечган» (режиссёр Г. Огурная) фильмида эса бошқача ҳолни кўрамиз. Лента, болаларини атайлаб етим қилган аёлларни қоралайди. Туғруқхонага ҳомиладор бўлиб келган ва бу ерга боласини ташлаб кетган, унга етимликни раво кўрган аёлни кузатиб бораётган камера бир зум кадрга жажжигина кроватда йиғлаб ётган чақалоқни олади. Шу тариқа кадрларнинг «тўқнашуви» ниҳоятда таъсирчан чиққан.

Бу ленталарнинг мазмун жиҳатдан ранг-баранглиги бизни қувонтиради. Лекин шу билан бир қаторда салбий характердаги фактлар билан тарбиявий ишларни муваффақиятли амалга ошириш мураккаблигини унутмаслигимиз керак. Муаммо кўтарилган фильмларда ҳам ижобий характердаги факт ва қаҳрамонлар бўлиши мумкин-ку, ахир! Шу ўринда бир-бирига зид бўлган фикрлар ва қаҳрамонларни қиёс қилган ҳолда муҳим хулосаларга келиш мумкин эмасми? Назаримизда, масала ана шу йўсинда ҳал этилганда бир қатор муаммоларни ечиш чораларини кўрсатишга имкон яратиларди.

Экран журналистлари мурожаат этаётган муаммолар кўп. Шу тариқа фильм-памфлетлар, фильм-фельетонлар, тергов ҳамда суд жараёнига бағишланган очерклар вужудга келмоқда. Масаланинг кескин қўйилиши жиҳатдан эътиборга лойиқ мазкур асарлар ҳажвий киножурнал — «Наштар» бажариши лозим бўлган иш билан ҳужжатли кино астойдил шуғулланмаяптимикин деган савол туғилишига олиб келмоқда. Бу мулоҳазаларимиз билан муаммоли ҳужжатли ленталар яратишнинг ҳожати йўқ, демоқчи эмасмиз. Назаримизда, бу хусусда пухта ўйланган перспектив план асосида иш кўриш зарур кўринади.

Масалан, кинони қайта қуриш дамларида «Наштар»ни «Ўзбекфильм»дан ҳужжатли фильмлар студияси ихтиёрига ўтказиш тўғри бўлмасмикин? Шунда икки масала ҳал этилиши учун шароит яратиларди. Аввало репортажлардан, кинофельетонлардан ташкил топиши лозим бўлган «Наштар»дан тўқима сюжетларни сиқиб чиқариш мумкин бўларди. Иккинчидан, ҳужжатли фильмлар студияси ўзининг ҳажвий журналига эга бўлиб, муаммоларни қисман шу кинотўпламда ёритар ва киноочерк яратишдек масъулиятли вазифани адо этишда катта санъат талабларига ҳар жиҳатдан жавоб бериш лозимлигини ёдда тутарди.

Ҳ. АКБАРОВ,
филология фанлари доктори.

ЯГАНАНИ ВАҚТИДА ЎТКАЗИНГ

ПАХТАДАН мўл ва сифатли ҳосил етиштиришда яганани вақтида ўтказиш катта аҳамиятга эга. Айниқса, бу йилги шароитда бу тадбирга алоҳида ёндашиш талаб қилинади. Чунки, биринчидан, чигит эрта экилди, иккинчидан, деярли барча карталарда тўлиқ кўчат олишга эришилди. Ҳозир бутун диққат-эътиборни ёш ниҳолларни тезроқ ривожлантиришга қаратиш керак. Бунинг учун ўз-ўзидан бир уяда бир тупдан соғлом кўчат қолдирилиши лозим.

Олимлар ва мутахассислар, илғор хўжаликларнинг тажрибаси шуни кўрсатмоқдаки, ҳар қандай шароитда яганани қанчалик вақтида ўтказсак, экиннинг ривожи ягана кечиккан майдонларга нисбатан анча олдинга кетади. Масалан, ягана кечикса, ғўзанинг ҳосил берадиган қисмидаги бўғинларнинг пайдо бўлиши ҳам орқага сурилади. Экинга ёруғлик етишмайди. Унинг пояси ингичка бўлиб, деҳқонларнинг таъбири билан айтганда лайлак оёқ бўлиб қолади. Ўз ўзидан ғўзанинг шонага кириши, гуллаши ҳам мўлжалдагидан орқага сурилиб кетади ва барвақт экилган чигитдан ҳам кечки ҳосил олинади.

Биз ягана ҳақида бошдан оёқ тушунча бермоқчи эмасмиз. Уни хўжаликларимизнинг раҳбарлари, мутахассислари яхши билишади. Лекин ҳамма гап бу йилги шароитда тадбирни қандай ўтказиш ҳақида. Юқорида таъкидланганидек, ҳозир кўчат бир текис униб чиқди. Ғўза кўпи билан битта иккита чинбарг чиқарганда яганани жадаллик билан ўтказиш тавсия этилади. Текширишлар шуни кўрсатдики, ғўза ўз вақтида ягана қилинганда юлиб ташланадиган ортиқча ўсимлик ҳисобига ҳар гектар ердаги тупроқ таркибида 6—10 килограммгача азот, 1—2 килограммгача фосфор, 4 — 6 килограммгача калий сақлаб қолинади. Аксинча, ягана қанча кечиктирилса, тупроқдаги запас озуқа моддалари шунча кўп исроф бўлади.

90 сантиметрли эгатларда 1 метр ерда 10 — 12 туп кўчат қолдириш кифоя. Яганани ўтказишда иложи борича уяда соғлом кўчат қолдириш керак. Айрим пайтларда эътиборсизлик туфайли ҳар метр масофада 15—20, ҳатто 25—30 тупгача кўчат қолдириб кетилади. Бу мутлақо ярамайди. Кўчатнинг ҳаддан зиёд қалин бўлиб қолиши ҳосилни оширмасдан, балки сифатини па-

МУТАХАССИС МИНБАРИ

сайтириб юборади. Ўрта Чирчиқ районидаги Охунбобоев номли колхоз, Ғалаба районидаги «Ўзбекистон ССР 5 йиллиги» совхозида 1 метр жойда нормал қалинликда кўчат қолдириб, ҳар гектар ердан 35 центнер ва ундан кўп ҳосил олинмоқда.

Яганадаги энг нозик ишлардан бири ўсимликнинг ҳолатини аниқлаб олишдир. Тўғри, бир қатор колхоз ва совхозларда чигит аниқ ташлайдиган сеялкаларда экиладиган бўлиб қолди. Бундай сеялкада уруғлик экилган майдонларда яганани тезроқ якунлаш имконияти туғилмоқда. Лекин, эскича усулда қалин экилган карталарда эса янги униб чиққан ниҳол ҳар хил касалликларга чалинган бўлиши мумкин. Ана шунга эътибор бермай, ортиқча кўчатларни юлиб олиб ташлаш кўпинча ёш ниҳолнинг қуриб қолишига ва кўчатнинг сийраклашишига сабаб бўлади. Шунинг учун ягана ўтказишдан олдин ниҳолнинг ҳолатини яхшилаб текшириб, сўнгра ишга киришиш лозим. Айрим майдонларда вазият кўчатни бир мунча ривожлантириб иккита чинбарг чиқарганда ягана қилишга киришишни тақозо қилиши ҳам мумкин.

Қайта-қайта тавсиялар эълон қилинишига қарамасдан, айрим хўжаликларда ягана чала қолиб кетган майдонлар ҳам учрамоқда. Айрим хўжаликларда эса ягана ғўза ҳатто кўсаклай бошлаганда ўтказилади. Буни ҳеч нарса билан оқлаб бўлмайди.

Шуни унутмаслик керакки, тажрибали пахтакорлар айтганидек, ортиқча ғўза тупи ҳосилга бегона ўтдан ҳам кўпроқ зиён келтиради. Шундай экан зудлик билан яганага етилган карталарда бу муҳим тадбирни бошлаб юбориш лозим.

Ягана ҳақида гапирганда яна шуни алоҳида таъкидлаш кераки, кўп хўжаликларда бу ишга ўқувчилар, ёрдамчилар ва бошқа ҳашарчилар жалб этилади. Улар тажрибасизлик қилиб, соғлом, бақувват кўчатни юлиб, нимжон кўчатларни уяда қолдиришади. Бу ҳам ҳосилдорликнинг пасайишига катта салбий таъсир кўрсатади. Шундай экан, ҳамма ерда сила ва звено пудратини ривожлантириб бу тадбирни тажрибали пахтакорлар амалга оширишини таъминлаш керак.

Н. НОРМУҲАМЕДОВ,
Тошкент қишлоқ хўжалик институти доценти.

ОЧИҚ ЭШИКЛАР КУНИ

ЯҚИНДА пойтахтимизнинг Куйбишев ва Ҳамза районларидаги бир қатор мактабларнинг битирувчи ёшлари учун пахта териш машиналари бўйича Давлат махсус конструкторлик бюросида очиқ эшиклар куни ўтказилди. Бу кунда корхонанинг илғор ишчилари, конструкторлари ва меҳнат ветеранлари ҳам иштирок этдилар.

Бундай тадбирни ўтказишдан мақсад йигит-қизларни Давлат махсус конструкторлик бюроси пахтачилик учун ишлаб чиқарилаётган техника турлари билан таништириш, уларда меҳнатга дастлабки кўникма пайдо қилишдан иборатдир. Шунинг учун корхонада ўтказилган кун ёшлар учун таассуротларга бой бўлди.

Фойеда ўрнатилган стенд ва слайдлар, намойиш этилган қисқа метражли фильмлар орқали ўқувчилар корхона ҳаёти, эксперименталь ишлаб чиқариш базаси иш фаолияти ҳақида тўлиқ тасаввур ҳосил қилдилар. Шунингдек, улар бу ерда меҳнат қилаётган В. И. Николаев, А. Тошқўзиев, В. Порошков, Ё. Чебанлар сингари тажрибали ишчиларнинг ўз касблари ҳақида илиқ суҳбатларини ҳам тингладилар.

Меҳнат коллективининг кенгаш раиси Ю. В. Гроховский эса корхонанинг ташкил этилиш тарихи, ишлаб чиқариладиган маҳсулотлар тури, бу соҳада қўлга киритилган ютуқлар, бажарилиши лозим бўлган вазифалар ҳақида тўпланганларга батафсил сўзлаб берди.

— Маълумки, пахтачиликда уруғ ерга тушгандан то уни йиғиб териб олгунга қадар барча ишлар механизация зиммасида бўлиши лозим, — деди у, — Аммо биз пахтакорнинг машаққатини ҳали енгиллата олмаяпмиз. Уни енгиллаштириш кўп жиҳатдан машина ижодкорларига боғлиқ.

Очиқ эшиклар кунида ёшлар ҳам мавжуд терим машиналарини такомиллаштириш, уларнинг иш унумдорлигини ошириш юзасидан ўз фикрларини билдирдилар.

А. ЕФИМОВ.

СЎНГГИ СОАТДА

● ВАШИНГТОН. Сенатда ўртача ҳамда камроқ олислик Совет ва Америка ракеталарини тугатиш тўғрисидаги шартнома юзасидан музокаралар унга риоя этишни текширишда юзага келган барча проблемалар ҳал этилгунича кечиктирилади, деди сешанба куни Оқ уй расмий вакили Марлин Фицуотер. У битим сенатда муҳокама қилинган «дастлабки босқичларда» кўтарилган бу проблемалар «техник» характерга эга эканини айтди. Бироқ Фицуотернинг айтишича, маъмурият ва конгресс раҳбарияти мазкур проблемалар ўртача ва камроқ олислик ракеталарини тугатиш тўғрисидаги шартнома тасдиқланишига қадар тез ва қониқарли ҳал этилиши керак, деган якдил фикрдадирлар. Оқ уй вакили Америка томони кўтарган масалалар СССР Ташқи ишлар министри Э. А. Шеварднадзе билан АҚШ давлат секретари Ж. Шульцнинг Женевадаги музокараларида ҳал этилади, деб умид билдирди.

БУДАПЕШТ. Сешанба куни Будапештда Венгрия Социалистик ишчи партияси Бош секретари Янош Кадар раислигида Венгрия Социалистик ишчи партияси Марказий Комитетининг пленуми бўлди. Пленумда умумвенгрия партия конференциясига тайёргарлик кўриш ва уни ўтказиш билан боғлиқ масалалар, бўлажак партия анжумани резолюцияси лойиҳасига таклифлар, шунингдек хўжалик бирлашмалари ҳақидаги қонун юзасидан директивалар муҳокама қилинди.

● ПАРИЖ. Сешанба куни Франция президенти Франсуа Миттеран социалист Мишель Рокарни мамлакатнинг янги Бош министри қилиб тайинлади. Давлат бошлиғи маҳкамасининг Бош секретари Жан-Луи Бьянко шу ҳақда хабар берди. Бьянко президент Бош министр Жак Ширакни ва у бошлиқ ҳукуматнинг бошқа аъзоларини улар эгаллаб турган лавозимларидан бўшатганини ҳам айтди.

● **ЛОНДОН. Буюк Британия мактабларида ирқий негизда зўравонлик кенг тарқалгандир. Айни вақтда мактаб директорлари, муаллимлар ва маҳаллий маъмурлар ана шу таҳликали муаммога етарлича эътибор беришаётгани йўқ. Ҳукумат комиссиясининг ирқий тенглик хусусидаги «террор шароитидаги таълим» деб сарлавҳа қўйилган ва бу ерда эълон қилинган маълумотномасида ана шундай хулоса баён этилган.**

планетамизда

Жаҳон газеталари саҳифаларида

Чет эл матбуоти Улуғ Ватан урушида совет халқи қозонган Ғалабанинг 43 йиллигини жаҳон жамоатчилиги байрам қилганлигини кенг кўламда ёритмоқда. Газеталар Москва, Ленинград, Белград, Берлин, Будапешт, Бухарест, Варшава, Прага, София, Бонн, Венада, планетамизнинг бошқа шаҳарларида Ғалаба кунига бағишланган тантанали маросимлар тўғрисида хабар бермоқда.

● **Чет эл газеталари Франциядаги президент сайловида Франсуа Миттераннинг ғалабасини қизғин шарҳламоқда. Парижда чиқадиган «Монд» газетаси биринчи навбатда мамлакат сўл кучларини тамомила сафарбар этиш Миттераннинг ғалабасини таъминлади, деб ёзади. Англиянинг «Гардиан» газетаси миллион-миллион французлар ўнг кучларнинг программаси бўлмаган программа учун овоз бердилар, деб ёзади. Газета Англия бош министри М. Тэтчер Францияда «Социалистик раҳбар ҳукмронлигининг иккинчи етти йиллик муҳлати истиқболига унча рўйхуш қилмайди», деб ёзади.**

● **«НЬЮ-ЙОРК таймс» газетасининг хабарига кўра, АҚШ сенати демократлар ва республикачилар фракцияларининг раҳбарлари ўртача ва камроқ олислик ракеталари хусусидаги Совет—Америка шартномаси масаласи Қўшма Штатлар билан Совет Иттифоқи ана шу битимга риоя этилишини текшириб кўриш проблемалари юзасидан келишмовчиликларни бартараф этмагунларига қадар сенат муҳокамасига қўйилмайди, дедилар. Газета Пентагоннинг юқори мансабдор ходими Ф. Гаффни шартномани танқид қилиб ёзган мақоласини босиб чиқарган.**

● **Англиянинг «Дейли телеграф» газетаси АҚШ марказий разведка бошқармасининг Эронга жами 38 миллион фунт стерлинг турадиган 5000 та танк урар системаларни етказиб беришга дахлдорлиги тўғрисидаги хабарни эълон қилган.**

● **Ғарбий Германия матбуоти Шлезвиг-Гольштейн ландтагида ўтказилган сайлов якунларини кенг кўламда шарҳлаган. Сайлов социал-демократларнинг ишончли ғалабаси билан тугаган.**

● **«Монд» газетаси Увеа оролида Франция ҳарбий хизматчилари билан Янги Каледония мустақиллиги учун курашувчилар ўртасидаги жангдан кейин . Франция солдатлари асирга олинган бир неча канакни ўлдирганликларини хабар қилган.**

● **Англия газеталари газетхонларни Британия денгизчиларининг забастовка кураши қандай бораётганлигидан хабардор қилган.**

(ТАСС, 10 май).

ЭКСТРЕМИСТЛАР ЖИНОЯТИ

Афғон оппозициясининг экстремистик кайфиятдаги қисми яна бир қонли жиноят қилди. Миллий яраш душманлари 9 Май куни Афғонистон пойтахтининг аҳоли зич яшайдиган районларини ракеталардан ўққа тутдилар. Уйлар орасида, болалар ўйнаб юрган майдончаларда 17 та ракета портлади. Бу ваҳшиёна ҳаракат натижасида 10 киши ҳалок бўлди, кўпчилик жиддий яраланди.

Қуролланган оппозиция сўнгги вақтларда Афғонистондаги миллий яраш жараёнини барбод этишга интилиб, тинч аҳолини қўрқитиш, халқ ҳокимияти кучига ишончсизлик туғдиришга кетма-кет уринмоқда. БАХТАР агентлигининг хабар беришича, шу кунларда хавфсизлик кучлари Кобул вилоятининг Баҳроми ва Чаросёб уездларида бир қанча реактив снарядни қўлга тушириб, зарарсизлантирганлар. Яқинда Кобул госпиталларидан бирида болалар ўйинчоқларига ўхшатиб Ғарбда ишлаб чиқарилган миналар топилган эди. Экстремистлар қонли террорга таяниб ва уни миллий яраш сиёсатига қарама-қарши қўйиб, ҳеч бир гуноҳсиз болалар, аёллар ва кексаларни ўлдиришдан тоймаяптилар. Афғонистон республикаси раҳбарияти қуролли муҳолифликни тугатиш, мамлакатнинг бутун территориясида кенг қамровли тинчлик ҳамда хавфсизликни тиклаш йўлларини қатъият билан излаётган бир пайтда шундай қўпорувчилик ҳаракатлари қилинмоқда.

А. ГРЕШАНОВ.

АМЕРИКА КЕМАСИ ХИТОЙ ШХУНАСИ БИЛАН ТЎҚНАШИБ КЕТДИ

ПЕКИН, 10 май. (ТАСС). Американинг «Президент Монро» юк кемаси Хитойнинг «Янсу Ляньюньган-519» балиқчилик шхунаси билан тўқнашуви оқибатида 17 балиқчи бедарак йўқолди. Америка кемаси шхунага зарб билан урилганидан кейин экипаж жабрдийдаларни қутқаришга уриниб ҳам кўрмади. 6 май куни ХХРнинг шарқий соҳилида рўй берган бу фожиадан кейин «Президент Монро» фожиа рўй берган жойдан жўнаб кетди, деб хабар беради Синьхуа агентлиги.

Агентликнинг хабарида ХХР ташқи ишлар министрлиги шу фожиа муносабати билан Хитойдаги Америка элчихонасига норозилик билдирди ва «келгусида тақдимнома бериш ҳуқуқини ўзида сақлаб қолди» деб эълон қилганлиги айтилади.

● **Вьетнам Коммунистик партияси барча элатлар ривожи устида алоҳида ғамхўрлик қилмоқда. Халқ ҳокимияти йилларида чекка ўлкаларда маориф ва маданиятни ривожлантиришга катта эътибор берилаяпти. Суратда: майда элат фарзандлари мактабда билим олмоқдалар.**

ВИА — ТАСС фотоси.

БЕШИНЧИ МАРТА ДУНЁ ЧЎҚҚИСИДА

КАТМАНДУ, 11 май. (ТАСС). Непалнинг машҳур альпинисти Сунгдар Шерпа дунёнинг энг баланд чўққиси Эверестга (8848 метр) бешинчи марта кўтарилди. Шундай қилиб, у Химолай тоғидаги бу чўққига чиқиш сони жиҳатидан «мутлақ чемпион» бўлди. 33 яшар Шерпа Непал, Хитой ва Япония вакилларидан иборат 252 киши иштирокида ўтказилган халқаро Химолай экспедицияси составида ана шу рекорд кўтарилишга эришди. Экспедиция икки группага бўлиниб, жанубий ва шимолий ёнбағирлар бўйлаб бир-бири билан учрашиш учун чўққига чиқиб борди.

Чўққида экспедициянинг 14 аъзоси бўлди. Шулар қаторида уч япон телеоператори планетанинг энг баланд нуқтасидан бевосита репортаж олиб борди.

Шунгача Эверестда тўрт мартача бўлган яна бир непаллик — Анг Рита Шерпа ватандошининг рекордини такрорламоқчи бўлди-ю, амо мақсадига эриша олмади. Ҳаво бузилганлиги ва қаттиқ чарчаганлик сабабидан унинг уч кишидан иборат группаси кўтарилишдан воз кечишига тўғри келди.

● Дин ҳақида суҳбатлар: фалсафа фанлари доктори, профессор Т. С. Саидбоев олиб боради

ИСЛОМНИНГ «МУҚАДДАС КИТОБИ»

С: Бу гал ислом ақидалари тўғрисидаги суҳбатларимизнинг сўнггиси — Қуръоннинг яратилмаганлиги хусусида фикр юритамиз.

И: Ушбу ақидага кўра барча мусулмонлар Қуръонни, оллоҳнинг сўзи деб, абадий мавжуд бўлган, бирор киши томонидан яратилмаган деб тан олишлари керак, тўғрими? Ислом тасаввурларига кўра худо Қуръонни фаришта Жаброилга, у эса Муҳаммадга нозил қилган. Сўнгра пайғамбар ўз саҳобаларига, улар эса жумла-мўминга етказганлар.

С: Дарҳақиқат, ислом тасаввурларига кўра Оллоҳ абадий мавжуд бўлгани учун, унинг каломи ҳам абадийдир, уни одамлар оғизда қайтарсалар ҳам, хатга битиб, хотирада сақласалар ҳам у ўзгармайди. Уни кимдир яратган, деган кимса гуноҳкор ҳисобланади.

И: Дарвоқе, мен унда кўпроқ ҳуқуқий ва ахлоқий нормалар баён қилинишига эътибор бердим. Буларда асосан кўпхудолик қораланиб, ягона Оллоҳни тан олишга даъват, бундан бош тортувчиларга эса таҳдид қилинади.

С: Қуръонни илмий таҳлил қилиш бунинг боисини тушунтириб беради: бу тўплам охирида Муҳаммад фаолиятининг Макка даврида айтилган суралар тўпланган бўлиб, уларда янги дин тарғиб этилади. Муҳаммад пайғамбар сифатида улуғланади, уни тан олишга чақирилади. Биринчи қисмида эса, Мадина давридаги суралар жамланган. Буларда мусулмонлар жамоасига Муҳаммад раҳбар ва раҳнамо бўлган. Қуръонда қанча сура борлигини биласизми?

И: Биламан: бир юз ўн тўртта. Яна 77934 та сўз борлиги ҳам бизга маълум.

С: Хўш, бу китобнинг «доно»лиги-чи?

И: Тўғрисини айтсам, сиз VII аср арабларининг ибтидоий қарашлари билан ушбу китоб мазмуни ўртасидаги боғлиқлик, ўша давр билимларининг юзаки, чалкаш эканлиги тўғрисида гапирганингизда ҳам кўнглимда шубҳа бор эди. Қуръонни ўзим ўқиб чиққанимдан сўнг, ҳақ эканлигингизга ишондим. Ҳозирги замон кишисига бу китоб анчайин содда, саёз кўринади, у тарғиб қиладиган ҳаётий дастур ва қадриятлар эса, жуда эскириб қолган. Инсонни қизиқтирадиган ҳар бир саволга Қуръондан жавоб топса бўлади, деган фикр ҳам мутлақо асоссиз экан.

С: Мен Қуръонга баҳо беришда бунчалик талабчанлик билан ёндошмаган бўлардим. Аввало, бу китоб, айниқса унинг иккинчи қисми, юксак бадиийликдан ҳоли эмас. Ахир унинг русча таржимаси Пушкиннинг хаёлини банд этиб, «Қуръонга тақлид» ёзганини инкор этиб бўлмайди. Қуръондаги бир сура йигирманчи йилларда Николай Тихоновга ҳам илҳом бериб, араблар ҳақидаги, уларнинг хўрланган ва мазлум қисмати, озодлик учун жангга отланиши мавзуида битилган ажойиб шеърга турткн бўлган.

Яна бир жиҳатни унутмаслик керак: Қуръон VII аср арабларининг диний-фалсафий қарашлари тўғрисидагина эмас, уларнинг ахлоқий ва ҳаётий қадрият ва нормалари, бошқа халқларга муносабатлари, умуман турмуш тарзи хусусида қимматли маълумот берадиган тарихий манбадир.

И: Фикрингиз, балки, тўғридир. Бироқ, чамамда биз бу манбага турлича ёндошмоқдамиз: мен бир холис ўқувчи сифатида, сиз илмий ходим, исломшунос сифатида. Очиғини айтсам, бошқа масала хусусида суҳбатлашишга мойил эдим, яъни Қуръон ақидаси тўғрисида

С: Марҳамат.

И: Мана, масалан Муҳаммад теварагидаги кишиларнинг сўзлари «Худонинг ваҳийси» эканлигига дарров ишонишганми?

С: Ўйлашимча, бирдан эмас. Қуръоннинг текстидан ҳам кўринадики, дастлабки вақтларда Муҳаммад айтган кароматлар кўпчилик арабларда ишончсизлик, ҳатто истеҳзо уйғотган. Улар ҳатто Қуръонни «Тушлар бойлами» деб атаганлар.

И: Бу нима дегани?

С: Бу хомхаёл деганидир. Муҳаммадни ўша даврда кўп бўлган шоирлар бахшиларга ҳам қиёс этишган.

И: Бунинг нимаси ёмон?

С: Муҳаммад ўзини дуч келган жойда — учраган одамларга қасида ўқийдиган шоир деб эмас, «Оллоҳнинг расули» деб тан олишларини, одамларни ҳақ йўлга бошловчи раҳнамо деб эътироф этишларини истар эди. Шунинг учун ўз издошларидан уни шоирлар билан таққосламасликларини Қуръоннинг 21-сураси, 6-оятида талаб қилган. Аммо, кейинчалик ҳам Қуръоннинг илоҳий каромат эканлигига шубҳаланадиган, уни инсон фаолятининг маҳсули, деб баҳолайдиган одамлар кўп бўлган.

И: Аввало Қуръон текстлари қандай тўпланганлигини кўздан кечирайлик. Маълумки, Муҳаммаднинг хатсаводи бўлмаган ва ўз тарғиботларини ёзиб бормаган. У ҳолда бизгача етиб келган текстни ким тузган?

С: Дарҳақиқат, Муҳаммад ўз ваъзларини ёзиб бормаган. Бироқ унинг яқинлари буларни ёд олиб юрганлар, ҳатто айрим «каромат»ларни ясси суякларга, пергамент қоғозларига ва пальма баргларига ёзиб олганлар.

И: Муҳаммад ҳаёти даврида, эшитишимча, унинг тарғиботлари жамланмаган экан,

С: Ҳа, бу тарғиботу-ваъзларнинг тўпланмаганлиги унинг вафотидан сўнг билиниб қолган. Ислом дини тарафдорлари сони кўпайиб, араб ҳалифалигининг чегаралари кенгайган сари шу давлатдаги диний, қолаверса ижтимоий ҳаётда қўлланиш мумкин бўлган дастурулламал китобга эҳтиёж кучайган. Қўлдан-қўлга ўтиб юрган айрим ваъзларнинг ёзувлари ноаниқ, бир-бирига зид бўлгани учун турли келишмовчилик, қарама-қаршилик, баҳслар содир бўлаверган. Турли муҳолиф-гуруҳлар Муҳаммаднинг сўзларини ўзларига мослаб талқин этган. Шуни ҳисобга олиб унинг вафотидан кейинги Абу Бакр ҳалифалиги (632—634 йиллар) давридаёқ оятларнинг барча ёзувлари тўпланган, ёдда сақланган бошқа оятлр хатга туширилган.

И: Демак, Қуръон шу вақтда пайдо бўлган экан-да?

С: Бироз кейинроқ, 651 йилда. Бу даврда халифа Усмон Қуръоннинг барча нусхаларини тўплаб, ўзаро солиштириб, ягона қўлёзма тузишни буюрган. Мана шу тузилган текст асл нусха деб эълон қилинган. Лекин, айрим тадқиқотчилар буни охирги нусха деб ҳисобламайдилар. Уларнинг фикрича, қўшимчалар киритиш мумкин бўлмайдиган, ҳозирги пайтгача етиб келган текст уммавийлар ҳалифалиги даврида тузилган.

И: Бироқ тарихдан маълумки, уммавийлар анча кейин — VII аср охири — VIII аср мобайнида ҳукмронлик қилганлар-ку?!

С: Тўғри. Шунинг учун Муҳаммад вафотидан бир аср кейин ҳам Қуръоннинг турли нусхалари учраган деяпмиз-да.

И: Айрим вариантлари бундан кейинги асарларда ҳам яратилган, деб ўқиган эдим.

С: Хўш-хўш...

И: Масалан, 1008 йили Бағдодда расмий текстдан анча фарқ қиладиган Қуръон тарқалган экан. Қолаверса, шу даврда ҳам Қуръондаги у ёки бу сuranинг чинлиги тўғрисида баҳслар тинмаган экан.

С: Менимча, бундай баҳслар принципиал характер касб этмаган ва исломнинг ақидаларига тааллуқли бўлмаган. Ўйлашимча, бундай тортишувларнинг сабаби араб ёзувининг ўзига хослигидан, яъни ундош товушлар белгиси — зеб-зебари қўйилмаганлиги учун айрим сўзлари турлича ўқилганлиги ва тушунилганлигидан келиб чиққан бўлса керак.

И: Эҳтимол шундайдир. Мен сизни яна аввалги масалага қайтармоқчиман.

С: Қайси масалага?

И: Қуръон худонинг «кароматн». Оллоҳнинг каломи деган ақидага мусулмонларнинг муносабати масаласига. Ахир айтишингизга қараганда, Муҳаммад ҳаёти даврида унинг сўзлари худодан ваҳий бўлиб келганлиги анча одамларни шубҳага солган. Хўш, кейинги даврларда-чи?

С: Бу саволингизга жавоб бериш учун бир тарихий манбадан мисол келтиришим мумкин. X асрда «Замондошлар ҳикоясидан маълум бўлган қизиқарли тарихлар ва ажойиб воқеалар» тўғрисида китоб ёзилган. Унинг муаллифи Абу Али ал-муҳассин ат-Танухий 940 йили Басрада туғилиб, 994 йили Бағдодда вафот этган. Муътазилийлар жамоасининг шайхи Исмоил Саффар, Басрий тўғрисида мана бундай ҳикоя қилади: «Басраликлар оломони Исмоил издошларидан бири улар орасида Қуръон яратилган деб таъкидлагани учун унга ташланиб, шаҳар амири Низоруд-Дабба ҳузурига судраб бордилар. У, шаккокни зиндонга солишни буюрди. Шунда Исмоил басралик муътазилийларни айланиб чиқиб, мингдан зиёд одам тўплади ва эртаси куни амир саройига отланиб, қабул қилишини сўради. Уларни амир ҳузурига киритганларида Исмоил шундай деди. «Оллоҳнинг марҳамати бўлсин сенга! Эшитишимизча, сен «Қуръон яратилган» дегани учунгина бир одамни зиндонбанд этибсан. Мана биз ҳам келдик — бизлар мингдан зиёдмиз ва, ҳудди шу сўзларни айтишимиз мумкин. Яна шаҳарда жуда кўплаб одамлар борки, улар ҳам худди шундай фикрда. Сен ёки бизни барча тарафдорларимиз билан биргаликда зиндонга жўнат, ё уни озод этгил». Амир, рад жавобини берса охири бехайр бўладиган бошбошдоқлик бошланишига кўзи етгач, бир оз ён босса оқиллик бўлишини тушунибди.

И: Ҳа, ғалати тарих экан.

С: Қуръоннинг яратилмаганлиги ақидасини шубҳа остига олингани, асрлар мобайнида бу борадаги баҳслар тинмаганлиги хусусида яна бошқа далиллар ҳам келтириш мумкин. Масалан, X асрда бу «Муқаддас ёзув»даги хато ва чалкашликлар ҳақида китоб ёзилган. Унинг муаллифлари Қуръонни оддий диний китоблардан бири деб тавсифлаб, унинг камчиликлари устидан очиқ-ойдин кулганлар. Ўрта аср даҳрийларидан бири Равандий (906 йили вафот этган) ўзига таниш бир муллада Қуръондан ҳам нафисроқ насру-наво борлигини таъкидлаган эди.

Ўша даврнинг бошқа бир олими бундай деб ёзган эди: «Муҳаммаднинг ўзи яратган Қуръонга асосланиб, наҳотки унинг пайғамбарлиги чин эканлигини исботлаб бўлса? Агар Евклид (э. а. III асрда ижод этган қадимги юнон математиги — Т. С.) ўзи яратган китобдан зўрини ҳеч қачон ҳеч ким ёзолмайди, деб даъво қилса, шу асосда уни пайғамбар экан деб исботлаб бўлмайди-ку, ахир?

И: Сиз келтираётган бу тарихий гувоҳликларда Қуръон тўғрисида эмас, Муҳаммад ҳақида кўпроқ гап кетаяпти, чамамда.

С: Аввал яна бир далил келтирайлик, кейин бу эътирозингизга жавоб бераман. Ўрта асрнинг машҳур шоири Абул-Аъло Қуръон қофиясига мослаб, муқояса китоб яратган ва уни ҳам сура, оятларга бўлиб чиққан. Китобингда Қуръондаги жилва, ярқироқлик йўқ экан деб таъна қилганларга у шундай деган: «Агар менинг асаримни ҳам 400 йил мобайнида номозгоҳларда тилдан қўймай қироат қилсалар, ана унда ўзингиз кўрасиз қандай жилоланишини».

И: Барибир, Қуръонни барча мусулмонлар оллоҳнинг каломи сифатида тан олганлар.

С: Бошқача бўлиши ҳам мумкин эмасди-да. Ахир, жамият ҳаётининг асоси: унинг мафкураси, ҳуқуқ манбаи, кундалик ҳаёт йўлланмаси дин бўлган шароитда бу табиий. Феодал тузум айнан шундай жамият бўлиб, бунда ислом ўн уч асрдан зиёд ҳукм суриб келган.

И: Қуръон тўғрисида яна бир савол сўрамоқчиман. Балки бу охиргисидир.

С: Марҳамат.

И: Қуръоннинг бошқа тилларга таржимаси тўғрисида. Мусулмон бўлмаган халқларга келганда, кўп асрлар муқаддам деярли барча Европа тилларига таржимаси ҳақида эшитганман. Рус тилига ҳам бир неча бор таржима қилинганидан хабардорман. Лекин, исломга эътиқод қиладиган халқлар тилига Қуръон таржима қилинмаган ҳамда бу иш таъқиқлаб қўйилган, деб ўқигандим. Айтишларича, Қуръонни оллоҳ араб тилида нозил қилгани учун барча мусулмонлар уни худди шу тилда ўқишлари, ўрганишлари, ёд олишлари фарз эмиш. Шу тўғрими?

С: Ҳа, таъқиқнинг бўлганлиги, ҳозир ҳам борлиги тўғри. Бунинг сабабларидан яна бири араблар ўз ҳукмлари ва динлари тарқатилаётган бошқа халқлар орасида ҳам ўз маданиятлари, тилларининг ҳукмрон мавқеини сақлаб қолиш учун Қуръон таржимасини ман этган бўлсалар керак. Ҳар ҳолда, исломнинг илк тарғиботчилари дурустгина психолог ҳам бўлишган.

И: Нега бу фикрга келдингиз?

С: Чунки бегона тилда, яна қироат билан ўқиладиган китобнинг таъсири, албатта, она тилида ўқиладиган китобга қараганда анча кучли бўлади. Масалан, Қуръонни бошқа тилда қироат қилинишини эшитсангиз, бирон-бир диний хислатларингиз кучайиши амри маҳол.

И: Бу жиҳатдан гапингиз тўғри.

С: Аммо араб истилочилари, мусулмон руҳонийлари Қуръонни, исломни фақат араб тилида тарғиб этишнинг бундай психологик афзаллигини тезда тушуниб етишган дейиш мумкин эмас. Зеро Қуръонни бошқа тилларга таржима қилиш 3—4 аср кейин таъқиқланган. Бу ҳақда 1976 йили Тожикистондаги тоғли қишлоқларнинг бирида топилган қўлёзма ҳам далил бўлади; бу 700 йил аввал ёзилган қўлёзмада Қуръоннинг тожик тилига таржимаси мисра остида берилган. Олимларнинг фикрича, бу ундан анча илгари бажарилган таржиманинг кўчирма нусхаси бўлса керак.

И: Хуллас, Исломнинг илк даврида Қуръонни таржима қилиш таъқиқланмаган эди, демоқчимисиз?

С: Афтидан, шундай.

И: Ахир, Сиз битта тарихий факт келтирдингиз-ку?

С: Яна далиллар билан исботлашим мумкин. Айрим маълумотларга кўра Туркияда бундан 2—3 аср муқаддам Қуръоннинг жами ёки унинг парчалари нашр этилган. 1911 йили татар тилига таржима қилинган Қуръон 1914 йилда Петербургда нашрдан чиққан. Озарбайжон тилига таржималаштиришга ҳаракат қилингани, лекин бу уриниш муваффақиятсиз чиққани маълум. Чунки, мусулмон руҳонийларининг ислом «муқаддас китоби»ни таржима қилишга қаршилиги шу сафар натижали бўлган.

И: Ҳа, дарҳақиқат, ислом ақидалари олами ва ўтмишига саёҳатимиз мароқли бўлди. Суҳбатингиз учун ташаккур, дўстим.

С: Сизга ҳам раҳмат.

(Охири. Боши газетанинг ўтган сонларида. Профессор Саидбоевнинг дўсти Исмоил билан суҳбати).

ИЖАРА ПУДРАТИ — ОЗИҚ-ОВҚАТ МАЪМУРЧИЛИГИГА ОЛИБ БОРАДИГАН ЭНГ ҚИСҚА ЙЎЛ

(Давоми. Боши 1-бетда).

қилишга давлат қабулини жалб этдик. Ўйлайманки, мана шуларнинг ҳаммаси бизни товарларга ҳам кўпроқ эга бўладиган, уларнинг турлари ҳам кўп, сифати ҳам юқори бўладиган марра сари яқинлаштира беради.

Ўртоқлар, бутун қайта қуришнинг ғоят катта миқёсларини назарда тутганда, у муайян вақтни олади, чунки бутун экономикани янги фан-техника даражасига ўтказиш, унга янги тус бағишлаш, мамлакатнинг ишлаб чиқарувчи кучларини ўзгартириш лозим бўлади. Демак, аввало машинасозликни модернизациялаш вазифаларини ҳал этиш керак. Машинасозлик орқали эса уларнинг ҳаммаси кенг кўламларда халқ хўжалигининг қолган тармоқларига ёйилади. Шу тариқа биз янги технологиялар — тежамли, ресурсларни иқтисод қиладиган ҳамда яхши сифатли маҳсулот ишлаб чиқаришни таъминловчи технологияларни жорий этиш йўлини очамиз. Демак, мана шу бутун салмоқли ғилдирак зўр куч билан ишлаб кетгунга қадар, структуравий сиёсатда барча режаларимиз рўёбга чиққунга қадар вақт талаб этилади. Ҳар бир йил қўшимча бериб, халқ хўжалигимизнинг қиёфасини ўзгартириб боради, албатта. Аммо бутун ишлаб чиқариш аппаратимиз сифат жиҳатидан ўзгариб кетадиган босқичга чиқиб олиш учун муайян йиллар талаб этилади.

Лекин, ўртоқлар, мен айтаётган муаммоларни ва биринчи навбатда озиқ-овқат муаммосини ҳал қилишни пайсалга сола олмаймиз. Масалани шундай қўйиш мумкин: мамлакатга, халққа ушбу муаммони тезликда ҳал қилиш шу қадар зарур экан, у ҳолда мамлакат, халқ мазкур секторга яна ҳам кўпроқ эътибор бераверсин. Ҳозир марказда ҳам, республика, область даражасида ҳам, бутун мамлакатнинг меҳнат коллективларида ҳам буни англашяпти, деб ўйлайман. Шу секторнинг муҳимлигини қишлоқни социал ривожлантириш муҳимлигини англашмоқда. Биз ҳам бу соҳада катта-катта режаларни амалга оширяпмиз. Бу режалар барча муаммоларни дарҳол бартараф этади, деб айта олмайман, йўқ, бунда ҳам вақт талаб этилади. Биз қишлоқнинг моддий-техника базасини мустаҳкамлашни, қишлоқ меҳнаткашларининг турмуш шароитларини яхшилашни давом эттираверамиз. Бундай ёндашувлар шубҳасиз, қишлоқда кўзга ташланиб қолган ижобий жараёнларга кўмаклашади.

Марказий Комитетнинг июнь Пленумида айтиб ўтганимиздек, озиқ-овқат масаласини ҳал этишда, икки-уч йил ичидаёқ анча олға силжиш тўғрисидаги масалани қўйиш тўғрими? Ўртоқлар, биз фактлар тазъйиқи остидагина шундай хулосага келганимиз йўқ ва икки-уч йил ичида мамлакатда озиқ-овқат маҳсулотларига доир ишларнинг аҳволини анча ўзгартиришга эришиш шиорини хотиржам бўлиш учунгина олға суриб қолганимиз йўқ. Биз аграр секторимиз ҳозир эга бўлган имкониятларни ҳар томонлама ўрганиб, таҳлил қилиб чиқдик. Қишлоқ хўжалиги маҳсулотларини ўстиришда ҳаддан ташқари кам натижа берган бутун ўша йиллар мобайнида у шунга қарамай, янги фондларни ҳам, социал ривожланиш соҳасида муайян ёрдамни ҳам олаверган эди. Ҳозир бизнинг қишлоқ аҳлимиз маълумотли, янги техника ва технологияни уддалай оладиган халқдир. Қисқа қилиб айтганда, ҳозиргача қишлоқда тўпланган имкониятдан самара олиш керак.

Бизнинг ҳали ночор аҳволда қолиб ёрдамга муҳтож бўлган Ноқоратупроқ зона каби регионимизни олиб кўрайлик. Бу ерда ишлаб чиқарувчи кучларни ривожлантиришда жиддий хатоларга йўл қўйилди, неча ўн йиллар мобайнида ҳамма нарса саноатни тараққий эттиришга сарфланди, бу эса Ноқоратупроқ зонадаги қишлоқларнинг кимсасиз бўлиб қолишига олиб келди. Лекин, ҳатто шу ерда ҳам янгича ёндашувлар асосида ишга чинакамига киришган кишилар ҳайрон қоларли натижаларга эриш моқдалар. Биз шундай хулосага келмоқдамизки, агар биз ерга ёрдам берсак, шу ерда яшаётган инсонга кўмаклашсак, уни уй-жой билан таъминласак, хуллас унга тегишли социал шароитларни яратиб берсак, бу жой қишлоқ хўжалигини юритишда энг гарантияланган районларнинг бири бўлиб қолади. Аввало, Ноқоратупроқ зонада йўллар муаммосини ҳал этайлик. Беш йиллик давомида ҳам биз йўллар қурилишига 37 миллиард сўм маблағ топганлигимизни айтиб ўтмоқчиман. Ушбу вазифани ҳал этмоқ учун ўзимизнинг барча энг қудратли ташкилотларимизни, ҳатто ҳарбий қурувчиларни жалб этдик. Ўзгаришлар бўлади, ўртоқлар. Бошқа регионларга келганда эса шуни айтиш керакки, бу регионларда — Белоруссияда ҳам, Болтиқ бўйида ҳам, Украинада ҳам, Шимолий Кавказда ҳам Волга бўйида ҳам, Қозоғистонда ҳам Сибирда ҳам янада кўпроқ потенциал жамғарилган. Ҳаммасини санаб ўтирмайман.

Муфассал таҳлил натижасида шундай хулосага келдикки, масалани қуйидагича қилиб қўйиш керак: ҳозиргача орттирилган потенциал самара бериши лозим. Пудрат коллективларининг иш тажрибаси бунга бизда, айниқса, ишонч ҳосил қилдирди. Мен сизларнинг иш натижаларингиз билан, меҳнатни ташкил этиш ва рағбатлантиришнинг янгича шароитида бир, икки, уч йил, узоғи билан беш йил мобайнида сизлар амалга оширишга муваффақ бўлган ишларингизнинг натижалари билан муфассал танишиб чиқдим. Сизларга тасанно айтишдан бошқа нарсани изҳор қила олмайман. Наҳотки илгари—бир ёки икки йил муқаддам—сизлар, шу ерда ўтирган кишилар, ерда қандай ишлаш кераклиги тўғрисида ҳеч нарсани билмаган бўлсангиз, ақлингиз етмаган бўлса? Ишонмайман. Ҳатто бундай эмаслигига ишончим комил. Кейинги икки-уч йил тажрибаси одамларимиз озиқ-овқат масаласини ҳал этиш борасидаги енгил бўлмаган юкни ўз зиммасига олишга, қишлоқни юксалтириш учун табиат инъом қилган ташаббускорлик, ақл-фаросатни, ишнинг кўзини билишлигини намоён этишга тайёр эканликларини айниқса яққол кўрсатди.

Биронта бир колхозда, совхозда 20-30 нафар мутахассис ўн йиллар мобайнида ҳосилдорликни 1-2 центнер оширганлиги, ҳатто умуман жойида жилмай қолаётганлиги ҳайрон қоларли ҳолку, ахир. Мана энди шундай кишилар келишмоқдаки, улар ерни, бошқа ишлаб чиқариш воситаларини ижарага ёки оилавий пудратга олиб, муайян принциплар асосида хўжалик раҳбарияти билан шартномалар тузмоқдалар, ҳамда бир йил, узоғи билан икки йил ичида ҳосилдорлигини 10-15 центнер оширмоқдалар, соғиб олинаётган сут миқдорини икки ярим минг килограммдан беш-олти минг килограммга етказмоқдалар. Айни битта йирик фермада, бир корпусда оилавий пудрат асосида ишлаётган коллектив бир тўда ёш сигирлардан 4100 килограмм, у билан ёнма-ён эса оилавий пудрат асосида ишламаётган ўртоқлари атиги 2500 килограммдан сут соғиб олмоқдалар.

Эндиликда меҳнатни ташкил этишнинг мана шу янги, самарали формалари ҳамма жойда синаб кўрилди, бутун мамлакат тажрибага эга. Ўртоқлар, сизлар ҳам ўз тажрибангиз билан КПСС Марказий Комитети ва Ҳукумат ўртага қўйган вазифанинг — икки-уч йил ичида қишлоқ хўжалигидаги ишларни қатъиян кучайтириш, озиқ-овқат маҳсулотларини етиштиришда; мамлакатда Озиқ-овқат программасини амалга оширишда анча олға силжиш вазифасининг тўғрилигини исботлаяпсиз. Ҳозирдаёқ бутун мамлакат эга бўлган тажрибага таяниб аграр секторнинг барча йўналишларида шундай қилиш керак.

Биз масалани шундай қўймоқдамиз — ҳеч ким одамнинг пудрат, шу жумладан ижара пудрати асосида ишлашга ўтишини рад этиши ва бунга халақит қилиши мумкин эмас. Ҳеч ким рад қилиш ҳуқуқига эга эмас. Бунинг устига рад этиш йўлини тутаётган, ишнинг мана шу янги формаларига ўтишга халақит бераётган кимсаларга колхоз, совхозга раҳбарлик қилишни ишониб бўлмайди.

Ҳозир кўпгина мутахассислар жуда бесаранжом бўлиб қолишган, дейишмоқда. Бу тушунарли бир ҳолдир. Уларнинг баъзилари ўн-йигирма йил мобайнида агрономия ёки зоотехника ишлари билан шуғулланиб келган, натижалар эса секинлик билан ўсган. Бунда эса одам бир, икки, уч йил ичида ҳосилдорлик жиҳатидан ҳам, чорва маҳсулдорлиги жиҳатидан ҳам юксак марраларга чиқиб олмоқда. Иқтисодий кўрсаткичлар ҳам ўзгариб бормоқда.

Бироқ ўртоқлар, кимнингдир обрўсига зарба урилаётганига эмас, балки мамлакатнинг, бутун халқимизнинг манфаатларига амал қилишимиз лозим. Қолаверса, кўпчиликнинг обрўси ҳам пуч бўлиб чиқди. Яхши мутахассисда эса аксинча, бу янги ишга бажонидил қўшилдилар, Янги коллективларга бориб, уларга бошчилик қилдилар.

Бу ерда, учрашувда, кўпгина собиқ зоотехниклар, агрономлар ўтиришибди, эндиликда улар ижарага олиш, пудрат асосида ишлаб чиқариш коллективларига бошчилик қилмоқдалар. Мана бу — тўғри йўл! Мана шуниси жуда соз! Биз буни мутахассисларнинг гражданлик иши деб ҳисоблаймиз. Қишлоқ хўжалик ишлаб чиқаришнинг янги формаларини жорий этилишига халақит бераётган кимсалар, дангал айтадиган бўлсам, йўлни бўшатиб қўйишлари керак. Пудратга, ижара пудратига йўл очиш, қишлоқ хўжалигида ҳамма нарса ҳаракатга келиши учун ташаббускор кишиларга ёрдам бериш — барчага қўяётган талабимиздир. Бутун партиянинг, барча партия комитетларининг вазифаси — новаторларни қўллаб-қувватлашдан, янги ишни қўллаб-қувватлашдан, ёппасига пудратга ўтиш учун шарт-шароитларни таъминлашдан иборатдир.

Бу нарса жамики ҳаддан ошишлар билан ялпи коллективлаштиришни эслатишини истамасдим, холос. Йўқ, вазият айни тубдан фарқ қилади. Одамларимиз янгича ишлашга шайдирлар. Колхоз ва совхозларимиз ички хўжалик кооперативларини тузиш ҳисобига ўз потенциалини яна ҳам тўлиқроқ намоён этишлари мумкин. Энг муҳими эса, одамларда ишга киришиш, ўзини соҳиб деб ҳис этиш, ўз маҳоратини рўёбга чиқариш иштиёқи бор. Ахир бу бутунлай бошқача вазият-ку! Коллективлаштириш даврида ҳали инсон ҳамма нарсани чуқур ўйлаб кўрмаган бир пайтда мажбурий иш тутишган эди. Қўпол қилиб айтганда, баъзи жойларда одамларни колхозларга ҳайдаб киритишганди.

Ҳозир эса бошқача манзара. Лекин буни қарангки, яна бир мушкуллик пайдо бўлиб қолди. Одамлар янги йўлдан боришни истамоқдалар, кўплар эса уларга халақит қилиб, ҳамон шубҳаланмоқдалар. Буларнинг ҳаммаси маъмурий системанинг сарқитлари бўлиб, унинг моҳияти, агар қисқача таърифлайдиган бўлсак, буйруқларга ишонишдан ва ҳозирги оддий инсон — ишчи ҳам, колхозчи ҳам, мутахассис ҳам фаол, мустақил ҳаракат қилишга тайёр эканлигига ишонмасликдан иборатдир.

Шу боисдан биз бу ишга қатъий бел боғлаганмиз. Буни мен жуда рўй-рост айтяпман, чунки икки-уч йил мобайнида озиқ-овқат масаласини ҳал этиш йўлида анча олға силжишдан иборат ғоят жиддий мажбуриятларни қабул қилганмиз. Одамлар биз мана шу вазифани ҳал этиш учун нималар қилаётганимизни кузатиб туришади. Улар бу бизни хотиржам қилиш учунгина ўртага ташланган навбатдаги шиор эмасмикан, деб ўйлашади.

Учрашувимизнинг моҳияти ва гурунгимиз мавзуси мана шундан иборат. КПСС Марказий Комитети билан ҳукуматнинг бу позициясига қандай баҳо бераётганингизни, мазкур вазифанинг қўйилишига қандай назар билан қараётганингизни ва сизларнинг тажрибангиз нималарни кўрсатаётганини, бу тажриба нималардан далолат бераётганини эшитишни хоҳлардик. Раҳбарият ишни кучлироқ ва тезроқ олға силжитишни истайди. Аммо истак аграр секторнинг ўзидаги, қишлоқ хўжалигидаги реал жараёнларга таянмаганида, у эзгу-истаккагина айланиб қолади. Биз эса ҳозир катта-катта имкониятларга эга бўлган босқичга етиб келдик.

Биз аграр секторимизни мустаҳкамлайдиган вазифаларни ҳал қилишни давом эттираверамиз, лекин ҳозирнинг ўзидаёқ масалани мана шундай қўйиш керак. Ўртоқлар, биз масалани тўғри, реалистик тарзда, кабинетлардан ташқарида, пухта ўйлаб ўртага қўймоқдамиз, деб ўйлайман. Бугунги учрашув муҳим ва рўй-рост масалага бағишланган. Мамлакатда биз озиқ-овқат масаласини қай тарзда ҳал этишимизга қизиқиш ғоят катта.

Тула область Ясногорка районидаги «Зибино» давлат наслчилик заводи директори **А. Ю. Кузьмичев** биринчи бўлиб сўз олди. Бугун, деди у, ижара пудрати ташаббускорлари шундай мадад олмоқдаларки, кишининг ишлагиси ва бор куч-қувватларини сарфлагиси келади. Булар шунчайин гап эмас.

Ноқоратупроқ зонанинг қишлоқ хўжалиги жуда катта имкониятларга эга. Кейинги йилларда бизда меҳнатни ташкил этиш янги самарали шакл ва методларини жорий қилиш билан ялпи маҳсулот етиштириш анча кўпайди. Биз кейинги уч йилда маҳсулотни ялпи ишлаб чиқариш ва реализация қилишни йигирма процентдан зиёд кўпайтирдик. Бу аввалги база асосида бўлди.

Ишлаб чиқаришни янада ўстиришни асосий ишлаб чиқариш фондларидан самарали фойдаланиш ҳисобига таъминлашни мўлжаллардамиз.

Асосий фондларни якка хўжайинга қандай қилиб «боғлаш» керак? Илгари фондларни ким тақсимларди? — Бу муаммолар бизда аввал ҳал этилмаган эди. Биз шу фондлар совхозники, демак уларга ишчилар эгалик қилишлари керак дердик. Лекин амалда ишлар қандай эди? Амалда ишчилар фондларга эгалик қилмай, ялпи маҳсулот учун курашдилар, холос.

Ҳозир биз ишчиларни фонд учун, фонддан фойдаланиш учун масъулиятни ҳис этишга, уларни машиналарни етти йилга, тракторларни эса то яроқсиз ҳолга келгунича ижарага олишга ўргата бошладик. Бу иш харажатларни кўп марта камайтирганини кўрдик. Биз бу рақамларни келтиришдан чўчимиз, чунки бу биз ҳатто тасаввур ҳам этолмайдиган ресурсдир.

Ерни анча узоқ муддат билан — 10—15 йилга ижарага бериш керак, деган фикрга келдик. Бу нарса одамларнинг психологиясини бутунлай бошқача қилиб юборади. Ижара системасини тузиб бутун совхозни унга тамомила ўтказдик ва шунда янги бир вазият вужудга келдики, бунда ишчилар ўзлари ҳисоб-китоб юритадиган, ишларни режалаштирадиган бўлиб қолдилар, аввалги буйруқбозлик услуби энди ўтмай қолди!

Одам ўзини аллақандай мардикор эмас, балки ернинг эгаси, деб ҳис қила бошлади. Эндиликда унинг ўзига бириктилган машина-ускуналари бор, энди у машина ёки тракторни ҳар қандай йўлга ҳам чиқаравермайди. У йўлларни тузатинг, деб талаб қилмоқда. Зеро запас қисмлар ҳамон етишмайди.

Бугунги кунда ҳақиқий хўжайин пала-партиш иш тутмайди, у энди бошқаларнинг ҳисобидан яшай олмайди. Ижара пудратининг ҳар хил шаклларига ўтган кишилар ор-номусли одамлардир, улар ҳеч қачон бир-бирларига панд бермайдилар. Ҳозирги агроном кўрсатмалар бериб ҳеч нарсага масъулият сезмайдиган илгариги агроном эмас. Эндиликда, у даромад вужудга келтиради. Бугунги кунда агроном даромад келтирадиган самарали бир технологияни таклиф этолмас экан унинг нима кераги бор?

Яна битта гап: қишлоқдаги янги вазият саноат ходимларини ҳам тежаб-тергаш тўғрисида бош қоторишга мажбур қилмоқда. Бугунги кунда қишлоқда ярайдиган машина-ускуналарнигина ишлаб чиқариш керак!

М. С. Горбачев. Колхоз, совхоз ишлаб чиқаришни ўзи режалаштиради, деймиз. Шундай экан давлатнинг буюртмаларини бу режаларда қандай қилиб акс эттириш керак, бу нарса сизда қандай амалга ошириляпти?

А. Ю. Кузьмичев. Ҳаммаси жойида. Бугунги кунда бизга етказилган давлат буюртмалари бошқача ном билан аталган бўлсада, ўша планларнинг ўзидир. Биз ижарачининг программаси асосида режа тузамиз. Ижарачи эса программасиз пул олмайди. У ўзи тузган программани мўлжаллаб пул олади. У ресурсларни тежаса фойда кўришини, бунинг устига сут учун ҳам фойда олишини билгач энди уни тўхтатиб қололмайсиз. У ҳар қандай давлат буюртмасидан ҳам зиёдароқ қилиб маҳсулот беради...

М. С. Горбачев. Демак планлаштириш негизини пастдан бошлаш керак эканда?

А. Ю. Кузьмичев. Ҳа, фақат пастдан бошлаш керак.

Экономика бизни курашишга, маҳсулотларни яхшироқ реализация қилишга, қандайдир алоқаларни яхшироқ боғлашга мажбур қилади... Лекин, таассуфки, биз ана шу вазифаларни тузук билмаймиз. Бизни ўқитадиган жой ҳам йўқ, ҳолбуки бу ишларни, шу системаларни албатта билиш керак.

Совхозда нарх белгилаш жуда мушкул иш. Нархни эса давлат нуқтаи назаридан белгиламоқ лозим. Мана давлат нархи бор, ўз кооперативимни ялпи ривожлантиришга 20 процентини олиб, қолганини бераман ва ҳаммага баравар шарт қўяман. Марҳамат қилиб энди ишланг.

Машинада сут соғувчиларга ҳар тонна сут учун 252 сўмдан нарх қўйилди. Бир хил кишилар даромад олиш эпини топишди, ҳатто бир вақтлар пешқадам бўлган бошқа кишилар эса ҳеч нарса олишмаяпти. Ана шундан кейин: илгари қўлимизга бир нарса тушарди, эндиликда даромад бўлмаяпти, деган гаплар чиқиб қолади. Кўрибсизки, ҳозир норози кишилар ҳам бор, чунки илгари бу система жуда яхши бўлиб, ҳаммани қониқтирарди. Бугунги кунда эса шу система билан ҳеч нарса олиб бўлмайди. Лекин, шунга қарамай, кўпчилик кишилар янги система тарафдорларидир.

Доғистон АССР Акуша районидаги Оржоникидзе номли колхоз раиси **М. А. Чартаев** гапириб, биз маълум даражада олға кетдик деди. У Автоном республиканинг етти маъмурий районида жойлашган хўжаликда чорвачиликни юритиш тажрибалари тўғрисида гапирди. 750 километр нарида туриб бошқаришга, ташкил этишга ва ҳамма муаммоларни ҳал этишга тўғри келади. Ана шу шароитларда колхозда ходимларнинг мустақиллиги ва ташаббусини ривожлантиришга тўғри келди. Ҳар бир колхозчи мустақил иш юритувчи эканлигини, етиштирган маҳсулотини колхозга сотишини алоҳида-алоҳида тушунтириб чиқдик. У ишлаб топган пулининг бир қисмини колхозга қолдиради, қолган ҳаммаси ўзиники бўлади. У сарфлаган моддий харажатлар ана шу пулдан қопланади. Масаланинг бундай қўйилиши натижасида одамларнинг фикр юритиши, қилаётган ишларига нисбатан муносабати тубдан ўзгариб кетди.

Бир йил мобайнида хўжаликнинг рентабеллиги анча кўтарилди, маҳсулот таннархи ярим баравар арзонлашди, уни етиштириш эса 40 процент кўпайди. Ҳисоб-китоб шакли ҳам, планлаштириш ҳам ўзгарди. Хўжаликкача етказиладиган давлат планлари, буюртмалари асосида сут соғувчи, подачи, картошка етиштирувчи ва бошқа ҳар бир ижрочи учун алоҳида-алоҳида топшириқ белгиланади. Колхоз бошқармасининг аппарати колхоз соф даромадидангина пул олади. Колхоз соф даромад кўрса — улар ҳам даромад оладилар. Бизда ҳеч қандай маош, ставка, разряд, норма йўқ, ҳеч қандай технологик карта тузилмайди, ҳеч ким билан ҳеч қандай шартнома ҳам тузилмайди, чунки бошқариш аппаратининг ўзи хўжайин бўлади, шартномалар эса мен кимнидир ёллашимни, у эса кимгадир ишлашини таъкидлайди. Шундай бўлмаслиги учун биз бунга барҳам бердик ва бунақа нарсанинг бизга кераги йўқ, дедик. Шундай қилиб методикамизни ўрганганi келаётган ўртоқлар сизда қоғоз қанчалик кам-а, демоқдалар. Қўйинг-чи, йиллик ҳисоботга атиги икки варақ қоғоз ва ишлаб чиқариш молия планига яна икки варақ қоғоз кетади. Қолганларининг сира кераги йўқ. Чунки бюрократик аппарат принципининг ўзи йўқолади.

Ҳисоб нархини тузиш қийин, дейишади. Лекин бу иш билан шуғуллансак бюрократик аппаратни кўпайтириб юборамиз. Шунинг учун ҳам давлат белгилаб берган нархнинг ўзигина бўлиши керак. Колхоз учун давлат харид нархи, ўзи маҳсулот етиштирувчи якка колхозчи учун эса бошқа харид нархи бўлади.

Колхоз тажрибалари билан танишгани келган ўртоқлар ишни охиридан бошлабсиз, демоқдалар. Лекин шу охиридан бошлаш биз учун тўғри, адолатли бўлиб чиқди: хўжалик қисқа муддат ичида ялпи даромадини ошириб, паст рентабелли хўжаликдан юксак даромадли хўжаликка айланди.

М. С. Горбачев. Тоғ шароитида бундай қизиқарли ишлар ўйлаб топиш мумкинлигини ҳатто кутмаган эканман. Бу жойларда шароит жуда мураккаб-ку, ахир.

Ивано-Франковск область Коломия районидаги «Прапор коммунизма» колхози ижарачи коллективининг раҳбари **Р. С. Романюк** сўз олиб, якдил кишилар групласини тузиш ижара пудратида асосий ишдир, деди. Бунда тобора кўп маҳсулот етиштириш ҳар бир кишининг, шу киши оиласининг манфаатларига путур етказмаслиги керак ишларни шундай маҳорат билан ташкил қилмоқ кераки, эрта тонгдан шом қоронғусигача эмас, балки миришкорлик билан сермаҳсул, энг кўп самара билан ишлаб, яхши натижаларга эришмоқ керак, деб ҳисоблайди нотиқ.

Р. С. Романюк ўз коллективи бунга қандай қилиб эришаётганлиги тўғрисида гапириб, ташаббускорлар ҳамдўстлиги самараларини характерловчи баъзи маълумотларни келтирди. Бу ерда икки йил ичида донли экинлар ҳосилдорлиги гектар бошига ўрта ҳисобда 51 центнер бўлган, колхоз бўйича эса ана шу рақам 47,2 центнерни ташкил этди. Бир механизатор ҳисобидан етиштирилган маҳсулот 30,5 минг сўм (колхоз бўйича 19,6 минг сўм) бўлган. Маҳсулот етиштириш таннархи, меҳнат сарфи ҳам колхоздагидан паст бўлган. Шу билан бирга, деди нотиқ, ижарачилар зарур ҳамма моддий-техника воситаларини колхоздан харид этмоқдалар, етиштирган маҳсулотларини ҳам шу колхозга сотмоқдалар. Хўжалик мутахассислари эса янги илғор технологияларни жорий этишда ёрдам бермоқдалар, ишларни қандай қилиб яхши олиб боришга ўргатмоқдалар ва, ниҳоят, маҳсулот сифатини текшириб, уни қабул қилиб олмоқдалар. Ҳозир новаторлардан ўрнак олиб, ерни ижарага олишнинг ҳар хил усулларини қўллаётган яна тўрт-бешта шундай бригада тузилди. Боғдорчилик, сабзавотчилик, чорвачиликда ҳам шундай бригадалар бор.

Демак, ижара пудрати кенгайтирилаётган экан, у керакли, истиқболли бўлиб чиқади. Буни шахсан сездим, деб таъкидлади коллектив раҳбари. Одамлар билан ишламасангиз ҳеч бир иш чиқмайди, деди у. У деҳқонлар ўртасидаги муносабатлар ғоятда яқин бўлишини, улар бир-бирларини астойдил қўллаб-қувватлашларини муваффақият сабабларидан бири, деб билади.

Нотиқ ижара пудратининг истиқболларига тўхталиб, уни чуқурлаштириш, такомиллаштириш зарурлигини айтди.

Ижарачилар — бошқаларга аралашмайдиган одамлар дейишади, деди Р. С. Романюк. Улар йиғилишларга, правлениенинг мажлисларига қатнамайдилар, турмушдан орқада қолиб кетадилар, ҳеч нарса ўқимайдилар, дейишади. Ҳолбуки, шундай эмас. Биз иш, маҳсулот етиштириш тўғрисидагина ўйлаб қолмаймиз. Биз учун энг муҳими — одам. Шеригимнинг боласи қандай ўқиётганига бефарқ қаролмайман. Мактабга бориб аҳволни кўриб чиқамиз. Мактаб билан алоқаларимиз мустаҳкам. 7—10-синф болаларини таклиф этиб, тузилган «Ёш ғаллакор» меҳнат бирлашмасига кузги буғдой экилган 10 гектар ерни бириктириб қўйдик. Мактаб ўқувчиларига: сизга буғдой қандай етиштирилишини ўргатамиз, ахир сиз бизнинг ўринбосарларимизсиз-ку, деймиз. Болалар машина-ускуналарни ремонт қилишда бизга актив ёрдам бермоқдалар, ҳосил ўрим-йиғимида қатнашмоқдалар. Хуллас, бизда резервлар бор — улар деҳқоннинг меҳнати нима эканлигини билиб бораётган болалардир.

Хуллас болаларимиз пул қадрига етишади, ёш ғаллакорлар қилган ишлари учун муносиб ҳақ олмоқдалар. Биз бунда «тўрт» ва «беш» баҳоларга ўқийдиганларнигина ишга таклиф этяпмиз. Болалар химия, математика, физика, бошқа фанлар нима эканлигини ҳам далада тезроқ тушуниб етмоқдалар. Шогирдларимиз бошқалардан яхшироқ ўқимоқдалар, активдирлар, ўз синфларида пешқадам бўлмоқдалар. Одамлар ҳам уларга бошқача кўз билан қарамоқдалар — буғдой қандай ўсишини, ерга қандай ишлов берилишини, экин бирон турининг экиш нормалари қандай эканлигини оғизда эмас амалда биладиган ҳақиқий меҳнаткаш ўсаётганлигини кўриб турибдилар.

Бизда ёнгинамизда юриб иш ўрганган механизаторларга ўхшаш механизаторлар тайёрлайдиган ҳунар-техника билим юрти бўлмаса керак, дейман. Орадан тўрт йил ўтгач, улар ернинг баркамол деҳқонлари бўлиб етишадилар. Ота-оналар билан келишиб олдик. Болаларга новвосларни ижарага беришни таклиф этяпмиз. Улар новвосларни ўзлари далада етиштирган ем-хашак билан боқадилар.

Эстония ССР Пярну районидаги «Нимме» совхозининг ер ижарачиси **А. Э. Берк** ўз нутқини мен таъбир жоиз бўлса совет фермерлари номидан, бошқача қилиб айтганда—якка тартибдаги ишлаб чиқариш номидан гапиряпман, деб бошлади. Бизда хуторлик хусусияти тўла-тўкис сақланиб қолган. Чунки биз, масалан Қозоғистон билан тенглаша олмаймиз. Биздаги далалар жуда кичик. Ҳар бир регионнинг ўз қонунлари бор, қанақаси яхши бўлса шуни қилиш керак. Лекин биз катта хўжаликларни бузмаймиз. Катта-катта фермалар ҳам, бошқа ҳар қандай ишлаб чиқариш участкалари ҳам қолаверади. Лекин энди улар кўпроқ бўлади. Бирда масалан, совхоз билан шартнома муносабатлари бор, умуман олганда мен совхоз паноҳидаман.

Биринчи навбатда, якка тартибдаги ишни ўрганиш лозим. Биз уни чуқур билиб олсак ишларимиз юришиб кетади.

Ҳозирги ютуқларимиз нималардан иборат! Ердан фойдаланиш самарадорлигини 2,2 баравар оширяпмиз. Транспорт муаммосини ҳал этяпмиз. Чунки совхоздаги ишчининг кўпинча 30 километрдан наридаги далага боришига тўғри келади, менинг участкам ораси эса атиги 300 метр. Бунинг нафи қандай эканлигини ҳар бир киши ҳисоблаб чиқара олади.

Якка тартибдаги иш совхозда кадрлар сонини камайтиришга имкон беради. Ҳисоб-китобларимизга кўра кадрлар сонини 40 процент камайтирса бўлади.

Қишлоқни социал ривожлантириш — ҳаётий масаладир. Бу масала тезроқ ҳал этилса қишлоқ аҳли ҳам ортади.

Ташландиқ ерларни ишга солсак давлатдан ем-хашак харид этиб юрмаймиз. Уни ўз даламизда юз процент етиштира оламиз. Хўш буни яхшилаб амалга ошириш учун бизга нима керак? Ҳозирча мамлакатимизда бизнинг шароитимизда фойдаланса бўладиган машина-ускуналар ва технология йўқ. Энг биринчи навбатда зарур машина-ускуналарни бериб, ишлаш учун шароит яратиш ва шундан кейингина қанча даромад тушишини мўлжаллаш мумкин, деб ҳисоблайман.

Яна бир масала. Хуторлар билан шуғулланадиган кишиларга давлат процентсиз қарз бериб туриши керак. Ҳар бир кишига эмас, балки иморат қурадиганларгагина берилса нафли бўлур эди.

М. С. Горбачев. Мана сиз анча иш қилиб қўйибсиз, хўш натижалар қандай бўлди?

А. Э. Берк. Тўрт йилдан бери ишламоқдаман. Хотиним ва қизим ҳам қўшилишиб ишлашади. Совхоз бизга илгари фойдаланилмаган 25 гектар ерни ажратиб берди. Ташландиқ хуторни ремонтдан чиқардик, трактор ва унга тиркаладиган иш қуролларини харид этдик, чорвани батамом таъминлаш учун ем-хашакни ўзимиз етиштиряпмиз. Бултур оиламиз ҳар бош сигирдан 5 минг килограммдан сут соғиб олди, совхозга 3 тонна гўшт ва 16 тонна сут сотди.

М. С. Горбачев. Келгусида қиладиган ишларингизни қараб чиқдим, 1990 йилгача қанча бермоқчисиз.

А. Э. Берк. Менда 10 бош сигир бўлса, демак, 50—60 тонна сут ва яна 6 тонна гўшт етиштирамиз.

М. С. Горбачев. Бу Ноқоратупроқ зона учун ҳам қизиқарли тажрибадир. Уни ўрганиш керак.

Бизнинг Питалов районимиз Ноқоратупроқ зона чеккасида, Латвия чегарасида бўлса ҳам Ноқоратупроқ ерларининг ҳамма хусусиятларига эга, деди Псков область Питалов район партия комитетининг биринчи секретари **Н. Н. Воробьев.** Аввало одам камлиги меҳнат ресурслари йўқлигини айтиш лозим. Урушдан кейин қишлоқ хўжалиги тармоғида 20 мингдан кўп киши ишларди. Ҳозир 2700 киши қолган. Бинобарин бунга ер унумдорлигининг пастлиги, чорва маҳсулдорлигининг озлиги, далаларнинг бўлтак-бўлтаклиги, заҳкашликнинг таъсири бўлган.

Район коммунистлари кўп ўйлаб, кўп синаб кўриб бизнинг Ноқоратупроқ ерлар учун хўжалик ҳисобидаги даромаддан қолдиқ принципига мувофиқ ҳақ тўланадиган ижара пудрати энг яхши форма, деган хулосага келдилар. Бу форма—даромад шаклланишининг қолдиқ принципи одамларга жуда ёқади. Оддий кишилар, халқ бу формани мутахассислар, хўжаликларнинг раҳбарларидан яхшироқ тушунади ва унинг моҳиятини дарров пайқаб олади. Улар яхши ишласалар яхши ҳақ олишларини биладилар.

Районда бундан икки йил аввал ВАСХНИЛ қишлоқ хўжалик экономикаси институтининг таянч пункти очилиб, хўжаликларнинг мутахассисларига, раҳбарлар, звено бошлиқларига дарс берила бошлади. Тўғрисини айтсак, бунинг самараси бўлди. Бизда ўқиш самара берадиган ҳоллар камдан-кам бўлади-ю, лекин бу ерда ўнг келди. Хуллас бизда дастлабки ижарачилар пайдо бўлганига бир йилдан сал ошди. Ҳозир районда ҳайдаладиган ерларнинг 79 проценти ижара пудратига ўтказилган ва бир қисмигина ҳамон коллективда қолган.

Районимиз бўйича ишлаб чиқариш ҳаражатлари кам деганда бир ярим, икки баравар пасаймоқда. Самарадорлик кўрсаткичлари эса икки баравар ортмоқда. Ундан камроқлари ҳам бор.

Эндиликда одамлар етарли бўлиб қолди, оталиқ ёрдамларидан воз кечдик. Бу биринчи хусусиятдир. Иккинчи хусусият шуки,— одамлар қишлоққа кела бошлашди. Илгари қишлоқдан кетишган бўлса ҳозир аксинча. Бултур бир неча мингта хат олдик, 591 киши районга келди.

М. С. Горбачев. Қанча киши дедингиз?

Н. Н. Воробьев. 591 киши. Лекин, таассуфки Михаил Сергеевич, шулардан 267 кишигина уй-жойли бўлиб ўрнашиб қолди.

М. С. Горбачев. Чакки эмас. Боғбонлар тили билан айтганда, тутиб кетгани кўпроқ...

Н. Н. Воробьев. Лекин одамларнинг шу ерларда қолишларига нима халақит беряпти? Аввало йўлларнинг дуруст эмаслиги, социал-маданий ва маиший соҳаларнинг бўшлиги халақит беряпти, албатта Ёш оиланинг мурғак болалар билан олис қишлоқда ўрнашиб қолиши қийин. Шунинг учун биз ҳали жуда кўп ишлашимиз керак. Юридик актлар ҳам керак. Масалан, шаҳарликларнинг кўплари қишлоққа беш, ўн, ўн беш йил ишлагани боришни бажонудил хоҳларди-ю, лекин уларнинг шаҳардаги уйларини шунча вақт сақлаб туриб бўлмайди. Паспорт столи пропискасиз шартномалар тузишни тақиқлайди, ҳарбий комиссариат ҳам бунга қўшилади, агросаноат банки эса қарз олишга руҳсат бермайди. Хуллас юридик ғовлар жуда кўп...

М. С. Горбачев. Тўғри айтдингиз, бунақа ишлар қўйилмақом қилинган. Ҳеч ким бу ғовлардан ўта олмайди.

Н. Н. Воробьев. Бизда тақиқловчи, Конституцияга хилоф чоралар ҳали жуда кўп. Бизга яна нималар тўғаноқ бўлаётгани тўғрисида гапириб ўтишни хоҳлардим. Бу аввало қолдиқ принципи, эскича моделдаги хўжалик ҳисобидир. Норматив актлардан ташқари давлат буюртмаларини ҳам тўхтатишимиз керак. Айниқса зиён кўраётган ва паст рентабелли хўжаликлар учун бунинг нима кераги бор? Модомики, улар буюртманинг ўзи билан чўлтоқ қилиб қўйилган, унинг ақидалари билан ўраб ташланган экан, ишлаб чиқариш структурасини қандай қилиб такомиллаштириш мумкин? Давлат ресурслари билан ишлаётган паррандачилик фабрикасига, чўчқачилик фабрикасига буюртма кераклиги тушунарли. Лекин биз ҳамма ўзини-ўзи пул билан таъминлаш асосида фойдали ишлашини хоҳлаётганимизда қанақанги буюртма бўлиши мумкин? Маҳсулот ортиқча ишлаб чиқарилгандагина биз давлат буюртмасини жорий этамиз, бунинг учун конкурс асосида курашамиз.

Ихчам машина-ускуналар, чоғроқ фермаларга аталган технологиялар ишлаб чиқариш соҳасида биз жуда орқада қолганмиз. Москвадаги бу кенгашга минг километр йўл босиб келаётиб ҳамма чорбоғларда белкурак билан ер чопаётганини кўрдим. Биронта ҳам мотоблок, биронта ҳам от кўринмаса-я! Шу ҳам иш бўлдими, қачонгача бу аҳвол давом этади... Ҳолбуки, бизда озмунча машина-ускуналар нест-нобуд бўляптими? Хўш, нима учун уларни халққа насияга сотиш мумкин эмас. Масалан хусусий тракторнинг хизмат муддати икки-уч баравар ортади-ку, ахир. Анча қиммат турадиган «Волга», «Жигули»ларни харид эта оламиз-ку, аммо тракторга келганда...

Партия органларининг ишида жуда катта ўзгаришлар бошланмоқда. Баъзида биз ҳатто бир-биримизнинг муддаомизни тушуниб етмаймиз. Мисол учун сиёсий кунга келасизу халқ бўлса; нега келиб юрибсиз, дейди. Боринки, келганингиз тўғридир. Эҳтимол қоғозга қарамай гапирарсиз? Аммо сизнинг пропагандист оғайнингиз келиб бундан бир ой аввал радио, телевидениедан тинглагач газеталардан биз ўқиганларни қоғозга қараб ўқиб беради. Кўзимизга тик боқиб яшашга нималар халақит бераётганлигини, қандай қилиб яхшироқ ишлашимиз мумкинлигини, нималар тўсқинлик қилаётганлигини сўраб ҳам ўтирмайди. Келади-ю ишини битириб жўнаб қолади. Эҳтимол ягона сиёсий кун формаларини ҳам чорвадорлар куни формасини ҳам ўзгартириш лозимдир. Қишлоқ хўжалигини кескин юксалтириш йўли коллектив ва ижара пудратлари орқали ўтади, деб таъкидлади «Москва» агросаноат комбинатининг бош директори **Е. С. Ричин.** Аммо мен шуни айтмоқчиманки, бу иш нафақат пудрат орқали амалга оширилади. Бунда ўзига хос маҳаллий шароитлардан келиб чиқмоқ керак. Масалан, бизнинг «Москва» агросаноат комбинатимизни олайлик: у мутлақо янги структуравий ишлаб чиқариш бўлинмаси бўлиб янги ғоя асосида тузилган. Унда бошланғич қишлоқ хўжалик ишлаб чиқариши, қишлоқ хўжалик маҳсулотларини сақлаш, қайта ишлаш ва реализация қилиш ягона иқтисодий манфаатлари асосида яхлит хўжалик механизми билан боғланган.

Ишни қуйидан, айни қуйидан, коллектив, оила, ижара пудратлари асосида бошлаш керак. Уни бизнинг агросаноат комбинатимиз каби форма билан туғаллаш керак. У биринчилар қатори 1986 йилнинг иккинчи ярмида ташкил этилган. Бинобарин биз 1987 йилда тўла-тўкис агрокомбинат составида ишладик. Натижа қандай бўлди, дейсизми? Умумий ишлаб чиқариш ҳажмини, шу жумладан товар оборотини биз 30 миллион сўмликдан, қишлоқ хўжалик ишлаб чиқаришнинг ҳажмини 12 миллион сўмликдан зиёд оширишга муваффақ бўлдик. Соф фойда миқдори 103 миллион сўмни ташкил этди. Мана шу ишларнинг ҳаммаси ишлаб чиқаришни кенгайтириш асосида эмас, балки унинг самарадорлигини ошириш асосида қилинди. Ҳар бош соғин сигирдан соғиб олинган сут бир йилнинг ўзида 250 литр кўпайиб, агрокомбинат бўйича ўрта ҳисобда 5250 килограммга етди. Бу — катта ўсиш, усти ёпиқ ерда сабзавот экинларидан ҳар квадрат метр ҳисобига 33 килограмм, очиқ ерда эса гектар бошига 550 центнер ҳосил олинди.

(Давоми 3-бетда).

ИЖАРА ПУДРАТИ — ОЗИҚ-ОВҚАТ МАЪМУРЧИЛИГИГА ОЛИБ БОРАДИГАН ЭНГ ҚИСҚА ЙЎЛ

(Давоми. Боши 1- ва 2-бетларда).

Нотиқ давлат буюртмасига тўхталиб, бу буюртма план тарзида бўлмаслиги кераклигини айтди. Масалан, менга Москва фалон миқдорда салат етиштириб бериш ҳақида буюртма юборади, бу буюртма эса комбинатга манфаатли эмас, деди сўзини давом эттириб у. Бу буюртмани қабул қилиш чоғида мен буюртмачи билан тортишишим, у ёки бу маҳсулотни етиштириш манфаатли бўлиши учун нархни белгилаб олишим керак. Аммо буюртмачи ҳам қулоқ солиши лозим. Эҳтимол, мана шунда буюртманинг мазкур формаси мақбул бўлар ва ундан воз кечмаслик керак.

Яна бир масала. Эксперимент тарзида «Москва» агросаноат комбинатига Москва шаҳри Ленин районининг савдо тармоғини, барча ихтисослаштирилган магазинларни таъминлаш топширилди. Дастлабки пайтларда бу вазифани уддалаш жуда қийин бўлди. Юк ташувчилар, сотувчилар етишмасди, гоҳ униси, гоҳ буниси йўқ, магазинлар ифлос, маҳсулотнинг сифати ёмон эди. Маҳсулотни ҳатто қаердан олиш кераклигини ҳам ҳеч ким билмасди. Биз кўп ўйлаб, магазинларнинг коллективларини хўжалик ҳисобига ва пудратга ўтказишга қарор қилдик. Биз директорларга қанча ишчи, қанча сотувчи кераклигини ўзи белгилаш ҳуқуқини бердик, хуллас штат жадвалини кўрсатиб бермаймиз. Бино, транспортни ижарага топширдик. У қанча мол сотиши кераклиги планини белгилаб бермаймиз. Фақат бир нарсани белгиладик — маҳсулот сотишдан савдо чегиртмаси мавжуд, бу чегиртма ўрта ҳисобда 9 процентни ташкил этади. Мана сизларга 9 процент, ўрта ҳисобда 4,5 процентни юқори ташкилотга ўтказасизлар, маҳсулот сотишдан тушган пулнинг 4,5 проценти маош, иш лаб чиқариш чиқимлари, магазинни сақлаш, электр энергияси, транспорт, идиш ҳақини тўлаш учун сизнинг ихтиёрингизда қолади, деб айтдик.

Хўш, натижа нима бўлди? Биринчидан, одамлар магазинга ишга кириш учун навбат кутиб туришибди. Энг муҳими эса — натижа. Масалан, 2-магазин 1987 йилнинг мартида 65 минг сўмлик, 1988 йилнинг мартида эса 210 минг сўмлик маҳсулот сотди. Ўтган йилнинг апрелида шу магазиннинг ўзида 37 минг сўмлик, бу йилги апрелда эса 203 минг сўмлик маҳсулот сотилди.

Шундай бир фикр бор. Йигирма бош сигир боқиладиган кичкина ферма қурилса, Шу фермада ишлашни хоҳловчи киши бор. Чамаси, асосий ем-хашакни унга сотиш керак. Бироқ, айни вақтда, имкониятга қараб илдизмева етиштириш учун ер ажратсак, деймиз. Яна бир вариант. Москвада корейслар яшайди. Ёз фаслида сабзавот етиштиришлари ҳақида ҳозир улар билан музокара олиб олиб бораяпмиз. Мана шуларнинг ҳаммаси бирга қўшилиб, қишлоқ хўжалигини тез юксалтириш учун жуда катта имкониятлар очади.

Жиззах область «СССР 50 йиллиги» совхозининг ижарачи коллективи бригадири **Ж. Эргашев**га сўз берилади. Бригада ижара пудратида биринчи йил ишламоқда, деди у. Биз совхоз билан 5 йилга шартнома туздик. Агар бу йил пухта ўйлаб кўрсак, 10 йилга пудрат олишимиз мумкин.

Сўнгра пахтакорлар бригадири 355 гектар экинзор бириктирилган коллективдаги меҳнатнинг ташкил этилишини айтиб берди. Ҳозир деҳқонлар ғўза қатор ораларини биринчи бор юмшатишга киришдилар.

М. С. Горбачев. Айтингчи, мана, сиз ўтган йили ишладингиз, пахтанинг таннархи совхоздагига нисбатан қандай бўлди? Сизда ҳар центнер пахтага қилинган чиқим совхоздагидан камроқми?

Ж. Эргашев. Камроқ.

М. С. Горбачев. Фойдачи?

Ж. Эргашев. Фойда яхши бўляпти.

М. С. Горбачев. Агар яхши бўлса, демак мамнунсиз. Хўш, бошқа хўжаликларда, шу жумладан сизнинг совхозингизда пудрат, ижара усулида ишламоқчи бўлганлар кўпми?

Ж. Эргашев. Бу йил бизнинг совхозимиз биринчи бўлиб шу усулга ўтди. Қўшни хўжаликлар ҳам ўтишяпти.

М. С. Горбачев. Демак, бу усул қабул қилиняпти. Яхши.

Ростов область Зерноград районидаги Ленин номли колхоз раиси **Б. А. Зинченко** минбарга чиқади. Мен қарийб 30 минг гектар экинзорга эга бўлган хўжаликнинг вакилиман, деди у. Бизда ўтлоқлар, яйловлар йўқ, ҳамма ерга экин экилади.

Биз аллақачон бригада пудратига ўтганмиз. Бригада пудрати бизга катта манфаат келтирди. Асосий турдаги маҳсулотларни етиштириш амалда икки ҳисса ва уч ҳисса ортди. Ишлаш мумкин ва ишлаш лозим. Баъзи кишилар, йирик хўжаликларнинг нима кераги бор, — дейишади. Агар ёнимиздаги хўжаликларни олсак, бизда маҳсулот етиштириш, айниқса дон, кунгабоқар, сабзавот ва бошқа экинларни етиштириш анча юқори. Шу сабабли катта хўжаликлардан воз кечиб бўлмайди. Бизнинг одам ресурсларимиз етарли, машина-механизмларимиз етарли. Бу эса бизга мавжуд ташкилий низомлар, принциплар асосида бригада пудратини дадил ишлаб чиқиш ва такомиллаштириш ҳуқуқини беради.

Фанни ишлашга мажбур қилиш керак. Биз дон, бошоқли экинлар бўйича, кунгабоқар, маккажўхори, оқсил бўйича илмий-ишлаб чиқариш системасини, ер ҳосилдорлигини қайта тиклаш системасини яратдик. Хуллас, институтларни ерга жуда яқинлаштирдик. Уларнинг иш ҳақи ўзлари қандай ишлаётганликларига, биз қандай самара олишимизга боғлиқ.

Илмий-ишлаб чиқариш системаси билан бир қаторда ҳар бир районда илғор хўжаликлар негизида ишлаб чиқариш системасини яратиш керак. Системага 6-7 тадан хўжалик кириши лозим. Бизнинг хўжалигимиз негизида шундай система барпо этилган. Қиш давомида хўжаликлар бизнинг технологиямизни ўрганишди, бизнинг инженерлик хизматимиз уларга техникани қайтадан ускуналашда, технологияни ишлаб чиқишда ёрдам берди. Бунинг натижаси яхши бўлди — системага кирувчи деярли ҳамма хўжаликлар бир йил ичида бизнинг даражамизга етиб олишди.

М. С. Горбачев. Ишлаб чиқариш системасининг бу усули қиммати шундаки, мувофиқлаштирувчининг, етакчи хўжаликнинг тажрибаси табиийки, махсус қарорларсиз ва шиорларсиз, бевосита ишлаб чиқариш орқали бошқаларнинг тажрибасига айланмоқда.

Б. А. Зинченко. Бу ерда план-буюртма тўғрисидаги масала кўтарилди. Хўш, нима қилиш керак? Келгусида қандай йўл тутишни билишимиз керак. Буюртма системасини тартибга солиш лозим.

Ғалла сотиш масаласини олайлик. Бер, кўпроқ беравер! — дейишнинг кимга кераги бор? Биз нима қиляпмиз? Биз ғаллани машиналарда олиб борамиз. Хўжалигимиз йилига 30 минг тоннадан кўпроқ ғалла сотади. Биз ғаллани олиб бориб сотамиз. Орадан бироз вақт ўтгач, ўша ғалланинг ўзини, бироз ишлаб ёмонлаштирилган ҳолда яна қайтариб олиб келамиз. Мана шундай ғалладан 8—10 минг тоннасини қайтариб олиб келамиз! Фарқи шуки, уни 8 тийиндан сотиб, 20 тийиндан оламиз. Нега бундай?

М. С. Горбачев. Ҳамма ишлаяпти.

Б. А. Зинченко. Ҳа, ҳамма ишлаяпти. Транспортга чиқим қилаяпмиз, элеваторлар шунча ҳосилни қайта ишлай олмайди, унинг бир қисми элеваторда нобуд бўлмоқда.

Тушунамиз, техника доимо янгиланяпти, аммо тузукроқ ўйлаб кўриш керак. Янги техника олиниши биланоқ, унга запас қисмлар етишмайди. Эски техника кетди, янгиси келди, аммо биз ҳеч нарса қилолмаймиз. Машина ва мосламалар кам. Комбайн бору, мосламалар йўқ.

Курган дон хўжалиги илмий-тадқиқот институтининг директори, «Маккажўхори» илмий-ишлаб чиқариш системасининг раҳбари **И. А. Сикорский** ишлаб чиқариш ва илмий-ишлаб чиқариш системаларининг проблемалари ҳақида гапирди. Олимлар технологияларни ишлаб чиқмоқдалар, уларнинг ўзлари мазкур технологияларни қандайдир базавий хўжаликларга эмас, балки ғоят кенг ишлаб чиқаришга етказиш билан шуғулланишлари керак, деб таъкидлади у. Система хўжаликларида бултур гектар бошига ўрта ҳисобда 47 центнер озуқа бирлиги олинган бўлса, қўшни хўжаликларда атиги 22-24 центнер олинди, деди у.

Аслида олимларнинг ёрдами билан ҳосил бундан юқори — 70 центнер эди, аммо унинг учдан бир қисми бой берилди, биринчидан, силос ўрадиган комбайнлар етишмаслиги, иккинчидан эса, уларнинг сифати пастлиги оқибатида шундай бўлди.

Областимизда ўрта ҳисобда силос ўрадиган машиналарнинг 40 проценти етишмайди. Шунинг оқибатида бултур ҳосилни 10—15 кун ўрнига 2,5 ой ичида йиғиштириб олдик. Менимча, хўжаликлар кўраётган зарарнинг бир қисмини Қишлоқ хўжалиги ва трактор машинасозлиги министрлиги зиммасига юклаш керак, деб таъкидлади нотиқ. Нега колхоз ва совхозларнинг ўзи зарар кўраверишн керак?

Нотиқ технологияларнинг конкрет ижрочилари — механизатор кадрлар тайёрлаш ва қайта тайёрлаш билан боғлиқ бўлган масалаларга кўп эътибор берди. У «маккажўхори» илмий-ишлаб чиқариш бирлашмаси ҳозиргидан кўра кўпроқ зонани қамраб олсин, деган таклифни киритди. Биз Урал зонасини ва Сибирнинг катта зонасини зиммага олишга қарши эмасмиз, деди нотиқ. Бироқ биз ҳамма ишни ўз қўлимизга олиб, уни тасарруф этадиган бўлишимиз лозим.

Ижара пудратининг бош роли, — деб таъкидлади Целиноград область Маншук Маметова номли совхознинг бош иқтисодчиси **В. В. Швец**, — инсон омилини кучайтиришдан, ҳар бир кишини хўжаликнинг эгасига айлантиришдан иборат. Илгари оғир аҳволга тушиб қолган эдик. Одамларнинг ишга, буюмларга муносабати ёмон, нотўғри эди, одамларнинг одамларга, давлатнинг ҳамма ишларига муносабати ҳам «меники эмас» қабилидаги эгасизларча бефарқ муносабат эди. Ўғирлаб кетишар, талон-торож қилишарди. Ҳамма иш муносабатга, инсоний муносабатларга боғлиқ. Ҳар бир киши хўжаликнинг эгаси бўлиши керак, чунки фақат хўжайингина тўла куч ва ғайратини сарфлаб ишлайди, ўзи учун ишлайди. Ижара пудрати шароитида қўшиб ёзиш деган тушунча мақбул эмаслигидан ташқари, қўшиб ёзиш зарар ҳам келтиради.

Илгари биз ишлаб чиқариш муносабатларини фақат пудрат усулида ташкил қилар эдик, деди нотиқ. Хўш, бундан нима чиқди? Агар айтайлик, ишчилар аҳил бўлишса, бошлиқ, маъмурият уларга ўз вақтида ҳақ тўламаса ёки кам тўласа, улар биргаликда норозилик билдиришарди. Баъзан ой охирида пулни тақсимлаш пайтида иш жанжаллар, ҳақоратомуз гапларгача етиб борарди. Нега? Чунки ҳар бир киши йил охирида кўпроқ ҳақ олиш учун кўпроқ аванс олишни хоҳларди. Бу — аванс эмас, оддий иш ҳақи эди. Ҳар бир киши кўпроқ ўмарарди. Ижара пудратида бундай бўлмайди ва асло бўлмаслиги керак. Йил охирида ходимларга мукофот ва қўшимча ҳақлар ёзилмайди, балки хўжалик ҳисобидаги даромаддан ҳар бир кишининг улуши белгиланади. Ундан аванс чегириб ташланиб, қолган қисми олинади. Бунда қўшиб ёзишдан маъно қолмайди.

Ижара пудрати ишчига манфаатли, чунки у, ишчи, хўжаликнинг эгаси бўлиб қолади, одамлар шу кун келишини орзиқиб кутишди, улар хўжайин бўлишни хоҳлайдилар. Биз ижара орқали ишлаб чиқариш муносабатларини ўзгартиришимиз керак. Янги вазифаларни эски усуллар билан ҳал қилиш ярамайди-ку, ахир! Ижара пудрати ҳар бир кишининг олдига: реализация қилса бўладиган, олинган ишлаб чиқариш воситалари учун, сарфланган хом ашё учун ҳисоб-китоб қилишга етадиган ва шахсий эҳтиёжларни қондирадиган даромад ҳам қоладиган миқдорда маҳсулот етиштиришдан иборат аниқ-равшан вазифани қўяди.

Сўнгра. Чиқимсиз механизм нима? Бунинг маъноси шуки, омборда на директорнинг, на бирон-бир бошқа кишининг ҳеч қандай запаси бўлмайди. Ойликка яшаш керак. Ижара пудрати шароитида ойлик кўпаяди. Аммо штатлар кўп миқдорда қисқариши ҳам содир бўлади. Гап шундаки, контролнинг маълум цех усули шароитида амалда икки ёқлама бухгалтерия олиб боришга тўғри келади. Бир томондан, бошқарув аппаратини қисқартириш керак, дейишади иккинчи томондан, ишни кўпайтиришади. Ижара пудратида аҳвол ўзгаради. Ижара пудрати жорий этулгунга қадар совхозимизда 16 бухгалтер бор эди, ҳозир 7 бухгалтер қолди, келгусида 6 бухгалтер қолади. Кўрдингизми, аҳвол қандай!

Кўпгина бошқарув вазифалари ишлаб чиқариш бўлинмалари зиммасига ўтади. Совхозимиздаги бор нарсаларнинг ҳаммаси қандайдир янги ташкил қилинган бўлинмаларга эмас, балки шу пайтгача мавжуд бўлган бўлинмаларга берилди. Жамики ишлаб чиқариш воситалари уларга ижарага топширилди, улар маҳсулот етиштириб, гарантияли сотиб олувчи бўлмиш совхозга сотадилар.

Уч йил муқаддам ижара пудратига ўтган эдик. Ишлаб чиқариш ҳажми қарийб 3 баравар ошди. Илгари ҳар йили 1 миллион сўмдан ортиқ зарар кўриларди. Ҳозир йил сайин бир миллион сўмдан ортиқ фойда оляпмиз.

Энди нарх хусусида гапирмоқчиман. Ижара пудрати шароитида камида уч хил нарх бўлиши керак. Шу билан бирга ички хўжалик нархлари таъсирчан иқтисодий воситалар ролини ўйнаши лозим, деб таъкидлади нотиқ.

Штатлар хусусида яна бир гап бор. Биз ҳақиқатан ҳам нотўғри ёндашар эдик. Штатларни қисқартирардик, ҳар сафарги қисқартиришдан кейин қарасангиз, ҳамма нарса эскича бўлиб чиқаверарди. Менимча, бунинг сабаби шуки, мана шу қисқартиришни кузатиб борадиган бирон-бир махсус аппарат йўқ. Бу ишни ишчилар ёрдамида қилиш керак. Ижара пудратида шу нарса кўзда тутилган: бошқарув аппарати хўжалик ҳисоби даромадидан кун кўради.

Латвия ССРнинг Рига районидаги «Кекава» тажриба-намуна паррандачилик фабрикасининг директори **М. А. Скуя** сўз олади. У корхона фаолиятининг натижалари тўғрисида гапириб, ишлаб чиқаришни бошқаришни демократиялаш масалаларига тўхталди. Ҳар бир паррандабоқар, слесарь, ишчи ёки мутахассис ўзини чинакам хўжайин деб ҳис эта бошлади. Биз ҳар ойда ҳар бир цех билан учрашиб туриш тартибини жорий этганмиз. Ана шу кенгашда директор билан бош мутахассис ҳозир бўлишлари кераклиги қонун бўлиб қолган. Барча етилган масалалар хусусида рўй-рост гаплашиб олинади. Баъзида эса фабрикада танқидни бўғишаётган бўлса керак, чунки кўп йиллардан буён юмалоқ хатлар ҳам, бирон бир шикоят ҳам тушгани йўқ, деб ажабланишади. Аммо бунинг сабаби одамлар шикоят қилишга арзигулик ҳеч нарса йўқлигидадир. Биз ҳамма масалалар юзасидан очиқ-ойдин гаплашиб оламиз, одамлар ҳам фабриканинг барча ишларида қатнашаётганликларини ва бутун меҳнат учун, етиштирилаётган барча маҳсулотлар учун жавобгар эканликларини англаб етдилар.

Сўнгра нотиқ паррандачиликни интенсив ривожлантириш билан боғлиқ муаммоларга тўхталди. Энг муҳими озуқадир, деб таъкидлади у. Омихта ем заводига биз қўшимча ҳеч нарсани талаб қилмай ўз рецептимизни тузиб берамиз, деб таклиф этдик. Бизга керакли бўлган жойда қўшамиз, керак бўлмаган жойда эса қайтариб берамиз. Шундай қилиб, протеиннинг миқдорини 2 процент оширамиз ва 3 минг тонна донни тежаб берамиз, энг муҳими эса гўштни кўпайтирамиз. Йўқ, мумкин эмас, дейишмоқда. Буни ГОСТ тақиқлаб қўйган эмиш. Зарар етказаётган бундай ГОСТнинг кимга кераги бор, деган савол туғилади. Энди иккинчи бир мисолни келтираман. Биз ўтган йили озуқанинг янги турларидан фойдаланишда омихта ем заводи билан ҳамкорлик қила бошладик. Ўшанда заводда майда матрицалар бўлмаганлиги сабабли, биз 4,7 миллиметрли матрицалардан олинган омихта ем билан боқдик. Бу емиш иккинчи ёшдаги бройлерларга мос эди. Завод билан келишиб 3 миллиметрли матрицалардан омихта ем ишлаб чиқаришга буюртма бердик ва 7 ойдан буён ишлаб келмоқдамиз. Натижалар яхшиланди. ГОСТ йўқ. Натижалар эса аъло бўлмоқда.

Биз туташ ишлаб чиқариш цикли бўйича ишлаймиз. Товуқларни боқиб, тухум оламиз, Инкубаторда жўжа очирамиз, бройлерларни боқиб семиртирамиз, гўштни қайта ишлаб ўз транспортимизда дўкон ва магазинларга элтиб берамиз.

Нотиқ ишлаб чиқаришни шундай ташкил этиш ва тайёр маҳсулотни реализация қилиш афзалликларига эътиборни қаратди. Бундай маҳсулотнинг ғоят хилма-хилини ишлаб чиқариш мумкин. Аммо бунинг учун корхоналарни парранда гўштини қайта ишлаш учун замонавий машина-механизмлар билан тўла-тўкис жиҳозлаш керак. Паррандачилик унга муносиб эътибор берилишига арзийдиган соҳа бўлиб қолди. Биз, латишларда, агар биз олға ҳаракат қилмаётган эканмиз, демак, орқага кета бошлаяпмиз, деган нақл бор.

Колхозчи, Ворошиловград область Беловодск районидаги Ленин номли колхознинг сут етиштирувчи оилавий коллектив аъзоси **А. И. Пелех**га сўз берилди. Биз шу иш билан КПСС Марказий Комитети шуғулланаётган экан, демак бу муҳим керакли иш, деб ҳисоблаймиз, деди у.

Бизнинг оилавий пудрат асосида ишлаётганимизга кўп бўлгани йўқ, фақат бир йил ўтди. Уч киши: мен, ўғлим ва турмуш ўртоғим ишлаймиз. 64 бош сигирни пудратга олганмиз. Оғилхонамиз эски, тор, шу боисдан сигирларни қўлда боқишга тўғри келмоқда, бутун механизация — сигир соғиш ва гўнгни чиқариб ташлашдангина иборат, қолган ишлар эса қўлда бажарилади. Молларни озиқлантиришга алоҳида эътибор берамиз, ем-хашакни тайёрланган ҳолда, тёрт ёки атала ҳолидагина берамиз. Сигирларимиз қисир ёки қисир эмаслигига қараб, алоҳида-алоҳида группаларга ажратиб қўйдик. Моллар сут беришига қараб озуқа олади, яхши сигирга кўпроқ, унча кўп сут бермайдиган сигирга эса камроқ озуқа берилади. Шу боисдан биз ўтган йили ҳар бир сигирдан пландаги 2700 килограмм ўрнига 3968 килограммдан сут соғиб олдик. Сутнинг ёғи пландаги 3,6 процент ўрнига 3,95 процентни ташкил этди, колхозда эса 3,79 процент бўлди.

Ҳамма ишни тугатмагунимизча уйга қайтмаймиз. Иш қанча вақтни талаб қилса, фермада шунча вақт бўламиз. Сигирлар тўйдирилиб, ҳаммаёқ саранжом-саришта қилингандан кейингина кетамиз. Буларнинг ҳаммаси мана шундай самара олиш имконини берди. Ҳозир бизда сутни фақат биринчи сортга топшириш учун уни совутиб берадиган қурилма ўрнатилмоқда. Ҳозирча биз совутилмаган сутни топширяпмиз, бу эса бизга наф келтирмайди.

М. С. Горбачев. Анна Ивановна, сиз шу йил, бир йил ичида қанчага кўтардингиз...

А. И. Пелех. Масалан, соғин сигирдан олинган сут миқдори худди шу йил мобайнида колхоздагига қараганда бир ярим минг литр юқори бўлди. Аммо баъзан газеталарда пудрат асосида ишлаётган кишиларнинг иш ҳақи юқорилиги учун безовталанишлар тўғрисида ўқиб қоламан. Безовта бўлаётган киши бориб бир уриниб кўрсин, деб жавоб қайтармоқчиман. Унинг фикри ўзгаради, чунки меҳнатнинг енгили бўлмайди ва пул осонликча топилмайди. Бугунги учрашув мана шу ишларнинг ҳаммасига янги бир туртки бериб, оилавий пудратни мамлакат қишлоқ хўжалигига жорий этишга кўмаклашади, деб ўйлайман.

М. С. Горбачев. Бу халқ иш билан шуғуллана бошлаганлигининг, фикрлай бошлаганлигининг аҳамиятини кўрсатиб турибди. Шу новаторларни кўтариш, уларнинг ташаббускорлиги, билимдонлигини таъкидлаш керак. Дарҳақиқат, фикр, ғоя, технология — энг қимматли нарсалардир. Одамларимизнинг фикри жўшқин ишлаб турибди, бу жуда ажойиб! Социалистик кооперативни олиб кўринг! Илгари у буйруққа биноан ишлар, нимани буюришса, шуни бажарар эди. Эндиликда иш бор, энди фикр бор, қаерда нима яхшироқ чиқдию, қаерда нима унча яхши чиқмаганлигини топиб анализ қилиш керак.

Охир-оқибатда барибир энг муҳими — инсондир. Ниҳоят, ҳамма нарса ҳақиқий ҳолига келмоқда. Ҳамма нарса кўпроқ бўлиши, ҳажмлар ўсиши, инсон эса унутилмаслиги керак. Ерда инсон соҳиб бўлишини кўзлаб революцияни бошлашган эди. Инсонни сиёсий жараёнга қайтариш, социалистик тузум имкониятларини намоён этиш лозим. Халқ янги турмушга пешвоз чиқаётганини, инсонлик қадр-қимматини ҳис этаётганини, унда фикр-ўйлар, юмушлар пайдо бўлаётганини шу учрашув кўрсатиб турибди. Жуда руҳлантирувчи суҳбат бўлмоқда, иш, гапгина эмас, балки иш ҳам сезилиб турибди. Иш бўлмаганида, гап ҳам қовушмасди.

Районимиздаги ерлар унча кучли эмас, — деди Гродно область Мости райони партия комитетининг биринчи секретари **В. А. Ревяко.** Тупроқнинг табиий унумдорлиги 35 балл баҳоланмоқда, ерларнинг 52 проценти қумлардан ва қумлоқ тупроқдан иборат. IX—XI беш йилликлар мобайнида район гектар бошига 25 центнердан ортиқ дон ҳосили олгани йўқ.

Мана булар эса бошқа натижалар: XII беш йилликнинг икки йили ичида — биринчи йили — 33,2 центнер, иккинчи йили эса — 41,6 центнер дон олинди. Ўсиш 16 центнерни ташкил этди. Картошка ҳосилдорлиги 256 центнерга етди ёки 84 центнер кўпайди. Ҳар бош сигирдан соғиб олинган сут миқдори қарийб ярим тонна ошди. Умумий кўрсаткич 3272 килограммга борди. Қора молларнинг ўртача кунлик эт қўйиши 20 процент ва чўчқаларнинг эт қўйиши 35 процент кўпайди.

Биз ўз ишимизни нимадан бошлаган эдик? Аввало, хўжалик юритиш иқтисодий методлари масалаларини ўрганишдан, меҳнатни ташкил этишни такомиллаштиришдан бошладик. Иш беҳуда кетмади. Ҳозир барча хўжаликлар ўз харажатини ўзи қоплаш ва тўла хўжалик ҳисоби принциплари асосида ишлаяпти.

1987 йилдан бошлаб хўжаликларнинг ҳаммаси харажатларни контрол қилишнинг чек формаси жорий этилиб; ялпи даромаддан меҳнатга ҳақ тўлашга ўтказилган. Барча бўлинмалар коллектив пудрат принциплари асосида ишламоқда. Биз чорвачилик, деҳқончилик бўлинмаларини тубдан ўзгартирганимиз йўқ, балки ўзимизда мавжуд бўлган бўлинмалар доирасида бевосита коллектив пудратни ташкил этдик. 27 оила пудрат тузиб, чорвачиликда ишламоқда, якка пудратчилардан тўрт минг киши қанд лавлаги ва хашаки илдизмева етиштирмоқда. Шу йилдан бошлаб барча бўлинмалар ижара пудратига ўтказилди. Шунинг учун ўтказилдики, коллектив пудрат формаси, харажатлар ва маҳсулот олишни ойма-ой аниқлаб туриш жуда ортиқча иш эди.

Оила хонадонларида бевосита шартномалар асосида чорвачилик маҳсулотлари етиштириш ҳам кенг ривож топди. Сутнинг 20 проценти ва гўштнинг 8 проценти бевосита колхозчиларнинг хонадонларида етиштирилганлигини айтиб ўтиш кифоя.

Бажарилаётган ишлар қишлоқ хўжалик маҳсулотлари етиштиришни 2 йил ичида 23 процент кўпайтириш имконини берди. Фонд самарадорлиги 13,6 процент ошди. Икки йил мобайнида меҳнат унумдорлиги 36,6 процент кўтарилди.

Бултурги йил айниқса намунали бўлди. Умуман районда маҳсулот таннархи 7,3 процент арзонлашди. Колхоз ва совхозларнинг соф даромади 1986 йилга нисбатан 60 процент кўпайди. Ишлаб чиқариш рентабеллиги ўтган йили 35,7 процентни ташкил этди. Одамларимиз экономика тўғрисида баралла гапирадиган бўлиб қолишди. Энг муҳими эса, бу нарсалар эътибор берилиши ва улар ҳақида жиддий равишда гапирилиши керак бўлган нарсалар эканлиги англаб етилди.

Қишлоқни социал ривожлантириш, кадрларни қишлоқда муқим жойлаштириш масалалари ҳам муҳимдир. Биз бу масалалар билан ғоят жиддий шуғулланмоқдамиз. Ўтган йили қишлоқда хўжалик усули билангина 137 та квартира барпо этилди. Беш йиллик охиригача барча аҳоли пунктларини ободонлаштиришга қарор қилинган.

Ижара пудратига ўтиш бу ишнинг бошланғич босқичидаёқ ўз самарасини беради, деб таъкидлади «Путь к коммунизму» колхоз—наслчилик заводининг раиси, Ставрополь ўлкасидаги Апанасенко райони агросаноат бирлашмаси кенгашининг раиси **Н. А Пономарев.** Илгари ҳамиша ишчи кучи ва техника етишмай турар эди, эндиликда эса ортиқча ишчи кучи ва техника пайдо бўлди. Бошлиқлар ҳам ортиқча бўлиб қолди, кўплар бевосита оддий ишга — механизаторлик, чўпонликка ўтдилар.

Нотиқ, хўжалик эришган кўрсаткичларни тилга олар экан, бу ҳали охирги натижалар эмас, ҳали ишимиз кўп, деб таъкидлади. Пудратнинг жорий этилиши туфайли қишлоқ хўжалиги маҳсулоти етиштириш ва уни давлатга сотишни анча кўпайтириш мумкин.

Шундан кейин нотиқ хўжаликнинг қайта ишлаш ва енгил саноат корхоналари билан ўзаро муносабатлари муаммоларига тўхталди. Хўжаликларни иқтисодий рағбатлантириш масалалари хусусида гапириб, у колхозлар район агросаноат бирлашмаси фондларига фойдадан кўплаб процент ажратишга мажбур бўлаётганликларига эътиборни қаратди. Биз ўз пулимиз эвазига яшамоқдамиз ва шунча кўп маблағни беришга кўзимиз қиймайди, албатта. Биз район агросаноат бирлашмаси бўлишига, унга ёрдам беришга қарши эмасмиз. Лекин бунинг муайян чегараси, эҳтимолки, ҳозиргидан камроқ чегараси бўлиши лозимдир.

Дотациялар ҳақида гапирмоқчиман. Қулай шароитда бўлган ношуд одамларга дотация бермаслик керак эди чоғи. Улар тузукроқ ишлашсин-да, ахир. Бизнинг ўлкамизда ҳам шундай жойлар бор-ки, одамларни асраш, уларни авайлашга дурустроқ сафарбар этилмаяпти.

Ҳозир бу ерда эришилган даража хусусида гапириб ўтишди. Бу даража баъзан одамнинг қўлини ниҳоятда тутади. Барча ҳисоб-китоблар эришилган даражага кўра қилинади. Ҳозир заиф колхозлар ва совхозларни фақат бақувват хўжаликлар эвазига кўтариш лозим, деган гаплар баъзан матбуотда ҳам пайдо бўлмоқда, радиода ҳам шу ҳақда гапирилмоқда. Назаримда, ҳар қалай бундай бўлмаслиги керак. Бақувват колхозларни ҳам унутмаслик лозим. Улар ўз маблағларини топишди, бойликни махфий йўл билан эмас, балки очиқ-ойдин топишди. Давлат планини ҳалоллик билан бажаришди, сифатли маҳсулот топширишди.

Пировардида нотиқ колхозларнинг моддий-техника таъминоти тўғрисида тўхталди, хўжаликда механизатор кадрларнинг муқим ишлашини таъминлаш соҳасида орттирилган тажриба тўғрисида гапириб берди.

Красноярск ўлкаси Шушенское районидаги «Субботинский» совхози қорамолларни сўкимга боқиш оилавий звеносининг бошлиғи **Н. Ф. Филатов** ўз нутқида раҳбарият ижара пудратига эътибор бермаётгани тўғрисида гапирди. Мен чорвачиликда 13 йилдан бери ишламоқдаман, деди у. Дастлаб ишимиз осон кўчди: бўрдоқичилик майдончаси очдик. Ёзда эса яйловга чиқиб кетавердик. Кейинчалик эса йил давомида бўрдоқига боқишга ўтдик. Лекин бу ҳам кифоя эмас эди.

Майдончани кенгайтиришга киришдик. Шундан кейин мен ўғлим билан пудрат асосида ишлай бошладим. Қишин-ёзин бирга меҳнат қилдик. Ҳозир эса уни бригадирликка кўтаришди.

Иш бундан буён ҳам давом этаверади, албатта. Аммо техникамиз чатоқроқ-да. Қўлимизда енгил бульдозер йўқ. Икки йилдан бери шуни кутиб турибмиз. Ҳозир дала мудирлари енгил тракторни олиб қўйишмоқда, маккажўхори экишга техника йўқ. Бизга муносабат шундай бўлиб турибди.

Волгоград областидаги Нехаев районидаги Ильич номли совхоз директори **Ю. А. Макаров**га сўз берилади. В. В. Швецдан кейин сўзга чиқиш менга ниҳоятда мушкул, деди у. У катта мутахассис, биз эса асосий методикани ана шу хўжаликдан олганмиз.

Совхозимиз Волгограддан 450 километр наридадир. Темир йўл, гўшт комбинати, элеваторлар 90 километр олисда жойлашган. Биз олисдаги хўжаликмиз, шунинг учун ҳам муайян қийинчиликлар бор. Маншук Маметова номли совхозда меҳнатни ташкил этиш, ижара пудрати асосидаги хўжалик ҳисоби тажрибасини ўрганиб, биз совхозда ижара пудратига ўтдик. 1987 йил иш якунларига кўра, 1 миллион 300 минг сўмлик фойда олдик, меҳнат унумдорлиги 39 процент ўсди. Маошнинг ортиб бориши 12 процентни, рентабелликнинг ўсиши эса 32 процентни ташкил этди.

Ижарачи механизаторларимиз 800 гектар ернинг ҳар гектаридан биринчи марта 60 центнердан маккажўхори дони, 1700 гектар майдондан 295 центнердан кўкпоя олдилар. Гречиха ҳосили 27 центнерни ташкил этди.

Ўтган йилдаги даражага нисбатан чорванинг гўштига гўшт қўшилиши 43 процентни, сут етиштиришнинг кўпайиши 39 процентни ташкил этди. Совхозимизда 80 нафар механизатор, 167 чорвадор ишламоқда. Биз улар меҳнатининг қадрига етамиз ва уларнинг меҳнат шароитини яхшилаш учун барча тадбирларни кўрмоқдамиз.

Биз деҳқон хўжалигининг барча кундалик талабларини — томорқага экин экиш, пичан тайёрлаш, чорвани яйловда боқиш ва юмушларни иложи борича тўлароқ қондиришга ҳаракат қилмоқдамиз. Социал-маиший цехда кир ювиш хонаси очилди, жувозхона очдик. Яқин орада мой ишлаб чиқарадиган корхонани ишга туширамиз. Қуёнларнинг терисини шу ернинг ўзида ошламоқдамиз. Бош кийимлар тикишга киришдик. Яқин орада хром тайёрлаш ва қўй терисини ошлашга киришамиз. Шунинг учун ҳам устки кийим тикадиган мутахассислар тайёрламоқдамиз. Даставвал ўз меҳнаткашларимизни устки кийим билан таъминламоқчимиз.

Совхозга газ қувури ўтказдик, ҳозир ҳар йили 20-25 тадан шинам, ҳамма қулайликлари бўлган квартиралар қурмоқдамиз. Бу эса барча кадрларнинг муқим ишлаб кетишига ва келажакда одамларни ишга таклиф этишга имкон беради. Ҳозир одамлар хўжалигимизга келиб иш сўрамоқдалар.

Чоғроқ фермалар қуриб, ишлаб чиқаришни кенгайтиришни катта резерв деб биламиз. Хўжалигимизда 400 нафар йигит-қиз бор. Агар биз мактаб ўқувчиларида гўдаклигиданоқ чорвачиликка меҳр уйғотсак, қизларимиз ҳар қандай ишга жойлашиш учун шаҳарга кетмайдиган бўладилар.

Биз ишлаб чиқаришнинг собиқ илғорлари ҳақида ҳам ғамхўрлик қилмоқдамиз. Шу ойда 60 кишига мўлжаллаган совхоз ишлаб чиқариши ветеранлари учун уй қура бошлаймиз.

Ҳар бир янги ишни бошлаш қийин бўлади, албатта, биз республикада биринчи бўлиб, ижара пудратига ўтганимиз учун ишимиз янада мураккаброқдир, деди Литва ССР Таураг районидаги «Шяшувис» колхози ижарачи комплекс завеносининг бошлиғи **Т. П. Юшкис.** Хўжалигимизга олимлар келишган эди. Колхоз мутахассислари билан биргаликда оиламизга ана шу янги иш билан шуғулланишни таклиф этишди. Биз йиғилиб маслаҳатлашдик, сўнгра рози бўлдик.

Ўтган йили июль ойида колхозчилардан сигир сотиб ола бошладик. Ўзим сафарга чиқиб, аста-секин сотиб ола бошладим. Қишга келиб қўлимизда 27 та сигир бор эди. Бу йил биз учун оғир келди. Айниқса, ем-хашак тортилиб қолди. Сотиб олишга мажбур бўлдик. Жарақ-жарақ пул тўладик.

Биз «Белорусь МТЗ — 82» тракторини ижарага олдик. Шу йил баҳорида 90 гектар ер ажратиб беришди. Ўтган йили кузида эса 17 гектар ерга экин экиб қўйган эдик. Ҳосил дурust бўлади, деб умид қилиб турибмиз.

Биз ўтган йили 31 тонна сут соғиб олдик, ҳар бир соғин сигирдан 4 минг килограммга яқин сут олинди. Колхоз эса 3500 килограммдан сут олди. Ҳозир бизда 37 бош сигир бор. Молхона битай деб турибди. Сўкимга боқиш учун яна 30 та новвос оламиз. Бу йил биз 127 тонна сут топширишни мўлжаллаб турибмиз.

Қўлимиздаги чорва боши жуда айтарли эмас. Қурама десак ҳам бўлади. Ҳали у райондан, ҳали бу райондан йиғиб келганмиз. Тўртта тракторимиз бор. Пичан ўриш учун техникамиз ҳали етарли эмас. Яқин орада эса ўрим бошланиши керак. Тажрибамизни ўрганиш учун турли жойлар, колхозлар ва районлардан келишмоқда, Ленинград области, Латвиядан келиб-кетишди. Тажрибамизни баҳам кўрмоқдамиз. Улардаги янгиликларни ҳам билиб олмоқдамиз.

Грузия Компартияси Ланчхути район комитетининг биринчи секретари **Э. А Беридзе** ўзаро ҳисоб-китобларда чек китобчалардан фойдаланаётган пудрат коллективларининг иши тўғрисида гапириб берди. Натижалар дурust. Район 1987 йилда 2,5 миллион сўмлик сарф-харажатни тежаб қолди. Минг нафар ишчи бўшаб қолди. Барча колхоз ва совхозлар фойда олиш планини бажардилар. Меҳнат унумдорлиги иш ҳақининг ўсиш суръатларидан илдамроқ бормоқда.

Аслида-ку, биз чек системасидан фойдаланиб, бригада пудрати методини жорий этиш натижаларидан қаноат ҳосил қилишимиз лозим эди, деди нотиқ. Аммо одамларимиз бу етарли эмас, дейишмоқда. Ижара пудрати принципларида яхшироқ ишлаш имконияти бор. Аммо районимизда у бошқача тус олди. Бу колхоз ичидаги ўзига хос кооперативлардир. Юридик шахс ҳуқуқига эга бўлаётган ана шу мустақил, хўжалик ҳисобидаги ташкилотлар колхоз ичидаги кичик колхозга айланмоқда.

Ижарачилар колхоз раҳбарияти кооперативга етказган план топшириқларини бажариш учун хизматлар ва ресурсларни сотиб олмоқдалар. Бунинг эвазига эса улар колхоз правлениеси тасдиқлаётган шартномавий, хўжалик ичидаги нархларда махсулотни сотмоқдалар. Нархлар рентабелликни 30 процент атрофида таъминлаш мақсадида шунга яраша белгиланади.

Иш ҳақи деган тушунча йўқолмоқда. Кооператив даромад олади. Бу даромад маҳсулотни сотишдан келган маблағдан ишлаб чиқариш харажатларини чегириб ташлаш натижасида пайдо бўлади. Бу иш ҳақи эмас, балки даромаддир. Бу мутлақо бошқа-бошқа нарсалардир. Бунда меҳнатга эмас, балки худди ўша пировард натижага ҳақ тўланади.

Бу, ишчилар учун айни муддаодир. Улар энди биз ўзимизни хўжайин деб ҳис этмоқдамиз, дейишяпти. Бу, жумладан, мутахассисларга ҳам муносабатларда сезилмоқда. Улар ишига соатбай асосида ҳақ тўланмоқда. Жўнроқ қилиб айтганимизда, кооперативлар уларни ёллаш ёки ёлламаслик имкониятига эга бўлдилар. Улар штатни қисқартиришгани йўқ. Аксинча, йигитлар, ишлайверинг, дейишмоқда. Фақат биз сизни ёллаб ишлатамиз. Энди ҳузуримизга келиб, панд-насиҳат қилавермайсиз.

Шундай бўлдики — дарҳол кабинетимга бош агроном келиб қолди, бу нима деган гап, деди у, орадан бир ой ўтиб 22 сўм маош олдим. **(Залда кулги):** Мен ҳам унга 22 сўмлик иш қилган бўлсанг керак-да, дедим... Кўриниб турибдики, бу система штатни аттестациядан ўтказади, мутахассиснинг малакасига баҳо беради. Яна бир масала хусусида гапирмоқчиман. Колхозлар ичида кооператорлар кенгашлари тузилди.

(Давоми 4-бетда).

ИЖАРА ПУДРАТИ — ОЗИҚ-ОВҚАТ МАЪМУРЧИЛИГИГА ОЛИБ БОРАДИГАН ЭНГ ҚИСҚА ЙЎЛ

(Давоми. Боши 1-, 2-, 3-бетларда).

Кенгаш кооператив раисларидан бирини ўзининг раҳбари этиб сайлайди, бу раҳбар колхоз правлениеси составига киради ва колхоз раисининг ўринбосари бўлади. Бу кенгаш кооперативлар манфаатларини ҳимоя қилади, кооперативлар ўртасидаги ўзаро муносабатларни ва бошқа масалаларни кўриб чиқади. Бундай шароитда райком ҳам, бошқа ташкилотлар ҳам ўзларини бирмунча ноқулай сезмоқда. Бунинг маъноси нимада? Эски методлар билан, эски обрў билан ишлаш қийин. Бирон-бир кишига койишга, пўписа қилишга ҳожат йўқ. Бундан бир ой муқаддам кўнглим озор чекканини айтмоқчиман. Ўзимга яхши таниш бўлган кооперативга бориб, тарки одат-амри маҳол деганларидек, панд-насиҳат қила бошладим. Уни ундоқ қилинг, буни бундоқ қилинг, дедим. Кооператорлар менга бундай дейишди: «Эмзар Александрович, бу сизнинг ишингиз эмас. Агар шартнома доирасида бўлса, марҳамат, қулоғимиз сизда. Аммо кооператив ичида қандай ишлашимиз лозимлигини бизга қўйиб беринг». Мен хафа бўлдим. Яна икки бор аразлайдиган бўлсам, биринчи секретарь бўлмаганлигим маъқуллигини кейинчалик уқиб олдим, чунки одамлар биринчи секретарни инсон сифатида йўқламай қўядилар (**Залда кулги**). Шунинг учун аразламаган маъқул.

Львов шаҳрининг Червоноармейский районидаги «Провесинь» агрофирмаси директори **И. О. Пивинь** Львов шаҳри ва Львов областида айниқса номавсумий даврда аҳолини сабзавот билан таъминлаш муаммолари хусусида гапирди. Бу муаммоларни эски методлар билан ҳал этиш мушкул бўлиб қолди.

Область партия комитети шаҳар комитети билан биргаликда қарор қабул қилдилар. Саноат корхоналари, турли министрликлар ва идораларнинг улуши эвазига маблағ тўпланди. Хўжалигимизни совхоздан агрофирмага ўтказишди, бизга каттароқ ваколатлар беришди ва анча мустақил бўлиб қолдик. Йиғилган маблағларни қўшимча равишда 40 гектарлик теплица комбинати қуришга ажратдик. Бутун областда эса шу қарорга мувофиқ 80 гектарлик теплица қурилиши керак. Ҳозир областда 52 гектар ерда теплица қурилмоқда.

Биз бу жараённи бошлаганимизда, барча идораларимизга кириб чиқдик. Ким қайта қуриш тарафдори-ю, ким унга қарши чиқяпти — ҳаммасини кўрдик. Айланиб юриб, конкрет одамлар билан суҳбатлашганингда ҳамма нарса аён бўлади, қўяди. Иттифоқ давлат план комитетида бизга яхши ёрдам беришди. Ҳозир бизнинг акционерлик жамиятимизда 2,8 миллион сўм пул бор. Ҳозир ана шу пул ҳисобидан 4 гектар ерда теплица қурмоқдамиз. Майдон ажратиб беришди, 30 гектар ердаги теплица лойиҳасини ҳам тузмоқдамиз.

Бу Озиқ-овқат программасини тезроқ ҳал этиш учун маблағларни кооперациялашнинг энг самарали формаларидан бири деб ҳисоблаймиз. Илгари, қайта қуришгача бўлган даврда бу масалани мутлақо ҳал этиб бўлмас эди, деб ўйлайман.

Келгуси йилдаги ишимиз осонроқ кўчади. Ҳозирнинг ўзидаёқ 7 миллион сўмлик кооперация протоколларини имзоладик.

Меҳнат коллективлари билан ҳисоб-китобни қай тариқа йўлга қўймоқчимиз? Бу мураккаб масаладир. Чунки илгари бундай ишга қўл урилмаган эди. Мен илгари шуни илтимос қилганман, телевидениеда ҳам гапирганман, қайта қуришнинг етакчи иқтисодчиларидан бўлган Абалкин ва Аганбегян ўртоқларга мактуб ҳам ёзиб имкони борича ёрдам беришларини сўраганмиз.

Ҳар қалай биз коллективларга янги узилган сабзавот билан ҳақ тўламоқчимиз. Уларнинг эҳтиёжларини қондириш учун магазинлар, дўконлар очамиз, ошхоналарни ҳар кимнинг улушига қараб, таъминламоқчимиз. Бу ўринда масала кўнгилдагидек ҳал этиляпти, чоғи. «Труд» газетасида мақола босилганидан кейин Иттифоқимизнинг ҳамма жойларидан бизга аризалар ёғилиб кетди. Барча масалаларни ҳал этиш тўғрисида обдон ўйлаб кўриш керак. Ижара пудрати социализмга қарши деб айблашмаяптими, деган гапни бу ерда кимдир тилга олиб ўтди. Назаримда, аксинча бўлади, пудрат билан биз социализмни мустаҳкамлаймиз.

Шундан кейин нотиқ акционерлик жамияти шарт-шароитида турли тармоқларнинг мутахассислари ҳамкорлиги агросаноат фан-техника тараққиёти таъминотининг мураккаб муаммоларини ҳал этишга имкон бераётганлиги тўғрисида мисоллар келтирди.

Агрофирма директори сабзавотнинг 30 процентгача бўлган қисмини шартномавий баҳоларда сотиш масалаларига тўхталиб, агросаноат комплексидаги янги ташкилий бўлинмалар бунинг учун қулай имкониятлар яратаётганлигига эътиборни қаратди. Ҳозирги вақтда «Провесинь» агрофирмасининг учта магазини бор, бу дўконлар пештахталарида маҳсулот «мана мен» деб туради. Бирон бир низо, бирон бир масала қалқиб чиқаётгани йўқ.

Агрофирма директори ўз сўзининг охирида ташқи иқтисодий алоқаларни такомиллаштириш муаммосига тўхталди. У социалистик мамлакатлардаги, ўша Венгрия ва Польшадаги дўстларимиз тажрибасини фаолроқ ўрганиш ва бу тажрибани қўллашга даъват этди. Дўстларимиз жуда катта, яхши тажриба орттиришган, аммо ҳар қалай бирон-бир шартнома, айниқса қўшма корхоналар тўғрисида шартнома тузиш учун кўп идоралар билан келишиб олиш лозим, кўп ҳолларда гапимизни уқишмаяпти. Мен мамлакатимизда техникавий иқтисодий асослашлар бобида мурожаат қилиш мумкин бўлган, жўяли маслаҳат беришга қодир, бирон-бир ташкилот ёки фирма билан тенг ҳуқуқли шерик бўлиш учун иқтисодий ҳисоб-китоблар қилиб, йўл-йўриқ кўрсатадиган ташкилот бўлишини истар эдим, деди нотиқ.

Москва шаҳридаги оилавий «Сабзавот» магазинининг директори **П. П. Безсмертний** иш тажрибасини баҳам кўрди. Биз оилавий пудрат, хўжалик ҳисоби ва ўз харажатларини ўзи қоплаш шароитида меҳнат қиламиз, деди у. Ҳозир магазинда 16 киши ишламоқда, шулардан 9 нафари қариндошларим, қолганлари эса менга яхши синашта бўлган ўртоқларимдир. 16 кишининг 6 таси пенсионерлардир.

Бизга сифатга, маҳсулотни кўримли қилишга кетган меҳнат сарфларига қараб кун мобайнида мева-сабзавот нархини мустақил ўзгартириб туриш ҳуқуқи берилган. Чиқинди мутлақо бўлмаслигига ҳаракат қилмоқдамиз. Карамни олайлик, сўлиган карамдан харидор юзини ўгириб кетаверади. Биз карамни магазиннинг ўзида тузлаймиз, шундан кейин сотамиз. Жуда тез сотилиб кетади. Биз харидор қурт тушган, заха еган олмани халтасига солишни сира ўзимизга раво кўрмаймиз. Қурт еган жойларини кесиб ташлаб, халтачаларга солиб килосини 50 тийиндан сотамиз. Бу олма компот ва шарбат тайёрлашга кетади.

Нарх оширишнинг таркиб топган системаси тўғрисида бир-икки оғиз гапириб ўтмоқчиман. Магазинимизда нарх нари борса 15-20 процент кўтарилади. Аммо нарх бундан кўпроққа камайиб ҳам туради. Мен ўзим асли инженерман. Ўртоқларим ҳам илгари савдода ишлашмаган. Бир томондан ишлаш оғирроқ. Биз кўп нарсалардан бехабармиз, ўрганишимиз керак. Аммо, иккинчи томондан ўз ишимизга харидор кўзи билан қарашга ҳаракат қиламиз. Натижалар ҳам шундан далолат бериб турибди. Март ойида, ҳозир биз ишлаётган ўша магазинда товар обороти 69 минг сўм бўлган эди, бизда эса 137 минг сўмга етди. Ўтган йили апрель ойида товар обороти 53 минг сўм эди, бу йил эса 148 минг сўмга борди.

Мутахассислар магазинимизга келишиб, товар обороти ўсишининг боиси нимада, эҳтимол, сизга антиқа маҳсулот беришаётгандир деб сўрашяпти. Йўқ. Бошқа ҳар қандай магазинга юборилаётган маҳсулотни беришяпти. Лекин биз уни саралаяпмиз, Харидор эса уни жон деб сотиб олмоқда. Яна маҳсулотни ўзимиз олиб келишга ҳаракат қилаяпмиз. «Москва» агросаноат комбинати бизга юк автомобилини ижарага берди. Биз шу транспортда ош-кўкни базадан эмас, туппа-тўғри даладан олиб келмоқдамиз.

Харидорларимизнинг магазинга битта эътирози бор — навбат кутмасак эди, дейишмоқда. Ҳозир шу система асосида тўртта магазин ишламоқда. Харидорлар бу дўконлар хизматидан мамнун.

Шундан кейин СССР тракторсозлик ва қишлоқ хўжалик машинасозлиги министри **А. А. Ежевский** сўзга чиқди. У ўз-ўзини танқид руҳида ҳали қишлоққа техника етарли етказиб берилмаётганлигини эътироф этди. Бизда анча экинларни етиштириш ва йиғиштириб олиш комплекс механизациялашмаган. Ҳали нуқсонларимиз кўп. Қўл меҳнатидан ҳали кўпроқ фойдаланилмоқда. Сўзга чиққан кўпгина ўртоқлар эътиборни яна ана шунга қаратдилар.

Ҳозир тармоқ олдида ниҳоятда жиддий вазифа — машина ишлаб чиқариш структурасини, техникавий сиёсатимизни қайта кўриб чиқиш вазифаси турибди. Хўжалик ҳисоби, якка тартибдаги меҳнат, оилавий ва коллектив пудрат жорий этилаётган одамлар пулнинг қадрига етадиган бўлиб қолган ҳозирги шароитда биз ҳам истеъмолчи билан ишлашни ўзгартиришимиз керак, бундан буёнги ишимиз аввало, қишлоқ меҳнаткашларининг эҳтиёжларини қондиришга қаратилган бўлиши керак. Сифат энг асосий масаладир, сифат ҳозир биз учун ниҳоятда жиддий аҳамиятга моликдир.

Министр мажлис аҳлига қишлоққа зарур бўлган юқори сифатли машина ва агрегатлар ишлаб чиқаришни кўпайтириш юзасидан кўрилаётган тадбирлар тўғрисида батафсил сўзлади, энг зарур машиналарни, жумладан интенсив технологиялар учун зарур машиналарни, минерал ва органик ўғит соладиган машиналарни тилга олди.

Органик ўғит ортиладиган машина такомиллаштирилганини айтиб ўтишим керак. У пишиқ-пухта, соатига 250 тонна ўғит юклайди ва самарали ишлайдиган механизмдир. Демак, машиналар бор, ўғит ортиладиган машина ҳам бор. Бугун «Гомсельмаш» комбайнларини танқид қилишди. Шу корхонада тайёрланаётган машиналар тубдан модернизация қилинди. «Гомсельмаш»да «Полесье» машиналари ишлаб чиқаришга киришилди, унинг ишчи органларини алмаштириб турса бўлади.

Оилавий фермалар учун сут соғиш агрегатлари чиқарилмоқда. Бу йил 12 минг 700 дона, келгуси йил яна шунча агрегат тайёрланади. Оилавий ферма учун энг асосий машина — Т-30А тракторидир. Буни ажойиб машина десак бўлади.

Учрашувни **М. С. Горбачев** якунлади. Суҳбатимиз жуда мароқли, жуда ибратли ва кўп жиҳатлардан фойдали бўлди, деди у. Бу партия Марказий Комитетидаги энг самарали учрашувлардан бири бўлди. Шундай бўлиши ҳам керак эди, чунки Марказий Комитетнинг май Пленумидан кейин озиқ-овқат муаммосини ҳал этишга, қишлоқ хўжалиги маҳсулотини кўпайтиришга янгича ёндашувлар ишлаб чиқилгунча аграр-саноат комплекси жуда катта йўлни босиб ўтди. Бу-ишнинг бир томони.

Иккинчи томондан, шу якун негизида, шу фикр-мулоҳазалар негизида учрашув олға томон қиладиган ҳаракатимиз истиқболларини очади. Шу сабабли аввало жуда қисқа муддатларда озиқ-овқат муаммосини ҳал этиш манфаатларини кўзлаб қишлоқ хўжалигини, агросаноат комплексини жадал ривожлантириш йўлига сизларнинг қудратли мададингизни олганимиз учун ҳаммамиз мамнунмиз.

Озиқ-овқат муаммоси доимо бўлади, деб ўйлайман. Чунки бу — ҳаёт демак. Аммо мен бу муаммони жуда қисқа муддатларда ҳал этиш керак, деганимда унинг ўткирлигини камайтиришни назарда тутаман. Ҳозирча эса у ўткир муаммо бўлиб турибди, ўртоқлар. Шундай экан, бу нарса катта қийинчиликларни келтириб чиқараётганини кўриш керак, тушуниш керак, чунки бу одамларнинг кундалик турмушига дахлдор.

Биз тўғри йўл танлаб олганимизга ишонч ҳосил қиляпмиз, бу суҳбатимиз эса буни яна бир бор тасдиқлаб турибди.

Биз инсонга, унинг манфаатдорлигига, унинг мустақиллигига, унинг ташаббускорлигига, масъулиятига, унинг гражданлик туйғуларига ва гражданлик позициясига умид қиламиз. Бу умид коллектив пудратининг турли шаклларда, айниқса хўжалик ҳисоби, таъбир жоиз бўлса, энг яхши ифодаланиб, мужассамлашадиган ижара пудратида жуда яхши рўёбга чиқади. Ижара пудрати янги иқтисодий муносабатларни қарор топтиради, шу ҳақда ҳам бу ерда гапириб ўтилди. У инсоннинг қадр-қимматини юқори кўтаради, хўжайинлик туйғусини ривожлантиради, озиқ-овқат муаммосини ҳал этишга, мамлакатда озиқ-овқат маъмурчилигини вужудга келтиришга энг қисқа йўлни очиб беради.

Биз нималарни кўряпмиз? Бир йил, икки йил, кўпи билан уч йил ўттач, чиндан ҳам жуда катта самара олиняпти. Ҳосилдаги ўсиш бир йилда, икки йилда камида бир тонна кўпая боряпти. Меҳнатни ташкил этиш, рағбатлантиришнинг янги усуллари, одамларнинг мустақиллиги ва ташаббусини ривожлантириш туфайли шундай бўлаяпти. Ижарачи коллективларида ҳозир бир-икки йил ичида эришилаётган натижаларга илгари ўн йилда ҳам эришилмас эди.

Чорвачиликдаги ижара пудрати ақл бовар қилмайдиган янгиликларни очмоқда. Теппа-тенг шароитларда, деярли битта ферманинг ўзида, бир хил ем-хашак билан, аммо ишга бошқача ёндашилган тақдирда мутлақо бошқача натижаларга эришилмоқда! Сут соғиб олишдаги тафовут — ҳар бош сигир ҳисобига йилига минг-бир ярим минг килограммга боради. Илгари биз сут соғиб олиш соҳасида бир жойдан қўзғала олмаётган эдик. Сут етиштиришни кўпайтиришни фақат чорва туёғини кўпайтириш ҳисобига таъминлаётган эдик. Тобора янги-янги чорвачилик бинолари қурилишига маблағ сарфлар эдик, ем-хашакни маҳсулот учун эмас, балки чорва туёғи камайиб кетмаслиги учун сарфлар эдик.

Кейинги 3—4 йил ичида мамлакатдаги чорва туёғи кўпаймаса ҳам, гўшт ва сут маҳсулотлари кўпайиб бормоқда. Агар биз ҳар бош сигирдан 4 минг килограмм сут соғиб олсак, бизда сут маҳсулоти муаммо бўлмай қолади. Агар биз ҳар бош сигирдан бузоқ олиб турсак, айни вақтда мол гўшти муаммоси ҳам ҳал этилади. Агар қора молни 450—500 килограммга етказиб гўштга топширсак, биз сигирлар туёғини кўпайтирмай туриб ҳам гўшт муаммосини ҳал эта оламиз.

Бундан чиқадиган хулоса шу: чорва туёғини кўпайтирмай, аммо селекция ишини, ем-хашак базасини яхшилаш орқали ва меҳнатни ташкил этишнинг янги усуллари орқали, пудрат орқали ,деҳқончилик ва чорвачиликдаги меҳнатга янгича муносабат негизида биз энг муҳим муаммоларни тез ҳал қила оламиз. Биз чорва туёғини кўпайтиришга, янги чорвачилик бинолари қуришга ва шу каби ишларга сарфлашимиз лозим бўлган маблағни эса социал соҳага, одамларнинг турмушини яхшилашга ишлата оламиз. Шу боисдан биз ҳозир бундай дейишимиз керак: қишлоқда ижара пудратини, коллектив, оила, якка пудрат, ҳамма шаклдаги пудратни ҳамма жойда кенг миқёсда жорий этиш йўлини қатъият билан давом эттириш керак.

Бу ерда айтилган фикрга қўшилганимни айтиб ўтмоқчиман, ўртоқлар. Биз битта йўл-йўриқ асосида иш кўрмаслигимиз керак. Турли республикаларда, турли зоналарда турлича иш тутиш керак, чунки хўжаликлар иқтисодий ва социал ривожланишнинг, кадрлар билан таъминланишнинг турли поғонасида туришибди. Мана шуларнинг ҳаммаси конкрет ёндашувни талаб қилади, юқоридан ҳеч бир фикрни мажбуран тиқиштирмаслик керак, ташаббусга кенг йўл очиб бериш, коллектив пудрати йўлидаги тўсиқларни олиб ташлаш лозим. Энг муҳими — мана шу.

Пудратнинг, ижара пудратининг турли шакллари орқали, колхоз ва совхозлар ичида кооперативлар системасини барпо этиш орқали, кооперативларнинг янги турларини топиш орқали, бошқа тармоқлар билан алоқа боғлаш, хизмат соҳаси орқали колхоз ва совхозлар замиридаги имкониятларни рўёбга чиқариш йўлига қатъият билан узил-кесил ўтиб олдик ва буни Марказий Комитет билан ҳукумат номидан қўллаб-қувватлаймиз. Мақсад озиқ-овқат муаммоларини ҳал этиш, енгил саноатни хом ашё билан таъминлаш, хизмат соҳаларини ривожлантириш учун меҳнат ресурслари ва бошқа ҳамма ресурсларни сафарбар этиб, колхоз ва совхоз қила оладиган ҳамма ишлардан фойдаланишдан иборат. Ҳаммасидан фойдаланиш лозим, ўртоқлар, бу ерда ҳам кўпгина мароқли ишлар таклиф қилинди.

Чоғимда, сизлар ҳатто қисқача танаффусдан ҳам учрашув қандай бораётганини муҳокама қилиш, фикрлашиш учун фойдаландинглар. Биз ҳам бутун танаффус вақтида суҳбат қандай бораётганини, ундан қандай маъно чиқаётганини муҳокама қилдик. Йўл-йўлакай кўпгина фактлар айтилди. Виктор Петрович Никонов, Георгий Петрович Разумовский битта хўжалик — Краснодар ўлкаси Красноармейский районидаги Киров номли колхоздан мароқли мисолни айтиб бердилар. Бақувват хўжаликлар орасидаги бу колхоз қолоқ, заиф хўжалик эди. У ижара пудратига ўтиши биланоқ хўжаликнинг иши юришди, дарҳол куч тўплай бошлади. Энг мароқлиси шуки, ҳаммани, ошпазни ҳам хўжалик ҳисобига ўтказишди. Ҳамма нарса: болалар боғчаси ҳам, касалхона ҳам, устахона ҳам хўжалик ҳисобига, ижара усулига ўтказилди.

Хўжалик ҳисоби инсон фикрини изланишга ундайди, қишлоқ хўжалик маҳсулотлари етиштиришдан бошқа соҳаларда ҳам ташаббусга кенг йўл очади. Масалан, колхоз устахонаси деҳқончилик ва чорвачиликнинг техника қаровига, уни ремонт қилишга доир ҳамма буюртмаларини ўринлатди, айни вақтда аҳолига 150 минг сўмлик хизмат ҳам кўрсатди. Колхознинг битта устахонаси мана шундай қилди! Биз бўлсак, қишлоқда хизмат соҳасини қандай қилиб кенгайтириш керак? — деб бош қотиряпмиз, ўртоқлар.

Хуллас, барча хўжаликларимиз олдида жуда катта имкониятлар очиляпти. Шу сабабли, биринчидан, биз турли шакллардаги пудрат, кооперация ва агросаноат интеграциясининг ижара усулларини ривожлантириш йўлини қатъият билан ўтказаётганимизни таъкидламоқчимиз. Бу гап бошланғич кооперативларга, қуйи коллективларгагина эмас шу билан бирга район, область, ўлка, республика миқёсидаги ташкилотларга ҳам тааллуқлидир.

Иккинчидан. Бу йил биз қандай йўл тутишимиз керак? Қандай қилиш лозим? Бу соҳада қандай вазифалар турибди? Мен вазифани шундай таърифлаган бўлур эдим. Турли шаклларда оила, коллектив, звено пудрати ва шу каби шаклларда шартнома тузган ҳамма хўжаликлар, барча коллективлар ҳозир ёрдамга муҳтождирлар. Уларнинг ҳолидан хабар олиш, уларга янги иқтисодий муносабатларни ўзлаштиришда кўмаклашиш керак. Бу — унчалик жўн иш эмас. Биз бу ишни нуқсонсиз бажаришимиз, маълум йилларда бўлган хатоларни такрорламаслигимиз керак.

Биз пудрат учун шартнома тузган коллективларда хўжалик ҳисоби принципларини чинакамига рўёбга чиқариш учун ҳамма ишни қилишимиз лозим. Бу — аввало колхоз ва совхозларнинг ўз вазифаси, деб ҳисоблайман. Хўжаликларнинг раҳбарлари, партия ташкилотларининг секретарлари, умуман партия ташкилотлари кооператив коллективларининг манфаатларини ҳимоя қилишлари лозим. Замон уларни пудратдаги коллективларга мутахассисларни бошлиқ қилиб қўйишга чорламоқда. Пудрат усуллари техника билан, технология билан, илм-фан билан дўстликда ривожланиши кераклиги бу ерда тўғри уқтириб ўтилди. Бу ишда ҳам одамларнинг янгича онги намоён бўлмоқда. Илгари бу нарса юқоридан жорий қилдирилар эди. Биз ҳам айнан шундай, жорий этиш бошқармаси, жорий қилиш мактаби, дердик. Ҳамма жорий қилар, ҳамма буйруқ берар эди. Энди эса янги шароитларда меҳнат қилаётган кишиларнинг овози эшитилмоқда. Инсон ўйлаяпти: ҳа, бугун у ишни яхшироқ ташкил этиш меҳнатга яхшироқ муносабат ҳисобига муваффақият қозонаётган бўлса, эртага янги технология ҳисобига, селекция ҳисобига меҳнат унумдорлиги ҳисобига, янги омиллар ҳисобига ишлаб чиқаришни ривожлантирадиган бўлади. Бунинг учун илм-фан керак, мутахассисларнинг билими керак. Шу сабабли мутахассислар ўз жиззакиликларини бир чеккага йиғиштириб қўйиб, баъзи бировлар эса ўз ялқовликларини бартараф этиб, асосан психология тўсиғини енгиб ўтиб ишга киришишлари лозим. Меҳнатдан, Ватан шон-шуҳрати йўлидаги амалий меҳнатдан уялишнинг кераги йўқ.

Кўпчилик мутахассис ва олимлар шу йўлдан борадилар, деб ўйлайман.

Мана шу буюк, умумхалқ иши қишлоқ район партия комитетларининг область ва ўлка партия комитетларининг ғамхўрлигига муҳтож. Янги ёндашувларни ўзлаштиришда, психологияни қайта қуришда, меҳнатга муносабатни ўзгартиришда одамларга ёрдам бериш — фикрларни тубдан ўзгартириш орқали амалга ошириладиган жуда катта ишдир, бу ишда партиянинг ёрдами ва эзгу сўзисиз, партия комитетларининг мададисиз муваффақиятга эришиб бўлмайди. Қишлоқ район партия комитетларимиз, биринчи секретарлар ва бошқа ходимлар буни англаб турганликлари жуда яхши. Воробьев ва Беридзе ўртоқларнинг нутқларида шу фикр янгради. Улар бошқа давр келганини, энди одамлар билан муносабатлар янги негизда қурилиши лозимлигини тушунмоқдалар. Нимани экиш, қачон экиш, культивацияни қайси тарафга қараб ўтказиш, буғдой ёки арпани ўришга қачон киришиш ва шу кабилар ҳақида райком буйруқ ва кўрсатма берадиган вақтлар абадий ўтиб кетди. Бу ишларнинг ҳаммасини энди хўжалик юритишнинг янги усулларига ўтган ғамхўр кишилар қўлга олмоқдалар. Партия ташкилотларининг вазифаси эса бу ҳаракат умумхалқ, реал ҳаракат тусини олиши ҳақида ғамхўрлик қилишдан иборатдир. Олис келажакда эмас, балки ҳозир шундай бўлиши керак. Партия комитетлари эса бу ҳаракатни ҳар томонлама қўллаб-қувватлашлари лозим. Бу йилги энг муҳим сиёсий вазифа ва хўжалик вазифаси мана шундан иборат.

Бу — келгуси йилда хўжалик юритишнинг мазкур усулларига амалий равишда ўтишни ниҳоясига етказиш учун энг яхши тайёргарлик бўлади. Мабодо биз эришилган маррада мустаҳкамланиб қолмасак, бу йил шартнома тузган хўжаликларга шу усулларни ўзлаштириб олишда ёрдам бермасак, ҳаммасини бошидан бошлашга тўғри келишини рўй-рост айтиб қўймоқчиман. Бугина эмас, бу ишни уддалай олмаган киши, бу йил иши юришмаган киши чўчиб қолади, кутиб турадиган бўлиб қолади, бу эса бутун жараённи секинлаштиради. Шу сабабли одамларнинг ташаббуси ва ижодкорлигини қўллаб-қувватлаш керак.

Пировардида, сизларга қандай тилаклар билдирсам экан, ўртоқлар? Сизлар ишдаги кайфиятни бўшаштирманглар. Биз сизларни, шу ҳаракатнинг кашшофларини табриклаймиз. Янги йўлдан биринчи бўлиб борувчиларнинг ҳамиша бошқалардан, эргашиб борувчилардан кўра масъулияти кўпроқ бўлади. Биринчи бўлиб йўл очадиган чанғичи зиммасига бир хил оғирлик тушса, шу йўлдан сирғаниб борувчи чанғичи зиммасига бошқачароқ оғирлик тушади. Шу сабабли мен сизларга партия Марказий Комитети номидан муваффақият тилайман. Сизлар бизларнинг маънавий ва сиёсий мададимизга умид боғлайверинглар. Сизлар жойлардаги партия органлари орқали амалий мадад оласизлар. Бу — биринчиси.

Иккинчиси. Сизлар қийинчиликларга дуч келасизлар, ўртоқлар. Бунчалик буюк бурилиш ишида ҳеч ким хатолардан, нуқсонлар ва камчиликлардан холи бўлолмайди. Кайфиятни тетик қилинглар, танлаб олган ўз йўлингиздан қайтманглар. Муваффақиятсизликлар ҳам бўлиши мумкин, аммо, албатта, муваффақият қозонасизлар. Тажриба шуни кўрсатиб турибди. Ўзингиз ҳам бунга ишонч ҳосил қилдингиз. Мен бу ҳақда кўпроқ шу йўлга эндигина кирган кишилар учун гапиряпман.

Учинчиси. Сизлар партия Марказий Комитети номидан бизнинг гурунгимиз ҳақида ўз коллективларингиздаги, ўзларингиз меҳнат қилаётган районлардаги учрашувларда бевосита гапириб беришларингизни истайман. Ўйлайманки, матбуот — ҳам марказий, ҳам область, ҳам район матбуоти сизларга шу кенгаш ҳақида, гурунгимиз тўғрисида гапириб бериш, тажрибани баҳам кўриш имкониятини беради. Бу ерда матбуот учун нақадар ажойиб мавзулар айтиб берилганини илгари ҳам гапирган эдим, яна бир бор такрорламоқчиман. Ҳолбуки, бизда баъзан муаммолар изланиши лозим бўлган жойдан эмас, қайта қуришнинг катта йўлидан эмас, балки йўл чеккаларидан, эгри-бугри кўчалардан изланмоқда. Тўғри, эгри-бугри кўчаларни ҳам пўпанакдан, тўпланиб ётган ахлат ва уюмлардан халос қилиш керак. Бироқ, ҳар ҳолда ҳам партиянинг, ҳам матбуотнинг, идеология кадрларимизнинг асосий диққат-эътибори қайта қуришнинг бош йўналишига, иқтисодий ислоҳот йўлидаги туб қайта қуриш тажрибасига қаратилиши лозим.

Сизлар ҳаммангиз бу кенгашга жуда катта тажриба билан келдингизлар, ўртоқлар. Сизларга ташаккур айтаман. Онгли, ижодий меҳнатингиз учун, фикр-ўйларингиз учун, халқ бахт-саодати тўғрисидаги, мамлакатнинг келажаги ҳақидаги ғамхўрлигингиз учун ташаккур.

Сизларга сиҳат-саломатлик, муваффақиятлар тилайман, ўртоқлар!

Учрашувда **Е. К. Лигачев, В. П. Никонов, Н. Н. Слюньков, Г. П. Разумовский** ўртоқлар, СССР Министрлар Совети Раисининг биринчи ўринбосари, СССР Давлат агросаноат комитетининг раиси **В. С. Мураховский,** СССР Министрлар Совети Раисининг , ўринбосари, СССР Госснаби Раиси **Л. А. Воронин,** бир қанча министрлик ва идораларнинг, оммавий ахборот воситаларининг раҳбарлари қатнашдилар.

(ТАСС).

Совет ҳарбий қисми Кобулга келди

ВАТАНГА ҚАЙТИШ ЙЎЛИДА

КОБУЛ, 15 май. **ТАСС махсус мухбирлари Г. БАЙКОВ билан М. ЗАХАРЧУК хабар қиладилар:** Бугун эрталаб Жалолободдан чиқиб кетган мотоўқчи қисмнинг дастлабки бўлинмалари маҳаллий вақт билан соат 15 дан 30 минут ўтганда Кобулга етиб келди.

Шаҳар бўсағасидан анча олисда пойтахт ва теварак атрофдаги қишлоқларнинг минглаб аҳолиси, афғон армиясининг жангчилари, дунёнинг турли мамлакатларидаги оммавий ахборот воситаларининг икки юздан кўпроқ вакили совет интернационалчи — жангчиларини кутиб олиш учун чиқдилар.

...Пули Чархий райони Кобулдан тахминан 20 километр нарида жойлашган. Тепалик орқасидан биринчи бронетранспортер кўринади. Овозни кучайтирувчи радиокарнайлар: «Яшасин Совет-Афғонистон дўстлиги!», «Раҳмат сизларга, совет жангчилари!» деган сўзларни ҳамма ёққа таратади. Баҳайбат жанговар машиналарга болалар сакраб чиқиб олишади, гуллар ёғилади. Колонна планлаштирилмаган жойда тўхташга мажбур бўлади. Телевидение компанияларининг, энг йирик ахборот агентликлари ва газеталарнинг вакиллари фурсатдан фойдаланиб, чанг босган бронетранспортерларга чиқадилар. Мана шундай одатдан ташқари «десант» билан колонна одамлар орасидан ўтиб, тунаш жойига юра бошлайди.

«Марш олий даражада уюшқоқлик билан жуда муваффақиятли ўтди. Талафот йўқ», — деди сиёсий ходим, Қизил Юлдуз ордени нишондори подполковник О. Кривопалов ТАСС мухбирларига.

Мотоўқчи жангчилар дам олганларидан кейин эртага Афғонистон — Совет дўстлиги митингида қатнашадилар, сўнгра Ватанга йўл оладилар.

ОРБИТАДА ТУТАШУВ

ТАСС АХБОРОТИ

1988 йил 15 май куни Москва вақти билан соат 06 дан 13 минут ўтганда «Прогресс-36» юк кемаси одам бошқараётган «Мир» комплекси билан туташтирилди.

Ўзаро қидириш, яқинлашиш, бақамти келиш ва туташиш комплекс ичидаги автоматлар ёрдамида бажарилди. Бу жараёнлар учишни бошқариш маркази томонидан ердаги команда-ўлчов комплекси билан биргаликда, шунингдек космонавтлар Титов ва Манаров томонидан назорат қилиб турилди.

«Прогресс-36» кемаси комплексга «Квант» модули тарафидан туташтирилди. Комплексга станциянинг бирлашган мотор қурилмаси учун ёқилғи, озиқ-овқат маҳсулотлари, асбоб-ускуна ва аппаратлар, шунингдек хат-хабарлар келтирилди.

Телеметрия ахборотининг маълумотига ва экипаж берган маълумотларга қараганда одам бошқараётган «Мир» комплекси ичидаги системалар нормал ишлаб турибди.

Владимир Титов билан Муса Манаров ўзларини яхши ҳис қилмоқдалар.

СПОРТ МАЙДОНЛАРИДА

ИШҚИБОЗЛАР РАНЖИШМОҚДА

● «ПАХТАКОР» футболчиларининг ўтган дам олиш куни ўз майдонларида «Шинник» командаси билан бўлган ўйинидан сўнг мухлисларнинг сўнгги умидлари ҳам деярли сўнди. Мавсум бошида команда раҳбарларининг «Бу йил албатта олий лигага чиқишга ҳаракат қиламиз», деб берган ваъдаларига улар энди ишонмай қўйдилар. Гап тошкентлик футболчиларнинг «Шинник» билан бўлган ўйинда очко йўқотганларида эмас, (учрашув 1:1 ҳисобида тугади) балки ўйинчиларнинг пассивлиги, тарқоқ ҳаракат қилганлиги, умуман ёмон ўйнаганлигидадир. Бир сўз билан айтганда, «Пахтакор»нинг бугунги аҳволи мутасадди ташкилотларни дарҳол зарур чора-тадбирлар кўришга ундаши лозим.

* * *

Шу турнинг қолган ўйинларида қуйидаги натижалар қайд этилди. «Даугава» — «Кузбасс» — 1:2, АСК «Карпати» — МАСК — 0:1, «Ротор» — «Звезда» — 5:1, АСК (Р) — «Геолог» — 2:0, «Металлург» — «Заря» — 0:0, «Колос» — «Ростсельмаш» — 2:1, «Помир» — «Таврия» — 1:0, «Котайк» — «Динамо» (Ст) — 0:0, «Кубань» — «Спартак» — 3:2, «Гурия» — «Динамо» (Бт) — 3:1.

СОВЕТ ПОЙГАЧИЛАРИ ОЛДИНДА

● ТИНЧЛИК велопойгаси қатнашчиларининг 4-босқичида тошкентлик Жамолиддин Абдужабборов маррага иккинчи бўлиб келди.

6-босқичдан сўнг СССР терма командаси биринчи ўринга чиқди. 32 километрлик тоғли йўллар бўйлаб ўтказилган алоҳида-алоҳида баҳсда совет спортчилари энг яхши натижа кўрсатдилар. В. Пульников 9-ўриндан 2-ўринга кўтарилди. ГДР вакили У. Амплер шахсий ҳисобда олдинда бормоқда.

ТОШКЕНТЛИК ЖАҲОН ЧЕМПИОНИ

● Америка Қўшма Штатларида батутда сакраш бўйича жаҳон чемпионати бўлиб ўтди. СССР терма командаси сафида қатнашган тошкентлик «Меҳнат резервлари» вакили Дмитрий Поляруш шахсий ҳисобда ҳам, команда мусобақасида ҳам жаҳон чемпиони унвонини қўлга киритди.

Редактор ўринбосари
Р. УМАРОВ.

БИЗНИНГ АДРЕС: 700083, ТОШКЕНТ ЛЕНИНГРАД КЎЧАСИ, 32.

Редактор ўринбосарлари — 335885, 325747, 337916. 325748; масул секретарь — 334808, 325353; секретариат — 325750; БЎЛИМЛАР: хатлар ва оммавий ишлар — 334048, 325354; идеология — 325778; саноат капитал қурилиш ва транспорт — 325749; қишлоқ хўжалиги — 325647; совет қурилиши — 325733; адабиёт ва санъат — 325553; маданият — 325767; социал масалалар — 325556; ахборот, спорт ва ҳарбий ватанпарварлик — 325645; эълонлар бўлими — 325727.

Р. 11730. А. 1602. Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети нашриётининг Меҳнат Қизил байроқ орденли босмахонаси. Тошкент шаҳри. ИНДЕКС: 64684. 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12